This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Fic. 27525.
F. 883

Yic. 27525

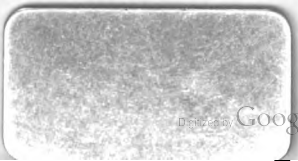

Digitized by Google

Digitized by Google

9. 11.12.13
2. 20.
15
Fic. 27525 f. 883 00
Digitized by Google

1154 12

Indian Institute, Oxford.

THE MALAN LIBRARY

PRESENTED

BY THE REV. S. C. MALAN, D.D.,

VICAR OF BROADWINDSOR,

January, 1885.

Digitized by Google

Digitized by Google

ZABAVNA

ČITAONICA.

Prevodi

iz

inostranih književah.

Izdaje

Lavoslav Župan, u Zagrebu.

Knjiga I.

1847.

Tiskom Franje Župana.

Digitized by Google

ELIZABETA

ILI

PROGNANI U SIBIRII.

Iz francezkog

polag

GOSPODJE COTTIN.

Izdanje

Lavoslava Župana

u

ZAGREBU.

1847.

TISKOM FRANJE ŽUPANA.

Digitized by Google

Digitized by Google

LJUBEZNI RODE!

U najnovie doba, gdě se skoro po cělom světu samo o prosvěti, naprědku i narodnom preporodjenju govori, piše i radi, pojavila se je, hvala Bogu, i u našoj domovini želja za čitanjem knjigah. Oni, kojih se duh zrěliim voćem prosvěte uzhitjivati nemože (a tih je većina), hite mirisom i slastju njezinog cvětja nasladjivati se. Svatko, tko samo štit znade, rada je, da vidi, što se to piše. Naša pak mladjana književnost još je preslaba, da svojim cvětjem zadovolji ljubopitnosti i želji barem ove druge većine, kad već za ono pàrvo ni misliti još nemožemo. Odatle dolazi, da nam je sva domovina s inostranim zabavnim dělima, osobito Romanima poplavljena, što procvětanje naše domaće književnosti silno obustavlja. Mnogi bi gospodičić i mnoga gospodična, koji iz zabave štiju, rado naše knjige čitali; ali kad ono malo, što imamo, proštiju, prinudjeni su i inostranih se knjigah hva-

Digitized by Google

tati, mnogi pako to znajuć – ako im inače rodoljubja žarom sàrca ugrijana nisu, — nenalaze ni za vrědno, za ono několiko knjigah, potruditi se, da se priuče čitanju narodnih knjigah. Zato je dakle naše čitajuće obćinstvo još tako maleno, jer malo dobrih zabavnih dělah imamo.

Toj oskudici da se za sad koliko toliko doskoči, odlučismo mi, pod imenom: **Zabavna Čitaonica** pověsti iz inostranih jezikah prevadjati. Hoće li pako broj otih knjigah na toliko povećati se, da ime Čitaonice zasluži; il će pri ovoj samo ostati, to će od udioničtva, koje si ovo poduzetje pribavi, zavisiti. To samo za preporuku ovog poduzetja našim čitateljma obećati možemo, da ćemo prevadjati děla samo takvih spisateljah, koji su svojim imenom kadri zanimivost i želju k čitanju knjigah i u narodnom jeziku pisanih, probuditi, i kojih čitanje k oplemenjenju sarca i duha štogod doprineti može. Tim još mislimo, da ćemo takodjer štogod k razkàrčenju puta izvornim dělima naših domaćih spisateljah podpomoći, i u koliko to dostignemo, neka oni naš trud sude.

Dva Slavonca.

Digitized by Google

ELIZABETA

i l i

PROGNANI U SIBIRIL

Tobolsk, glavni grad Sibirie, leži na obalama Irtiša; od sěvera obkoljen je sa neizměrnim šumama, koje se tia do ledenog mora protežu [1]). U ovom prostoru od tisuće i sto verstah [2]) nalaze se izsušene, hridovite i věčnim snĕgom pokrivene gore; i neobradjene, gole ravnice, gdě se zemlja u najtoplih dnevih godine na jednu stopu duboko neodkravljuje; turovne i široke rěke, kojih ledeni valovi nikada livadicu orosili, niti cvětak razviti se viděli nisu. Što se većma k pólu približuješ, izčezavaju cedri, jele i sve veliko dárvetje, kárźljavo garmje listvenicah i nedoraslih borićah jedini su ures žalostnih ovih predělah; najposlě se močvari mahovinom obstarti ukazuju, kano poslědnji napor izdišuće prirode. Zatim svakog traga uzrastu nestaje. Pa opet i ovdě usrěd strahovitosti věkovite zime ima narav još svoj veličanstveni ures.

Digitized by Google

Ovdě ima često velelěpnih sěvernih lučah [3]), koje obzor uzpaljuju nalik prejasnoga lûka, iz kojega stubi titrajuće světlosti izhode. One sěvernim predělom daju prizore, kojih čudesa stanovnici pódnevni nepoznaju. S južne strane Tobolska prostire se okružje (okrug ujezd) od Ižima [4]). Pustare, obastarte s grobovi, i gorkimi jezeri prosěčene, razstavljaju ga od Kirgizah [5]), naroda skitajućega se i neznabožnoga. S lěve strane ograničeno je od Irtiša, koji se poslě mnogih vijuganjah na granici Kine izgubi, a s desne od rěke Tobola [6]).

Žali ove rěke goli su i neplodni; oni oku ništa drugo nepredstavljaju, nego ulomke razkomadanih i nagrominjanih pećinah, preko kojih něke jele izviruju. Na podnožju njihovom u jednom kutu Tobola nalazi se krunsko selo Zaimka, koje je od Tobolska više nego šest stotinah verstah udaljeno. Položena na zadnjih granicah ujezda, srěd puste zemlje, sve je, što ju okružava, tmasto, kao njezino sunce, turovno, kao njezino podnebje.

Medjutim se okrug ižimski ipak Italiom Sibirie nazivlje, jer několiko lětnih danah imade, i jer ondě zima netraje dužje od osam měsecih. Al je ova zima ondě od skrajne ljutine. Sěverni vihar, koji tada neprestano běsni, dolazi obterašen ledom arktičkih pustinjah i donosi odanle sobom toliku ciču, da po Tobolu već od měseca rujna led plovi. Sněg debelo padne na zemlju, od koga se ova do měseca svibnja

Digitized by Google

neoprosti. Istina je, kad od sunca počne kopněti, za čudo je, kakvom hitrinom dûblje se listom a njive zelenju pokrivaju. Dva tri dana dosta je prirodi, da sve svoje cvětje razvije. Čovĕk bi mislio, kano da šûm uzrasta čuje. Máca (resa, *amentum*, *julus catulus*, *Kätzchen*) brězova prosipa ružičnu miris, runjavi kozjak (*cytisus*, *Geisklee*) na svih vlažnih městih pronikne; jata labudovah, patakah kao risi šarenih, sěvernih gusakah igraju se na povaršju jezerah; sivi žerav hita se u tàrstje pustih močvarah, da si tamo gnězdo napravi, koga brižno tankom sitom oplete, a u dubravi krilata věverica skačuć s jednog dàrveta na drugo, i zrak prosěčajuć s pomoćju svojih čapetih, i svoga vunom obloženog repa, ogriza pupke boričah i mekano brězovo listje. Na taj način ima za ova živuća bitja, koja u onih studenih krajevih obitavaju, još srětnih danah: ali za prognane, koji ondě stanuju, srětnih danah neimade.

Većji dio ovih nesrětnikah stanuje po onih selih, kojima su posûte obale rěke, od Tobolska tik do granice okružja ižimskoga; drugi su po kolibama po sred njivah razštàrkani. Vlada někojim od njih pruža hranu; drugi, za koje se vlada nebrine, živu od zimske lovine: skoro svi su u ovih predělih predmet obćeg sažaljenja, i nenazivaju se drugčie, nego nesrětnicima. Dvě, tri verste od Zaimke usred jedne močvarne i kalovite šume, na žalih jednog okruglog, dubokog i s jablani i topolami obrašćenog jezera

Digitized by Google

stanovà jedna obitelj prognanikah. Ova obitelj sastojà iz tri osobe: jednog muža od četàrdeset godinah, njegove supruge i kćeri, koja krasna i u cvětu svoje mladosti biaše.

Zatvorena u ovoj pustinji, ova obitelj neimaše s nikim na světu obćenja; otac idjaše sàm samcat u lov, neidjaše nigda u Zaimku, nikada nije se vidlo ondě ni njegove supruge ni kćeri; izvan jedne tatarske seljanke, koja ih poslužavaše, nitko na světu nemogaše unić u njihovu kolibu. Niti im se je znalo za domovinu, niti za rodbinu, a niti za uzrok njihove kazne; samomu upravitelju (*Gouverneur*) tobolskom biaše ova tajna poznata, a on ju nepovèrì niti istomu naměstniku svoje vlasti, stanujućemu u Zaimki. Postavljajući ih pod njegovo nadzirateljstvo, preporuči mu samo, da im priskàrbi primèrni stan, jedan mali vàrt, hranu i oděću, ali da prepréči, da nikakovo obćenje izvan kuće neimaju, a osobito, da obustavi svake listove, koje bi se usudili na ruski dvor slati.

Iz tolikog obzira s jedne strane, a s druge iz tolike strogosti i tajnosti, moglo se je slutiti, da prosto ime Petra Špringera, kojim se je prognanik obično nazivao, skriva ime slavnie, u oči padajuću nesrèću, veliku opaćinu, ili može biti — nepravdu.

Ali kad su sva nastojanja ovu tajnu odkriti zaman bila, prestade skoro znatiželjstvo i š njome zanimivost. Prestadoše o nesrětnicima zabavljati se, koji se vidit nemogoše, i najposlě zaboravilo se je

Digitized by Google

na nje sasvime: samo kad bi gdèkoji po šumi razpàršeni lovci do žalah jezera došli, i za ime u ovoj kolibi stanujućih zapitali, odgovorilo bi im se, da su nesrètnici. Tad nehtědoše ništa dalje znati, i oddaljujuć se, ganûti od milosàrdja, u dubljini svoga sàrca rekli bi: Bog bi dao, da se opet jednoč u svoju domovinu vrate!

Petar Springer je sam svoj stan od jelovine načinio, i slamom pokrio. Gomile kamenjah štitjahu ga od bure sěverske, i od poplave jezera. Ovo kamenje od drobnog granita odsěvaše razvijajuće se zrake sunčane. Pàrve dane prolětja pronicavahu iz njegovih pukotinah raznovàrstne gljive, nèkoje blědog rumenila, druge žute i modre, prilične onim, koje na Bajkalskom jezeru rastu; i u pukotine, u koje bi vihri nèšto zemlje navijali, trudjahu se mladice od bora i od krušine (*sorbiers*) svoje žile upustiti, i svoje hvojčice uzdići.

Na drugoj strani jezera nebiaše šuma ništa drugo, nego rědko gàrmje, preko kojih se neizměrne pustare, s množinom grobovah obsûte, vidjahu. Mnogi od njih běhu oplěnjeni, i kosti màrtvacah naokolo porazbacane. Kao ostanci starih stanovnikah, navèke bi u tami zaboravnosti ostali, da nisu zlatne dragocěnosti, š njimi zajedno u krilu zemlje skrivene, njihov obstanak lakomosti odkrile.

Od istoka velike ove ravnice, biaše dàrvena carkvica, od nèkih kàrstjanah podignûta. Opaziti se

Digitized by Google

je moglo, da su grobovi s ove strane više štedjeni, i da se pred ovim kàrstom, koji sve krèposti ljudma pred òči stavlja, čovèk nije dàrznuo prah mrtvacah pogàrditi. Na ovih pustarah, iliti (kako se u Sibirii nazivaju) stepah [7]) sprovodi Petar Springer preko cèle dùge i stroge zime ovoga podnebja svako jutro lovom, loveći losove (*Elenthiere*), koji se hrane od mladog jasikova i topolova listja.

Kadšto bi ulovio samurnih kunah (*Zobelmarder*), koje se rèdko u ovih predèlih nalaze, i višekrat bèlih lasicah (*Hermelinen*), kojih je ondè množina. Za cènu ovih dade svojoj suprugi iz Tobolska primèrno i ugodno pokućstvo, a svojoj kćeri nèšto knjigah dobaviti. Dùge večeri biahu u podučavanju mlade Elizabete sprovedene. Više put je sèdeći medju roditelji čitala naglas članke iz dogodovštine, Springer je osobito na one càrtice njenu pozornost obratjao, koje bi njè sàrce oplemenile, a mati Fedora na one, koje bi ju ganuti mogle. Pàrvi joj ukaza krasotu slave i viteštva, druga cèlu draželost pobožnog čutjenja i čedne dobrote. Otac besèdio joj je o uzmožnom veličanstvu krèposti, mati o onom, što ona utèšiteljnog i ljubeznivog imade. Pàrvi učio ju je, kako ju valja štovati, druga kako ju valja ljubiti. Iz ovog stočenja obiuh roditeljah sàrčani i čutljivi značaj proizteče, koji sjedinjujuć izvanrednu živahnu dèlotvornost Springerovu s angjeoskom blagostju Fedore biaše zajedno plemenit i ponosit, kao sve ono, što

Digitized by Google

od slave, i nežan i krotak, kao sve, što od ljubavi proizlazi.

Čim pako sněg započe kopniti i zemlja se malko zazelenjivati, onda bi se obično u vàrtu obitelj skupa zabavljala.

Springer je lěhe, gredice načinjao, Fedora je pripravljala sěmenje, a Elizabeta ga je sijala. Njihov mali perivoj bio je obgradjen koljem jovine, bělog drěnka i krušine, u Sibirii velecěnjene varsti dàrvetju, budući da je ona jedino dàrvo, kojega cvět něki miris prosipa. Od podne podigao je Springer něku vàrst razsadnice, gdě je s osobitom pomnjom něko u ovom podnebju nepoznato cvětje odhranjivao, a kad vrěme razcvětanju dodje, priniknuo bi ga k usnicam, pokazao bi ga svojoj suprugi, i nakitio bi s njim čelo svoje kćeri, rekavši joj:

»Elizabeto! kiti se s cvětjem tvoje domovine, tebi je slično; ukrašava se kao i ti u prognanstvu. Ah! da nebi i ti kao ono ovdě morala sginuti.«

Osim ovih několiko časovah sladke uzbunjenosti biaše on vazda mučeć i ozbiljan. Mogao se je viděti, gdě cěle ure uglubljen u duboke misli na istoj klupčici sědi, oči na jedno město upirući, podiruć težke uzdahe, koje ni něgovanje supruge ublažiti nemogaše, i koje pogled na kćer još većma ogorčavaše. Višekrat bi ju zagàrlivši pritisnuo kruto k sàrcu, i tada ju materi predavši, na jednoč bi zavapio:

Digitized by Google

»Vodi, vodi dête, Fedoro! nje i tvoja nevolja u grob će me mętnuti: ah! zašto si me slědila? Da si me samog ovdě ostavila, da nisi ti polu nesrěće na se primila, da si spokojna i štovana u svojoj domovini, ja bi, čini mi se, bez tuge u ovoj pustoši živio.«

Pri ovakim bi se rěčma Fedora vazda suzami oblila; nje pogledi, nje rěči, nje čini, cělo njeno bitje izkazivaše duboku ljubav, s kojom svojem suprugu spojena biaše. Ni jedan dan od njega udaljena nebi mogla živěti, nit bi se š njim sdružena nesrětnom ćutila. U njihovoj pàrvašnjoj srěći mogla su velika dostojanstva, sjajne i pogibione službe njega može biti često od nje udaljiti; ali u prognanstvu nerazstaviše se nigda. Ah! da je mogla čemeru svoga muža odoléti, možebit, da bi još i obljubila bila prognanstvo.

Fedora, premda preko trideset godinah, biaše još lěpa, jednako oddana svome suprugu, svojoj kćeri i svome Bogu. Ova trostruka ljubav njenom je čelu draženi udubila. Koje vrěme nemogaše iztàrti. Moglo se je tu čitati, da je za nevinu ljubav stvorena bila, i da je svoje zvanje izpunjavala. Ona je sama njemu najmilia jěla sgotovljavala; pozorna na njegove najskrovnie želje, koje mu je u očima opaziti mogla, hitěla je prie, nego bi ih on očitovao, izpuniti. Red, čistoća, dapače i něka udobnost vladaše u njihovom malenom obitalištu. Najvećja soba služila je rodi-

Digitized by Google

teljma za ložnicu; velika peć ju je grijala: zadimljeni duvari biahu někimi vezi i raznimi risanji od ruke Fedorine i njezine kćeri urešeni. Prozori biahu staklenimi tablami obskàrbljeni, što je ondě rědka stvar, i što se je samo dohodcim Springerovog lovljenja zafálit imalo. Dvě sobice biahu ostali dio stana; u jednoj spavaše Elizabeta, druga biaše od mlade tatarske seljanke i od svega kuhinskog i vàrtlarskog orudja obuzeta.

Tako minù svaki tjedan u ovom domaćem poslovanju, budi u prigotovljenju kožah sěvernih jelenah za oděću, budi u postavljanju debelim kàrznom; kad pako prispie nedělja, tiho bi Fedora uzdisala, što nije mogla službu božju slušati, i provela bi jedan dio dana u molitvi. Klečeć pred Bogom i pred slikom s. Vasilie, prama kojem je duboko štovanje ćutila, zazivala bi ih zaradi predmetah njezine ljubavi. I ako je svaki dan njezino bogoštovje živahnie bivalo, bilo je zato, jerbo je svaki dan opazila, da je potla takve bogoljubnosti njezino sàrce rěčitie znalo bolje misli i izraze najti, kojimi bi svoga muža mogla utěšiti.

Elizabeta odhranjena od svoje četvàrte godine u ovih divjih šumah, nepoznavaše druge domovine. Ona nadje u ovoj takve uzoritosti, koje narav i onim predělom uděliva, za koje se je najmanje skàrbila, i tako prosta razveseljenja, koja nevina sàrca svagdě uživaju. Ona bi se zabavljala veruć se po hridinah,

Digitized by Google

koje su jezero obkoljivale, da onde jaja od kragujah i bělih jastrěbah, koji ondě preko lěta gnězda prave, pokupi. Čestokrat bi hvatala dupljaše u mrěži, i napunila š njima golubinjak. Drugi put bi lovila karase, koji jatomce plove i kojih grimizna ljuska jedna na drugu priložena, izgledala je kroz vale, kao nagomilana žar, pokrivena tekućim srebrom. Nikada kroz njeno srětno dětinstvo na um joj nepadè, da srětnieg udesa može biti, nego li njezinog.

Njezino se zdravlje okrěpi u zráku, njezin stas se razvi vězbanjem, i na njenom licu, gdě pokoj nevinosti počivà, viděla se je svaki dan po jedna prijatnost više procvasti. Tako daleko od světa i ljudih rasla je ova děvica u lěpoti za same oči njenih roditeljah, kao jedini čar za njihovo sàrce; slična cvětku u pustinji, koji samo pred suncem razvija se, i koji premda ga nitko, osim one zvězde, od koje žitje ima, nevidi, ipak se krasnimi bojami resi.

Neima něžnih i dubokih nagnútjah, osim onih, koja se na malo predmetah sudaraju. Elizabeta, koja nikoga osim roditeljah svojih nepoznavaše, njih je ljubila same s najsvetiom i najčišćom strastju. Oni su za nju sve bili: zaštitnici njè slabosti, drugovi njenih igarah, i njeno jedino družtvo. Ona nije ništa znala, što nebi od njih naučila; svoje zabave, svoja znanja, svoje izobraženje, sve je od njih dobila. I dočim je viděla, da sve od njih dolazi, da sama sobom ništa nemože, dopala si je u ovoj odvisnosti,

Digitized by Google

koju je samo kroz njihova dobročinstva osećala. Medjutim, kad je dětinstvo mladost slědila, i kad joj se je razum počeo razvijati, opazi suze svoje matere i vidjaše, da joj je otac nesrěćan. Više putah bi ih zaklinjala, da joj uzrok kažu, al ne mogaše nikakvi drugi odgovor dobiti, nego da oni za domovinom cvile. Ali ime ote domovine, i čast koju su onda uživali, nepověriše joj nikada, nehoteći njenom sàrcu žalost zadavati, dočim bi joj očitovali, s koje su visine u prognanstvo pali. Nu od kako je Elizabeta žalost svojih roditeljah upoznala, nebiahu njene misli kao prie; i nje se život sasma promèni. Zabave, kojimi je svoju nevinost razveseljivala, izgubiše svu milinu; nje kokošinjak bia zapušćen, zaboravila je svoje cvětje, i prestala je ljubiti svoje ptice. Nije na žale jezera više dolazila, da baca svoje udice, ili da plovi u svom čuncu, veće da se u duboke misli zadubi, i preko jedne naměre razmišljava, koja je jedina zabava njenog duha i njenog sàrca postala bila. Několikokrat sědavši na vàrh pećine, upiruć oči na vale jezera, mislila bi na suze svojih roditeljah, i na srědstva nje otàrti: Oni oplakivahu domovinu! Elizabeta nije znala, koja je ta domovina; ali, jer ih udaljenje od nje nesrětne činjaše, manje joj je do poznanja njezinog stàlo bilo, nego da im ju povrati. Tada bi oči k nebu uzdigla, moleći ga za pomoć, i zaglubila se u tako duboka razmišljavanja, da mnogkrat niti krupno padajući sněg, niti burno běsneći

Digitized by Google

větar, nju iz njenih sanjariah nemogaše probuditi. Čim bi ju pako roditelji zovnuli, a ona čula njihov glas, sidjè lagano s pećine i dodje predavanja otčina slušati, ili svojoj materi kod gospodarstva pomagati. Š njima pako ili bez njih baveći se čitanjem ili vodeć iglu, spavajuć ili bdijuć, uvěk bi ju jedna jedina misò gonila. Ona je nju savěstno na dnu svoga sàrca hranila, odlučena, da ju neočituje prie, nego do časa svoga odlazka. —

Da, ona je hotěla otići, hotěla se je iz naručajah svojih roditeljah otàrći, da ide sama, pěške tia do Petrogràda, za da pomilovanje svoga otca izmoli: to je bila směla naměra, koju je preduzela, to biaše dàrzovito poduzetje, pred kojim jedna mlada, bojazljiva děvojčica neprestraši se. Zaman je viděla velike zapréke, krěpkost njezine volje, sàrčanost i pouzdanost njezina u Boga ohrabrile su ju i obećaše joj, da će sve nadvladati. Medjutim čim je njezina naměra sve većma i većma stalnii značaj dobivala, i čim je prestala manje na nju samu, a više na njezino izvedenje misliti, to se ipak malo prestraši zbog svojega neznanja. Ta ona nije znala put ni u najbližje selo; ta ona nije nikada iz šume izstupila: a kamo, da bi put našla do Petrograda? Kako bi se sporazuměla na putu s tolikim narodima, kojih jezici joj sa svim tudji biahu? Morala bi sve od milostinje živěti. Za da se na to odvaži, pozvala je u pomoć poniznost onu, koju je od materinskog věrozakona primila; ali je

Digitized by Google

ona toliko put otca na nemilosardje ljudih tužit se čula, da se je ove nesrěće bojala, njihovo mijosàrdje u pomoć zvati. Něžnost roditeljah bila joj le odveć poznata, nego da je ufati mogla, da će joj oni odlazak dozvoliti; k njima se nije směla u tom obziru uteći. Ali na koga bi se obratila u ovoj pustinji, gdě je od ostalog světa razstavljena i osamljena živěla? I kako bi u ovoj kolibi, u koju pristupiti cělom svetu zabranjeno biaše, podporu mogla naći? Medjutim ipak nezdvoji, da ju neće naći. Uspomenom na jedan slučaj, komu malo što nije njezin otac žartva postao, sěti se, da neima města tako divjeg, gdě providnost nebi mogla molbe nesrětnikah čuti i njima pomoći poslati.

Minulo je několiko godinah, od kako je jednoč ob zimu u lovu na varhovih bardinah, koje Toboł okružavaju, Springer iz velike pogibeli kroz nestrašivost jednog mladenca oslobodjen bio. Ovaj mladenac biaše sin g. Smolova upravitelja tobolskog. On bi svake zime došao po stepama ižimskim sěverne jelene i kune loviti, i u okoliših Zaimke uralske *) medvede ubijati.

U ovake varsti lovu, od svih najpogibelniemu, sastane se on sa Springerom, i spase mu život. Od toga časa biaše ime Smolova u stanu prognanikah nigda drugčie, nego s počitanjem i pripoznanjem izrečeno. Elizabeti i njezinoj materi biaše veoma žao, što nepoznavahu svoga dobročinitelja, što mu svoj

Digitized by Google

blagoslov prikazati nemogahu. Svaki su se dan za njega nebu molili, svake godine, kad su čuli, da su zimni lovi započeli, ufali su, da će u njihovu kolibu doći; ali nedodje: ulazak biaše njemu, kao i cělom světu, zabranjen, i njemu ni na um nepade, da ovu zapověd strogo neobdàržava, jerbo nije ni znao šta ova koliba u sebi imadijaše.

Nu, kako je Elizabeta težkoću oćutěla, iz ove pustinje bez ljudske pomoći izaći, često je i nehotice na mladoga Smolova pomislila. Ovakovi zaštitnik, mogao bi ju od svakoga straha osloboditi, sve zapréke ukloniti. Tko bi ju mogao bolje svàrhu svih posebnostih puta od Zaimke do Petrograda poučiti? Tko joj najsigurnii način pokazati, kako će molbeno pismo do cara dostaviti? I ako bi njezin běg upravitelja tobolskog razjario; tko bi, reče ona, bolje nego sin mu, njegov gnjev razoružati, njegovo milosàrdje ganuti i prepréčiti ga mogao, moje roditelje kazniti, činećі ih za moju krivicu odgovorne?

Tako promišljavaše sve koristi, koje bi joj iz takve podpore proizticati mogle, i videći, da se zima približuje, naumi, nepropustiti vrčme od lova, da nebi propitala, je li mladi Smolov u kotaru, i da nebi srédstva tražila, njega viděti i š njim se razgovarati.

Springer bi od straha svoje supruge i kćeri pri pověsti pogibeli, u kojoj se je nalazio, tako ganůt, da se je od one dobi njima obrekao, više u lov na

Digitized by Google

medvěde neiti, ni šumu neostaviti, osim za věverice i samure loviti. Ali sasvim tim nemogaše ga Fedora više bez straha gledati, kad se je udaljivao, i ostala bi do njegova povratka nespokojna i dàrhćuć, kao da bi oto udaljenje velike nesrèće predkazanje bilo.

Debeo sněg, otvardnut studenom od više nego trideset grádah, pokriva zemlju. Biaše u sréd zime, kada jednoč o lěpom jutru prosinca Springer pušku uzè, da ide loviti u stepi. Pri odlazku zagarli suprugu i kćer i obeća, da će još za dana kući doći. Ali vrěme minù, noć se približi, a Springera ne biaše. Od onog slučaja, kad je njegov život u pogibeli bio, pàrvi je krat to bilo, da nije u svom obećanju točan bio, i strah Fedore biaše neograničen, koga, dočim ga je ona utažiti nastojala, i Elizabeta je dělila. Elizabeta je hotěla svomu otcu u pomoć priskočiti, a nemogaše se odvažiti, svoju mater ucviljenu ostaviti. Do ovoga časa Fedora něžna i slaba, nije se nikad prie preko žalah jezera usudila ići; ali njezin silni nemir nagovori ju, da će dosta krěpkosti imati, svoju kćer slěditi i svoga supruga potražiti. Obě zajedno otidju i upute se u stepu posréd šikarah. Zrak biaše vàrlo oštar. Jele se činjahu kao ledenice, gusto inje bilo je za svaku granu prionulo, i povàršje mu obělilo. Tavna magla skrivaše obzor, približaj noći podĕljivaše svakom predmetu još turovnie obliče, a sněg, ravan kao zàrcalo, uzkoleba slabu Fedoru pri svakom koraku. Elizabeta odhranjena

Digitized by Google

pod ovim podnebjem, i naučna najvećjoj zimi odoleti, podupirala je mater i udeljivala joj je svoju jakost. Tako se vidi dub, iz svoje domovine premešten, u tudjoj zemlji venuti, dočim njegova mladika, koja iz njegova korena proiznikne, priviknuta novoj zemlji, bujni uzrast u vis pušta, i za malo godinah uzdržava grane duba, koji ju je odhranio, i svojim hladom pokriva deblo, koje joj je život dalo. Kad su se k ravnici približale, nemogaše već Fedora ići. Elizabeta joj reče:

»Majko! dan prolazi, opočivaj ovdě, a mene pusti samu do šume ići; ako bi dulje čekale, noć bi me smela otca u stepi razaznati.«

Fedora se nasloni na jednu jelu, i pusti svoju kćer otići. Za čas ova stigne u ravnicu; grobovi, kojima je pokrivena bila, činjahu dosta velike brěžuljke. Na jednom od ovih stojeći motrila je Elizabeta ranjenim sàrcem i plačnim očima, bi li mogla otca ugledati. Ali nevidjaše ništa. Sve biaše osamljeno, tiho, i tmina započe nebo sa zemljom stapljati. Medjutim joj ne daleko od nje jedan hitac iz puške sve ufanje ponovi. Ovaj jek, koga nikada, osim iz rukuh svoga otca čula nije, činjaše joj se sigurni znak nazočnosti njezina otca. Pohiti dakle na onu stranu. Za jednom harpom stěnja, ugleda ona čověka prignůta, koji se vidjaše, kao da nešto po zemlji traži; i ona njemu poviknu:

»Tatice! tatice! jesi li ti to?«

Digitized by Google

Čověk se obazre; to nebiaše Springer. Lice mu biaše mlado, lěpo i pri pogledu Elizabete ukaza veliko udivljenje.

»Vi niste moj otac,« reče ona žalostno; »ali niste li ga vidli u stepi? nemožete mi kazati, na kojoj strani bi ga mogla naći?«

»Ja nepoznajem Vašega otca?« odgovori on, »ali to ja znam, da Vi u ovo doba netrebate sami u ovoj pustari ostati. Vi se ovdě mećete u mnoge pogibeli, i morate se bojati....«

»Ah!« preseče mu ona rěč, »ja se ne bojim ničesa, nego da neću moga otca naći.«

Ovako govoreć, diže k nebu oči, kojih ponositost i nežnost, sarčanost i tuga njenu dušu tako lěpo predstaviše i nje sudbinu očitovaše. Mladić biaše s toga tako ganut i bilo mu je, kao da sniva. On nikada nije štogod sličnoga vidio, niti si predstavio, kao Elizabetu. Zapita za ime njezinog otca.

»Petar Springer,« reče ona.

»Što?« poviknu on, »Vi ste kćer prognanika iz kolibe od jezera? Umirite se, ja poznam Vašeg otca; tek sam ga prie jedne ure ostavio, on je malo obišao, da se vrati u svoj stan; ali je on već sada tamo prispěti morao!«

Elizabeta neču ništa više, ona odtarči na ono město, gdě je mater ostavila; povikne ju radostno, da ju njezin glas prie utěši, nego što je mogla s njom govoriti; ali ju ne nadje više: puna sdvojenja pu-

Digitized by Google

nila je vikanjem imenah svojih roditeljah šumu. Od strane jezera odzvaše joj se něki glasovi. Pospěšivši svoje korake prispie ona bárzo tamo, i na pragu od kolibe ugleda otca i mater, koji joj ruke pruže, i u naručaj ju prime. Gárleć ju izjasniše se. Svako se je od njih na različnom putu u kolibu vratilo; alí evo ih opet sadruženih i uzpokojenih. Tada opazi Elizabeta sama, da ju je mladić slědio. Springer ga pogleda, spoznade ga i reče mu s dubokom žalostju:

»Varlo je već kasno, g. Smolove; a u ostalom znate, da mi nije dozvoljeno Vas s konakom ponuditi, i to niti za jednu noć.«

»Gospodin Smolov!« povikne Elizabeta i njezina mati, »naš izbavitelj, on je ovdě?«

I obě mu padoše pred noge. Fedora ih orosiva suzami; Elizabeta mu reče:

»Gospodin Smolove! Odkako ste Vi prie tri godine našem otcu život spasili, neminu jedan dan, da nebi od Boga blagoslov za Vas prosili.«

»O uslišio Vas je, pošto me je ovamo poslao,« — odgovori mladić duboko ganut, — »jer ono malo, što sam učinio, nije zaisto toliku nagradu zaslužilo.«

Medjutim je već vàrlo kasno bilo, càrna tmina zastiraše svu šumu; povratak u Zaimku u pó noći nebiaše bez pogibeli, a Springer se nemogaše odvažiti svome izbavitelju uzkratiti gostoljubnost. Ali je on upravitelju tobolskom tvárdu rěč zadao, nikoga u

Digitized by Google

svoj stan neprimiti, i strahovito mu biaše svoju prisegu prekàršiti.

On ponudi dakle mladiću svoju pratnju do Zaimke.

»Ja ću,« reče mu, »jednu baklju zažeći; ja poznam šumska vijuganja, močvare, bare, koje obići valja i napred ću ići.«

Fedora uplašena pred njeg se stavi, da ga zadàrži. Smolov preuzme rèč:

»Dopustite mi, gospodine!« reče mu, »da ostanem u Vašoj kolibi do u jutro; ja poznajem zapovèdi moga otca, i uzroke, koji ga obvezuju prama Vami toliku strogost ukazivati: ali sam ja siguran, da će mi u ovom slučaju dopustiti, Vas Vaše rèči rèšiti, i ja dobar stojim, da ću se skoro povratiti, da Vam od njegove strane zahvalim za pristanište, koje ste mi dozvolili.«

Springer tada poprimi ruku mladića, unidje s njime u kolibu, i oba sèdoše kraj peći, dok im medjutim Fedora i njezina kćer večeru spremahu.

Elizabeta biaše obučena kao tatarska seljanka, u jednu kratku càrvenu suknju sa strane prepregnutu, noge pokrivene nogavicama od kože sèvernih jelenah, vlàsi u pletenice do zemlje puštene. Tèsni i za strane skopčani pàrsluk, dade svu krasotu njenog stasa viditi, a rukavi do lakta zasukani neskrivaše lèpotu njenih rukuh. Jednostavnost njezine oprave još plemenitost njenog dàržanja uzvisivaše, i sva nje-

Digitized by Google

zina kretanja bialu sdružena s někom dražesti, kojoj se je Smolov osobito divio, i s koje on niti pogled niti sàrce odvratiti nemogaše.

Elizabeta ga je ne s manjom zadovoljnostju motrila; ali je ova zadovoljnost sasma nevina bila, jerbo je iz same zahvalnosti, koju mu je dužna bila i iz ufanja, koje je na njega polagala, izhodila. Sam Bog, koji najtanje kutove sàrca poznaje, nebi u njenom sàrcu ćutjenje našao, koje nebi njezinim roditeljem pripadalo, i koje nebi njima sasvim posvećeno bilo. Pri večeri reče mladi Smolov prognanim, da je istom od tri dana u Zaiiki; da je razumio, kako su gladni vuci cěli kotar poharali, i da će se na skoro veliki lov prirediti, da se utamane. Na ovaj glas pritisnu se Fedora blědeć k svojemu suprugu:

»Ja se nadam,« reče mu ona, »da nećeš na taj pogibioni lov ići; nećeš svoj život opasnosti izvàrći, tvoj život najdragocěnie je moje blago!«

»Ah, Fedora! što ti govoriš?« odgovori Springer s někim gorkim ćutjenjem; — »što je stalo za moj život? Da nije mene, zar bi ti bila ovdě? Znaš li, što ti može povratiti slobodu, Tebi i tvomu dětetu? Znaš li?«

Žena mu rěč prekinuvši žalostno poklikne. Elizabeta ostavi svoje město, dodje k otcu, i uhvativši ga za ruku reče:

»Tato! ti znadeš, da ja odhranjena u ovih šumah druge domovine nepoznajem, ovdě pokraj tebe

Digitized by Google

ja i moja mati živimo srětno; i sàrce njezino i moje može svědočiti, da mi nigdě na světu nemožemo bez tebe živěti, ni u istoj tvojoj domovini.«

»Čujete li Vi to, gospodin Smolove?« priměti Springer; »Vi mislite, da bi me ovake rěči morale těšiti, a one usuprot još većma mi nаč u sàrce udubljuju. One krěposti, koje bi me morale razveseliti, čine me sdvojiti, kada pomislim, da će zbog mene ostati zakopane u ovoj pustinji; da zbog mene Elizabeta neće biti poznata, neće biti ljubljena.«

Ovdě mu děvica slědećim rěčma govor prekine:

»O moj tato! Evo me medj Tobom i mòjom materom, pak veliš, da neću biti ljubljena!«

Springer nemogućan svoju žalost uztegnuti, nastavi dalje:

»Nećeš nigda onu radost uživati, koju bi ti dužan bio priskàrbiti, nigda nećeš sladkih rěčih od ljubeznog čeda čuti, ti ćeš ovdě osamljena živěti bez druga, bez obitelji, kao slaba ptica, bludeća po pustinji. Nevina žàrtvo! ti nepoznaješ dobra, koja gubiš; ali ja, koji ti ih nemogu više dati, ja sam ih sve izgubio.«

Pri ovom je prizoru mladi Smolov višekrat suze sbrisivao, htěo je govoriti, ali nemogaše. Medjutim ipak reče:

»Gospodine! pri žalostnom stupnju, koga moj otac zauzima, možete mi vèrovati, da nisam s nesrěćom nepoznat. Više putah sam proletio razne kotare

Digitized by Google

njegovog upraviteljstva. Koliko sam suzah vidio! Koliko sam skrovitih žalostnih uzdahah slušao! Vidio sam, vidio u pustinji strahovitog Berezova *) nesrětnikah, koji žive bez priateljah, bez obitelji; nikada oni mili govor neèuju, nikada im ljubka rěč sàrce nerazveseljuje: osamljeni na světu, razstavljeni od svega, nisu oni samo prognani veće i nesrětni.«

»A dočim ti je nebo kćer ostavilo,« preuze rěč Fedora ukoravajućim i ljubeznim glasom, „ti veliš, da si sve izgubio: kad bi ti ju nebo oduzelo, šta bi ti onda rekao?«

Springer uzdàrma se, uhvati ruku kćeri, i pritisnuvši ju za jedno s rukom svoje supruge k sàrcu, odměti obè pogledajuć:

»Ah! ja osěćam, da nisam sve izgubio.«

Kada dan osvanu, mladi Smolov oprosti se s prognanici. Elizabeta sa žalostju gledaše za njime, kada je otišao, bila bo je neuztàrpljiva, da mu odkrije svoju naměru, i da moli od njega podporu. Nu nije našla ni jedan čas, gdě bi mogla sama s njim govoriti; njeni roditelji nisu ju ostavili, a ona nije htěla pred njima se izjasniti. Ipak se je ufala, ako bi se češće sastali, da će se s njim porazgovarati. S toga mu i reče zivahno:

»Nećete li opet doći, gospodine? Ah! nemojte, da bude ovaj dan zadnji, što sam viděla izbavitelja moga otca!«

Digitized by Google

Springer biaše tronût s ovih rěčih osobito svàrhu pogleda, s kojim one biahu izušćene. Něki tajni nepokoj obuze ga. Sěti se zapovědi upravitelja, i uvěri ih, da joj neće drugi put nepokoran biti. Smolov odgovori, da je siguran, da će od svoga otca zadobiti iznimku za se, i da će se još ovaj isti dan povratiti u Tobolsk, da ga za to zamoli:

„Nego gospodine,« reče dalje, »ako si ja ovu milost izprosim, neću li mu ja ništa o Vami govoriti? neću li ja biti tako srětan, da Vami mogu u čem poslužiti? neimate li Vi ništa od njega moliti?"

„Ništa, gospodine," odgovori Springer ozbiljnim licem.

Mladič obori turovno svoj pogled k zemlji; a poslě obrativši se k Fedori, učini joj isto pitanje.

„Gospodine!" odgovori ona, „ja bi želěla, da mi dopusti, svake nedělje s mojom kćerom u Zaimku k misi ići."

Smolov obeća, da će joj ovo dozvoljenje priskàrbiti i udalji se, praćen od blagoslova cěle obitelji i tajne želje Elizabetine za njegov uskoreni povratak. Čim se je pak od njih udaljio, s ničim se nije drugim, nego s njom bavio, niti je ikakve druge misli gojio. Ova děvica, koja mu se je u pustari u tako lěpoj slici ukazala, razpali mu taki u početku razmnivu, a kad ju je potlě vidio kod njenih roditeljah, sàrce mu biaše duboku ganuto. Ponavljaše si i nesětnu njenu besědu, njeno lice, nje pogled, a

Digitized by Google

osobito zadnju rěč, koju mu je govorila. Bez ove rěči, něka bi ga vàrst počitanja mozebit smela, nju ljubiti, ali ona zivahnost, s kojom mu je Elizabeta izjavila želju da ga opet vidi, ona molba, koje je glas odkrio tako nežno ćutjenje, uvěriše ga, da je ona bila ganuta, kao i on.

Pošto mu se njegova mlada namišljenost s tim mislima uzdigla, mišljaše on, da je osvědočen, da jučerašnji sastanak nije bio slučajan, da je medjusobna simpatia toliko na Elizabetu koliko na njega dělovala, i nestàrpljiv biaše u ovom nevinom sàrcu potvàrdjenje svega onoga čitati, što se je usudio ufati. Ah! kako je od onog daleko udaljen bio, što će jednoč u njem čitati.

Medjutim poslě posěte Smolova turovnost Springera sve je većja bivala. Spomena na tako ljubeznivog, veledušnog, nestrašivog mladića neprestance predstavljaše mu ženika, kakvog bi svojoj kćeri želio. Ali budući da mu je žalostni položaj svaku takvu miso zabranila, nije želio povratak Smolova, dapače ga se je bojao, jerbo bi Elizabeta mogla ćutljivom postati, a to bi bila skrajna nesrěća za njegovo otčinsko sàrce, viděti svoju kćer obuzetu od tajnog bola bezufane ljubavi.

Jednu večer, zanešen svojimi sanjariami, dàrżeći glavu medj obě ruke, a lakat podbočiv na peć, težko je uzdisao. Fedori pri tom prizoru igla iz ruke padne; oči na supruga upirući, sa sàrcem punim jada, nebo je prosila, da joj takve rěči nadahne, koje bi ga

Digitized by Google

utěšile, i koje bi môć imale, nesrěću mu iz pameti izbrisati. Malo dalje u mraku, gledaše ih Elizabeta oboje, i s radostju je mislila, da će jednoč onaj dan doći, gdě neće više cviléti. Ona nije dvojila, da neće Smolov dozvoliti i njenom poduzetju priazan biti. Něki tajni nàgon ju je u napréd uvěrovao, da će time ganut biti, i da će ju zaštititi. Samo se je bojala uzkraćenja svojih roditeljah, osobito pako svoje matere. Medjutim, kako bi ona otišla bez njihovog dozvoljenja; bez poznanja imena njihove domovine, i bez da zna, za kakovu bi krivicu oprôštenje molila, ona je ćutila, da im mora svoje sàrce odkriti, i da je oto vrěme već došlo. Padnuvši na koléna, molila je Boga, da bi ganuo njezine roditelje, da ju poslušaju; zatim se tiho približi k otcu, i stane za njim podupàrši se na nàslon stolice, na kojoj je on sědio. Mučala je něko vrěme u nadi, da će on možebit pàrvi govoriti; ali videći, da on svoj zamišljeni položaj neměnja poče ovako:

„Otče! dopusti mi jedno pitanje.“

On uzdignuvši glavu, naznači joj, da može.

„Kad te je onomad mladi Smolov pitao, neželiš li štogod, odgovorio si ništa. Jeli to istina, neželiš li ti ništa?“

„Ništa, što bi on meni mogao dati!“

„A tko bi ti mogao dati, što želiš?“

„Pravda, pravica!“

„A gdě bi se te mogle naći, tato?“

Digitized by Google

„Na nebu bez dvojbe, na zemlji nikada, nigda.“

Tako govorivši, težke brige, koje mu čelo markom tamom zastirahu, još tavniu sliku poprimiše, i svoju glavu opet medj ruke spusti. Potlě male stanke preuze opet Elizabeta rěč, i živahnijim glasom reče:

„Tato! majko! poslušajte me; danas ja navaršujem moju sedamnaestu godinu, danas sam ja primila od Vas ovaj život, koji će mi bit tako dragocěn, ako ga mogu Vami posvetiti, ovo sarce, s kojim ja Vas ljubim i štujem, kao sliku živog Boga na nebu. Kako sam se rodila, biaše svaki dan s dobročinstvima Vašim naznačen, ja ih nemogah još naknaditi, osim s mojim priznanjem i s mojom nežnostju: Ali što je moje priznanje, ako se ne ukazuje? Što je moja nežnost, ako ju nemogu Vami posvetiti? O moji roditelji! oprostite smělosti Vaše kćeri, ali samo jedanput bi u svom životu rada ono učiniti, što ste Vi bez prestanka za nju, kako se je rodila, činili. Ah! izvolite već jednom tajnu svih Vaših nepogodah njenom sarcu odkriti.“

„Kćeri! što ti od mene zahtěvaš?“ otac joj oštro rěč prekinu.

„Da me u svem podučite, što mi treba znati, da Vam svu moju ljubav ukazati mogu, i Bog zna, kakvi me nagon podtiče, kada se usudnjem, Vami ovaku želju izjaviti.“

Izrekavši ove rěči, padne na koléna pred svojeg otca i digne k njemu moleći pogled. Tako veliko-

Digitized by Google

dušno i plemenito čuvstvo zasja u njezinim suznim očima, i viteštvo njene duše bacaše něku božanstvenu jasnost na nje ponizni položaj, da je taki Springer poněšto ono dokućiti mogao, što je njegova kćer želiti mogla. Sàrce mu u stiski biaše: on nemogaše niti govoriti, niti plakati, mučeć i negibiv stajaše u velikoj smeći, kao pred vàrhunaravnim bitjem. Prevelika njegova nesrěća nemogaše mu tako sàrce ganuti, kao rěči Elizabete, i ova toli krěpka duša, koju ni kraljevi nemogahu ustrašiti, ni zla kob poniziti, ganut glasom svoje kćeri, zaman je tražio svoju krěpkost, ali ju više nenajde. Dočim je Springer mučao, osta Elizabeta sve jednako u svom poniznom dàržanju pred njime. U to joj se mati približi, da ju pridigne. Za svojom kćerju stojeći nemogaše ona viděti, niti kako je na koléna pala, niti njeno lice, ni pogled, koji njenu uzmnožnu tajnu otcu odkri, i ona ni nesnivaše, koji zlokobni udes njezinoj nězznosti prětjaše.

„Zašto," reče ona svome suprugu, „zašto bi se ti uztezao njoj naše tajne pověriti? Straši li te njena mladost? Bojiš li se ti, da će duša naše Elizabete pod težinom naših nepogodah do slabosti klonuti?"

„Ne," odměti otac, svoju kćer čvàrsto pogledajuć, „ne, ja se nebojim njezine slabosti"

Pri ovim rěčma nedvojaše Elizabeta, da ju otac nije razuměo, ona mu stisne ruku, ali mučeć, da ju nitko nečuje okrom njega, jerbo ona poznavaše sàrce

Digitized by Google

svoje matere, i jer je želila udaljiti onaj čas, koji bi ju ucvilio.

„Bože moj!“ reče Springer, „oprosti mi moju nezadovoljnost, poznavao sam sva dobra, koja si mi oduzeo, ali ne ona, koja si mi opredělio. Elizabeto, ti si danas izbrisala uspomenu od dvanaest godinah nesrěće moje.“

„Otče!“ odgovori ona, „pošto se na zemlji još sličnu rěći čuje, nereci više, da ovdě neima srěće, nego besědi, odgovorimi, ja te zaklinjem: Kako ti je ime, koje ti je domovina, i koja ti je nesrěća?“

„Moja nesrěća — više jě neima; moja domovina — gdě ja s tobom živem; moje ime — srětni otac Elizabete.“

„O moje děte!“ primetnu Fedora, „sad ću te još većma moći ljubiti, ti si mi sada tvoga otca utěšila.“

Pri ovim rěčma sva jakost Springera biaše skàršena; on zagàrli svoju suprugu i kćer i orosiv ih suzami opetovao je on prekidanim glasom.

„Bože moj! oprosti, ja sam bio nezahvalan; oprosti, nekazni.“

Pošto su se malo primirili, Springer reče svojoj kćeri:

„Moje děte! ja ti obećajem sve očitovati, što znati želiš; ali počekaj još koji dan, ja ti danas od nesrěće nemogu govoriti, ti me učini na nju zaboraviti.“

Digitized by Google

Poslušna Elizabeta neusudi se više njega uznemirivati, i s počitanjem očekivala je čas, kada će se on očitovati. Ali ga ona zaman očekivaše; činjaše se, kao da ga se Springer boji i njega izbĕgava; on je njezinu naměru dokučio, i nijedna rĕč nebi mogla začudjenje i priznanje ovoga nĕžnog otca izraziti. On je osĕćao, da pravo neima, svojoj kćeri uzkratiti dozvoljenje, koje će ona, od njega potražiti: ali takodjer osĕćaše, da neima sàrčanosti, da joj ga dade. Bez dvojbe, ovo je bilo jedino srĕdstvo, kojemu poněšto ufanje davaše, da će se prognanstva izbaviti, i Elizabetu u onaj stališ staviti, koji je njoj pristojao: Ali kad bi nečuvene tegobe i užasne pogibeli ovoga putovanja promotrio, nemogaše on otu misó podněti. Za svoju obitelj opet podići, svoj zavičaj opet naći, položio bi svoj život; ali život svoje kćeri nije mogo u pogibel staviti.

Mučanje Springera prepisa Elizabeti ponašanje; uvĕ.ena je bila, da ju je otac dokučio, da je ganut bio od njezinog nakanjenja. Ali da je on ovu naměru odobrio bil' on toliko izbĕgavao svàrhu toga š njom se razgovarati? I u istinu, njezina odluka bila je tako izvanredna, da ju roditelji nemogahu drugčie, nego kao zanešenu nĕžnu sanjariu smatrati. Za postići, da ju njezini roditelji dozvole, bi potrĕbito, da im ju u najgodnii čas predloži, kad bi najvećje zapr̀ke uklonjene bile, podupirana pomoćju i svĕtom Smolova. Da bi joj se donle nedozvolila, o tome

Digitized by Google

nije dvojila. Ona odluči dakle još šutiti, i svoje sàrce roditeljma sasvim neodkriti, dokle se o tom sa Smolovom ne porazgovori. Videći takodjer u naprèdak, da će jedan od najvažnijih uzrokah, s kojim će se roditelji njenom odlazku opirati, biti nemogućnost, da oni nju u njezinoj dobi, u najstrožiem podnebju svèta puste 800 miljah pèške da predje; zato, da ovu zapréku u napréd ukloni, svaki je dan svoju snagu u stepi izlimskoj pokušavala: nijedno ju vrème nemogaše uzdàrżati, ili vètar sněg svom silom raznašao, ili joj gusta magla sve predmète tminom skrivala, uvèk je izlazila, višeput i proti volje svojih roditeljah. I tako se je malo po malo uvèżbavala njihovim zapovèstma i burama pàrkositi.

U Sibirii vladaju zimi bure; češćekrat, kad se nebo najvedrie čini, na jedanput ga strahovite olúje zamute. Izhodeće iz dviuh protisobnih stranah obzorja, dolazi jedna obterašena ledom mora sèvernoga [10]), a druga sa burnim vihrovima hvalinskoga mora (*Caspisches Meer*). Kad se udare, kad jedna na drugu nahripi, zaman jele svoje jako i gorostasno dúbje njihovoj bèsnoći suprotstavljaju; zaman brèze svoje tanane hvoje i svoje gibivo lištje do zemlje svijaju: sve se kàrši, sve se obara, sněg se rulja s varhunacah planinskih; u njihovom pádu zauhvaćene ogromne sànte leda pucaju i razmàrve se o šiljaste kamenite stène, koje se takodjer razpàrše, a vètrovi, zalètajući se u razvaline stènah, u upropašćene koli-

Digitized by Google

libice, i skàpajuću zvěrad s njima vladaju, dignu ih u zrak, těraju pred sobom, razpàrše ih, k zemlji ih opet bacaju, i neizměrne prostore s ruševinom naravi pokrivaju.

Jedno jutro měseca sěčnja uhvati Elizabętu jedna od ovakih strahovitih olujah; ona biaše tada u velikoj ravnici grobovah, blizu dàrvene càrkvice. Tek što opazi, da se nebo tàmom pokriva, uteče se u ovo sveto utočište. Za čas udariše razuzdani vètrovi na ovo slabačko zdanje i uzdàrmajući ga do temelja, prětiše mu svaki hip prevalom. Medjutim Elizabeta skrušena pred oltarom, nečuti nikakvog straha, a bura, koju okolo sebe tutnjati čujaše, sve obuzè, osim njezinog sàrca. Budući nje život roditeljma hasniti mogaše, biaše uvěrena, da će Bog zaradi njih bditi vàrhu njenog života, i da ju neće pustiti poginuti, dok svoje roditelje neoslobodi. Ovo čutjenje, koje bi se možebit praznověrjem nazvati moglo, koje pak ništa drugo nebiaše, nego onaj glas s neba, koga sama pobožnost čuti može; ovo reko, čutjenje nadahnu Elizabetu tako mirnom sàrčanostju, da usrěd razorenja živaljah, usrěd prětnje od trěsa, nemogaše se uzdàržati, umorenosti, koja ju savlada, prepustiti se; i spustivši se na podnožje velikog oltara, gdě je molila, zaspà mirno, kao nevinost u naručjih otca, kao krěpost věrujuća u jednog Boga.

Ovaj isti dan biaše Smolov iz Tobolska se povratio. Pàrva briga, čim u Zaimku prispi, bila mu

Digitized by Google

je, prognanike u kolibi pohoditi. On Fedori donese dozvoljenje, koje je prosila bila. Njoj i njenoj kćeri biaše prosto svake nedělje k službi božjoj u Zaimki ići; nu daleko od toga, da bi se ovo pomilovanje i na Springera protezalo, biahu zapovědi dvora u obzir njega strožie nego igda; i dočim je Smolovu dozvolio, njega još jednoč posětiti, upravitelj je tobolski više glas sàrca, neželi dužnosti svoje sledio. U ostalom se je mladić svome otcu obreći morao, da će ovaj posět zadnji biti. On je vàrlo razžalošćen bio, ćić tólike strogosti. Ali čim se k pribivalištu Elizabete približavao: malo po malo mu se je žalost u radost preobratila, i manje je osěćao tugu, koja će mu sàrce obuzeti, kad ju bude ostavio, neželi veselje, koje će imati zato, što će ju viděti.

U pàrvoj mladosti užitak sadanje sréće imade toli živahnosti i savàršenosti, da svaku misao na budućnost' smeta. Odviše je čověk svojom sréćom zabavljen, nego da bi mogao mlsliti, hoćeli to uvěk biti; i sréća tako sárce napunjava, da se strah ondě nemože nastaniti, da će ju ikad izgubiti. Nu kad je Smolov u kolibu stupio, zaman je Elizabetu tražio, nje bo nigdě nebi. On predvidi, da će možebit morati otići, prie nego će se ona povratiti, i prostodušni mladenac nemogaše svoju tugu skriti. Zaman je Fedora, blagosloveći ruku, koja joj je kuću božju otvorila, i koja je njenog supruga spasila, njemu prikazivala najnéžnie ćuti harnosti; zaman ga je Sprin-

Digitized by Google

ger podporom i providjenjem nesrětnikah nazivao; sve što je čuo, malo ga je ganulo; težko je on odgovorao, i ime Elizabete svaki mu je čas na ustima lebdilo. Njegov nemir izjavi prognanicima jedan dio njegove tajne. Možebit da je tim Fedori još draži poštao. Ova ljubav, koje predmet njezina kćer biaše, laskaše vàrlo njenom ponosu, a ponos matere nije najslabii. Springer, koji je bio manje ćutljiv za taku nježnu slabost, i koji se samo bojao, da će njegova kćer opaziti ovo ćutjenje, koje bi ju moglo njenog pokoja lišiti, nagovoraše Smolova, da svome otcu pokoran bude, i da ovaj posět što prie moguće dovàrši, koga je mladić pod tisuć izlikah produžiti nastojao. Medjutim se je bura razvila, i prognanici su dàrhtali za svoju kćer.

„Elizabeta! Šta će biti iz moje Elizabete!“ poviknù sdvojeća mati.

Springer mučeć uzme svoj štap i otvori vrata, da ide potražiti svoju kćer; Smolov pohiti za njim. Vètar duhaše silno; dubja se kàršiše sa svih stranah; tko bi se kroz šumu usudio ići, život bi svoj u pogibio stavio. Springer to htjaše Smolovu predstaviti, i njega smesti, da ga slědi: ali mu to nepodje za rukom. Mladić je do duše vidio pogibio, ali ju je vidio s radostju. On je srětan bio, njoj za Elizabetu pàrkositi.

„Na koju ćemo stranu?“ zapita Smolov.

Digitized by Google

„K velikoj pustari," odgovori Springer, „tamo svaki dan idje, ja se nadam, da se je vu càrkvicu sklonila."

Dalje ništa negoviše. Njihov je nemir jednak bio, neimahu ništa jedan drugom priobćiti. S jednakom nestrašivostju napred stupaše, dočim se gibahu, i klanjahu, da se uzčuvaju od padajućih skàršenih granah, od sněga, koga im je větar u oči nanašao, i od kamenog iverja, kojima je bura okolo njih vijala. Kad su na pustaru prispěli, prestalo im je razorenje sume prětiti; ali na ovoj goloj ravnici, čas ih je větar tiskao, čas su ih běsneći burni udàrci na tle srušili, napokon su, poslě dugog nàpora do dàrvene càrkvice došli, u kojoj se nádaše, da se je Elizabeta sklonila. Ali kad su iz daleka ugledali ovo kukavno i slabačko utočiste, kojega razsušena bàrvna strahovito skripahu i srušit se prětjahu, počeše tàrnuti pri misli, da je ona ondě. Podboden izvanrednom revnostju, preteče Smolov otca za několiko korakah. On pàrvi stupi u nutra, vidi . . . . jeli sanka? Vidi Elizabeta neustrašenu, ne blědu i dàrhćuću, nego sladko spavajuću na podnožju oltara. Od neizkazanog udivljenja obuzet stane, pokaže ju Springeru mučeć, i oba polag istog čutjenja padoše na kolěna pokraj angjela, koji pod obrambom neba spavaše. Otac se prigne k licu svoga dětcta, mladić čedno svoj pogled k zemlji svàrne, i nazad stupi, kao da se nije smio usuditi ovaku rajsku nevinost iz bliza gledati.

Digitized by Google

Elizabeta se probudi, poznade svoga otca, skoči mu u naručaj i povikne:

„Ah! ja sam dobro znala, da ti vàrhu mene bdiješ.“

„Nesrětno dète,“ reče njoj on, „kakvi si nam strah zadala, tvojoj kukavnoj materi i meni!“

„Otče moj! oprosti mi suze njene, i daj da pohitimo, otàrti ih.“

Zatim se podignuvši smotri Smolova.

„Ah!“ — reče sladkim začudjenjem, — „svi moji zaštitnici bdiju dakle vàrhu mene: Bog, moj otac i Vi.“

Mladić ganût uzdàrža svoje sàrce, koje je pripravno bilo izmaći.

„Nesvěstnice,“ reče Springer, „ti veliš, da k materi idemo, a znaš li ti, jeli povratak moguć, i hoće li tvoje slabo tělo běsnoći bure odoleti moći, kad sam joj ja i gospodin Smolov samo čudom utekli?“

„Daj, da pokušamo,“ odgovori ona, „ja imam više snage, nego što Ti misliš. I želim, da se Ti o tom osvědočiš, da vidiš sam, što ja mogu učiniti, da moju mater utěšim.“

Dok je ona ovo govorila, zasjaše joj oči od tolike sàrčanosti, da je Springer mogao viděti, da nije od svoje naměre odustala. Zatim se na ruku svoga otca i takodjer na ruku Smolova nasloni; a oba ju podupiraše, oba čuvaše njenu glavu, skrivaše ju svojim širokim plaštom. Ah! Smolov nemogaše inače,

Digitized by Google

nego blagosloviti ovu oluju, ove strahovite vihre, koji Elizabetom zanjihavaše i nju prisiljivaše, k njemu se pritisnuti. Ništa se nije za svoj život plašio, koga bi tisuć krat smàrti izvàrgo, da samo može take časove produljiti; ništa se nije za život Elizabetin plašio, uvěren bo biaše, da će joj ga spasti. U ovom uzhićenju sve bi bure na mejdan pozvao, da ju od njih može braniti.

Medjutim se nebo biaše uhlažilo, oblaci se razděliše, prestàdoše onom strašnom hitrinom letěti; vetar prestade i umiri se; Springeru se u se sàrce upokoji, a Smolov se razžalosti. Elizabeta svoju ruku izvuče, htěla bo je sama ići; htěla je pred očima svoga otca pàrkositi ostanku bure, koja je zrak uzbunjivala, bila je ponosita svojom snagom, osećala je něku oholost, otcu ju svom pokazati. Ona se je ufala osvědočiti ga, da neće propustiti, za njega milost potražiti, ma tia na kraj světa ići morala.

Fedora primi sve troje u svoje naručje, blagosivajuć Boga, koji ih je povratio, i těšila je svoju kćer zaradi suzah, koje je zbog nje prolila; metne joj čizme od dlakah věveričnih sušiti, skine joj podstavljeni šešir i počešlja joj duge prame.

Ova materinska brižljivost, toli jednostavna i nežna, koja Elizabeti svaki dan u dio pade, i s koje nje sàrce svaki dan vise biaše ganuto, živahno mladoga Smolova u sàrce dirnu, on očuti, da nije moguće Elizabetu bez nje matere ljubiti i da od srćće,

Digitized by Google

suprug Elizabetin biti, skoro takodjer tolika sréća zavisi, to jest, sin Fedorin biti.

Oluja bila je sasma prestala, nebo se razvedri, a noć se približi. Springer prihvati mladića za ruku, žalostnim i nežnim ćutjenjem stisne ju i opomene ga, da je vrême odlazka. Sad istom Elizabeta doznade, da je on zadnji krat došao, i zarumenivši se rekne uzbunjeno:

„Šta! zar ja Vas neću više viděti?“

„Áh!“ odgovori mladić s jakom živahnostju, doklegod sam ja slobodan, i doklegod u ovoj pustinji uzprebivam, neću ostaviti Zaimku; ja ću Vas vidět u šumi, u ravnići, na žalih réke; svagdě ću Vas viděti.“

Na jednoč prestane, sam začudjen vàrhu toga, što očuti i što izrazi. Nu Elizabeta ga nije razuměla. U tomu, što je on rekò, nije ona ništa drugo vidila, nego sigurnu priliku, njemu na skoro svoju naměru očitovati moći; i utěšena ovom nadom manjom žalostju vidě ga otići.

Kad je nedělja prispěla, Elizabeta i njena mati pripraviše se rano u Zaimku ići. Springer se s njima s těšnjenim sàrcem oprosti. Od početka njihova prognanstva biaše to pàrvi put, što je sam u svojoj kolibi ostao: ali znao je svoju uzbunjenost njihovim očima skriti, te ih spokojenim glasom blagosovi, preporučuć ih Bogu, koga zazivat otidoše. Vrême biaše lěpo, i put im se kratak učini. Mlada tatarka služila im je

Digitized by Google

za voditeljicu tia do sela Zaimke. Unišavši u càrkvu, svi kolici na nje oči obratiše; ali one svoje obratiše samomu Bogu.

S punim jednake pobožnosti sàrcem i s prignutom glavom idjahu one k oltaru. Ponizno kleknuvši izrekoše istu molitvu za isti predmet, i ako se je Elizabetina na njih više protezala, ne želi materina, zato ju Bog ipak ništa nemanje usliši.

Pod cèlom službom dèvica ova koprenu, koja joj je lice zastirala, nije skinula. Njena misao, sva Bogu i njenom otcu odana, neproteza se na onoga, od koga se je pomoći ufala. Pobožni sklad svih glasovah, koji se s pèvanjem bogoljubne pèsme složiše, učini na nju jaki utisak, koji značaj zanešenosti poprimi. Takvoga šta još nigda viděla i čula nije. Njoj se činjaše, kao da nebo vidi otvoreno, i Boga samoga, kako joj jednog od svojih angjelah predstavlja, da nju na nje putovanju vodi. Ovo vidjenje samo s glasom presta. Sada istom podigne Elizabeta svoju glavu, i pàrvi predmet, koga smotri, biaše mladi Smolov, koji, naslonjen na jedan stub i nju s najnèžniim izrazom pogledajuć, na několiko korakah daleko stajaše. Njoj se učini, da vidi angjela, koga joj je Bog obećao, angjela, koji bi joj imao pomoći osloboditi otca i pogleda ga s velikim priznanjem. Smolov biaše ganût, jerbo se učini, da se ovaj pogled slaže s onim, koga on u svom vlastitom sàrcu najde.

Digitized by Google

Stupivši iz càrkve, ponudi on Fedori, da ju na svojih saonicah do ulazka šume izveze. Ona s radostju privoli na to, biaše bo srédstvo prie k svome suprugu prispèti. Ali Elizabeti biaše ova ponuda u istinu màrzka. Jer, kad bi pèške išli, prie bi se ufati mogla, da bi_časa dobila, sa Smolovom se potajno razgovarati; a u saonicah to nebiaše moguće. Bil' se ona mogla pred materom izraziti, koja neznavši ništa o njenoj osnovi, sa strahom bi ju od sebe odbacila i mladiću bi zabranila njoj i naj manju podporu pružiti? Medjutim bili ona još jedan put ovu zgodnu priliku, ovu mežebit jedinu priliku, svoju osvnovu Smolovu odkriti propustila? Smeća, neizvèstnost uzbuni joj sàrce. Jur biahu saonice do pàrvog dubja šume prispèle, isti je Smolov izrekao se, da nemože dalje ići. Medjutim nemogavši se odvažiti, Elizabetu tako bàrzo ostaviti, tèraše on dalje do žalah jezera; ali ovdè mora se stati. Fedora snidje pàrva, dočim joj Smolov ruku pružio, reče joj:

„Nedolazite li Vi ovamo, kad kada šetati se?"

Elizabeta, koja za materom sidje, odgovori tihim i bàrzim glasom:

„Ne ovdè, nego sutra, sutra u maloj càrkvici na ravnici."

Urečen biaše dakle sastanak, osim da je to, i sama znala: ona je mislila, da je samo za svoga otca govorila, i pokli je u očima njegovima viděla, da je

Digitized by Google

on njezinu molbu razumio, zasja joj u njezinim sladka radost.

Dočim su ona i njezina mater kolibi hitěli, vrati se Smolov sam kroz šumu, u najsladje sanke zanešen. Kako bi on poslě toga, što je čuo, ne bio uvěren, da je od Elizabete ljubljen? i kako ne bi on s onim što je od Elizabete poznavao, od sréće uzhićen bio?

Elizabeta se sutra dan nije sa smećom smělog poduzetja, nego sigurnostju nevinosti u dàrvenu càrkvicu uputila. Nje hôd biaše lagli i hitrii, ona bo učini pàrve korake k oslobodjenju svoga otca. Sunce hitaše svoje zrake na sněženu ravnicu. Tisuću na deblih visećih ledenicah, umnožavahu njegovu sliku u raznovàrstnom obliču u zàrcalih razne veličine.

Ali ova světlost, toli božanstvena i toli čista, ipak manje božanstvena i manje čista, nego li sàrce Elizabetino. Ona stupi u càrkvicu; Smolova ovdě još nebiaše. Ovo zakasnenje ju smete; lahki joj se oblak na očima ukaza. Ah! to nebiaše niti izpraznost niti ljubav, koja ga tamo navuče. U tomu času niti slabosti, niti strasti nemogahu se uzdići do Elizabete; ali se je bojala, da nebi koji slučaj, ili koja neprevidjena okolnost, korake onoga smela, na koga je čekala. Nespokojna molila se je Bogu, da neproduži neizvěstnost, u kojoj se je nalazila. Nu, dočim je ona molila, dojde Smolov, i začudi se, što ga je ona pretekla, premda se je on vàrlo žurio. Ide se

Digitized by Google

bez sumnje bàrzo, kad nas strast goni; ali Elizabeta potvàrdi ovaj dan, da krèpost, koja k svojoj dužnosti hiti, još bàrže more ići.

Kad je Smolova opazila, podigne oči i ruke k nebu, i zatim obrativši se k njemu živom i milom dražesti reče mu: „Ah! gospodine, s kakvom neuztàrpljivostju sam Vas očekivala!“

Ove rèči, izraz njenog pogleda, ovaj urečeni sastanak, točnost kojim ga izvede, sve potvàrdi mladiću da je on ljubljen. I on hotjaše kazati, da ljubi, ali mu ona k tome nepusti vrèmena:

„Gospodine Smolove,“ povikne, „poslušajte me; ja Vas potrèbujem, za oslobodit moga otca, obrecite mi Vašu podporu.“

Ovo nèkoliko rèčih smete sve misli mladića: Smeten, sbunjen, predćutio je on svoje preziranje, nu s tim on neljubljaše manje Elizabetu. On padne na koléna, a ona je mislila, da on to prèd Bogom čini, ali ne, to biaše pred njom; on se zakune, da će na službu biti.

Ona ovako priuzme rèč: „Od kako sam počela sebe poznavati, biahu moji roditelji moja jedina misao, njihova ljubav moje jedino blago, njihova srèća cilj svega mog života. Oni su nestrètni, Bog me njima u pomoć zove, i on je Vas ovamo samo zato poslao, da mi pomognete moje zvanje izpuniti. Gospodine Smolove, ja naměram ići u Petrograd, moga otca pomilovanje izprositi.“

Digitized by Google

On ukaže znak udivljenja, kao da se protivi njenoj naměri; ona pak pohiti nadodati:

„Ja Vam sama nebi mogla kazati, od kad se je ta misao u mom duhu porodila, čini mi se, da sam ju sa životom primila, da sam ju s mlěkom usisala. Ona je parva, koje se sěćati mogu, ona me nije nigda ostavila; š njom zaspim, š njom se probudim, š njome dišem; ona me je vazda pri Vami zabavljala; ona me je ovamo dovela; ona mi sarčanost nadahnu, da se nebojim niti tegobe, niti nevolje, niti smarti, niti běde; ona bi me mogla učiniti nepokornom mojim roditeljem, ako bi mi oni zapovědili, da neotidjem. Vi vidite dakle, gospodine Smolove, da nebi hasnilo oprovarći me, i da ovake odluke, nemogu bit uzdarmane.“

Dočim su se ovako razgovarali, sva su sladka ufanja mladića izčezavala; ali je zato i okusio do zanešenosti ćut začudjenja: i odvažnost ove děvice možebit mu isto tako oči sladkim suzama orosi, kano ljubav.

„Ah!“ reče joj, „srětan, tisućkrat srětan sam ja, što ste me odabrali, da Vas slušam, da Vam u pomoći budem; ali Vi nepoznajete sve zapréke“...

„Dvě su me samo uznemirivale, preséče mu ona rěč, i neima možebit nikoga na světu, osim Vas, koji bi ih mogao ukloniti.“

„Govorite, govorite,“ reče joj on, pun želje njoj

Digitized by Google

služiti, „šta Vi možete zahtěvati, što ja nebi žudio učiniti?“

„Ote zapréke, evo ih,“ odgovori Elizabeta: „Ja nepoznajem puta, kojim bi išla, i nisam sigurna, neće li moj běg momu otcu naškoditi: Potrěbno je dakle, da mi Vi pokažete put, gradove, koje proći imam, gostoljubne samostane, koji će mene siroticu primiti, najsigurnie srědstvo, kojim bi moja molba do cara dopárla; ali prie svega trěba, da mi se zato obvežete, da Vaš otac mojega neće za moje poduzetje kazniti.“

Smolov se tomu obveže. „Ali,“ primetnu on „znate li Vi, u koliko je car na Vašeg otca razgněvljen? Znate li Vi, da ga on kao najvećeg neprijatelja smatra?“

„Ja neznam, reče ona, kojega zločinstva može on biti krivac; ja još nepozajem ni njegovo pravo ime, ni njegovu domovinu; al sam o njegovoj nevinosti osvědočena.“

„Šta, Vi neznate, u kojem je dostojanstvu Vaš otac bio, niti ime, koje ste mu zahvalni?“

„Ne, ja to neznam.“

„O čudna děvo! ni traga ponosu, ni taštini u Vašem požartvovanju; Vi neznate, što bi opet rada zadobiti, Vi ste samo na svoje roditelje mislili; ali što je uzvišenost Vašeg plemena, prama uzvišenosti Vaše duše? Što je pri Vašem čuvstvu ime od....?“

— „Stanite!‘ oštro mu ona rěč preseče, „to je

Digitized by Google

tanjna moga otca, i ja ju neću od nikog drugog da čujem, nego od njega.“

„Ona pravo ima,“ reče Smolov s někim uzhitom; »ništa za nju nije dosta dobro, što ona nebi bolje učiniti znala.“

Děvica zatim preuzme rěč, da ga pita, kad će joj dati ona razjasnenja, koja bi ona za svoje putovanje potrěbovala.

„Ja ću o tome raditi; ali Elizabeto, mislite li Vi da ćete moći ono tri tisuće i pet sto verstah, koje okrug ižimski od Ingrie razstavljaju, sami, pěške, bez pomoći prevaliti?“

„Ah!“ poviknu ona, hitivši se pred oltar, »onaj koji me šalje mojim roditeljem u pomoć, neće me ostaviti.“

Smolov, oči pune suzah, odgovori joj, poslě kako je jedan čas mučao:

„Nije moguće, da Vi o takvom poduzetju mislite, prie, nego što lěpi dani nastanu; sada bi bilo nemoguće izvàršiti ga. Evo ide ona doba godine, gdě će sanjkanje prestati, i gdě bi Vas vode u šumah Sibirie oblile. Ja ću Vas opet koji dan posětiti, Elizabeto, onda ću Vam istom kazati moći, šta ja mislim od jedne naměre, koja me je odveć uzbunila, nego da bi ju mogao razsuditi. Ja ću se u Tobolsk vratiti, i govorit ću mome otcu . . . Moj je otac najbolji čověk; bilo bi sigurno više nesrětnikah ovdě, da on neupravlja ovim krajom. Njegovom se

Digitized by Google

sàrcu plemenita dèla dopadaju: njemu nije prosto Vama pomoći, to mu njegova dužnost zabranjuje; ali Vam se ja kunem, da on neće kazniti Vašeg otca, što je tako krèpostnoj dèvici život dao. Ah! kako bi se on nasnprot ponosio, Vas svojom nazivati! Elizabeto! oprostite, moje se sàrce proti mojoj volji očituje. Ja znam dobro, da u Vašem nemože biti mèsta nikakovom drugom ćutjenju, nego onomu, koje ga zanima, ja dakle ništa neočekujem; ali ako igda dojde onaj dan, gdè Vaši roditelji, povraćeni svojoj domovini, srètni a Vi spokojeni budete, hoćete li se Vi onda sèćati, da je u ovoj pustinji Vas Smolov vidio, ljubio, i da bi on srèćo, ovdè s Elizabetom, s kćerju jednog prognanika, nepoznan i ubog živiti, više cènio, nego sve časti, koje bi mu svèt pružiti mogao."

On nemogaše svàršiti, suze mu glas obustave: sam se je čudio svàrhu tako izvanrednog uzkolebanja; jer do sada nikada nije slab bio; al do sada nije ni ljubio.

Medjutim je Elizabeta mirna ostala, misao druge osim dètinske ljubavi, činjaše joj se tako nova, da ju je jedva dokučiti mogla: možebit, da bi joj se manje neobična učinila, da je u njenom sàrcu mèsta bilo, da ju primi; možebit, da bi Smolov bio ljubljen, kad bi svoje roditelje srètne gledala; možebit, ako oni to jednoč budu, da će ga ona ljubiti: ali dok su oni u nesrèći, ona će ostati vèrna svojoj

Digitized by Google

nevinoj strasti; za takve dvě obuzimati, sàrce je čovječansko, koliko prostrano što je, ipak preuzko.

Elizabeta se nije nikada u velikom světu kretala, niti je poznavala njegove običaje i pristojnosti; medjutim něka postidnost, koja je kanoti nagon krěposti prirodjen, pouči ju, da poslě tvakvoga očitovanja, kakvog je ona slušala, jedna dèvica nesmie ostati sama s onim mladićem, koji je se usudio učiniti ga; ona pojde dakle k vratima, i hotiaše se udaljiti. Smolov, koji opazi njenu naměru, reče joj:

„Elizabeto! zar sam Vas uvrědio? Ah! ja uzimam Boga, koji je ovdě, za svědoka, da, ako moje sàrce ljubav goji, ono takodjer i poćitanje goji; on znade, da ja, ako mi Vi to zapovědite, mogu mučati i umrěti: Kako bi ja dakle Vas Elizabeto mogao uvrěditi?“

„Vi me niste uvrědili,“ odgovori mu ona ljubezno, „nu ja sam samo zato amo došla, da Vam govorim za dobro mojih roditeljah. Pošto ste me čuli, ja Vam više neimam ništa kazati, i ja se opet povraćam k njima.“

„E dakle dobro plemenita děvojčice; vrati se k svojoj dužnosti: i dočim si me njenim udionikom učinila, tebe sam dostojan postao, i daleko od toga, da bi ja ikada i u mojoj najskrovnijoj nutàrnosti pomislio, Te od nje vratiti, samo ću se otim baviti, kako bi Tebe podpomagao, da ju izvàršiš.“

Tada joj obeća, da će joj slědeću nedělju u

Digitized by Google

zaimskoj càrkvi predati sve biležke i naputke, koje bi joj za izvedenje svoje osnove od potrèbe bile; i tim se razstanu.

Kad je nedèlja prispèla, slèdi Elizabeta s radostju svoju mater u Zaimku. Neuztàrpljiva biaše Smolova opet viděti, i primiti sva ona izvèstja, koja će joj odlazak olakšati. Medjutim se svečanost svàrši, a Smolova nebiaše; Elizabeta se uznemiri. Dok se je njena mati još molila, zapita ona jednu staricu, nije li gospodin Smolov u carkvi. Reče joj se, da nije, i da je prie dva dana u Tobolsk otišao. Pri ovoj rèči Elizabetu velika žalost obuzme: predmet nje najmiliih željah učini joj se, da svedj pred njom bèži, i to u onom času, kad ga je mislila dostići. Tisuća kobnih slutnjah uznemirivaše ju. Kad je Smolov Zaimku ostavio, bez da se je sètio svoga obećanja, tko bi joj zato dobar stojao, da će se toga u Tobolsku sètiti? I sada tko bi joj bio u pomoći? Ova ju je misao cěli dan proganjala; a u večer stišnjena od žalosti, koja je tim nemilostnia bila, čim je sama svu njenu težinu nositi, i svu svoju sàrčanost upotrèbiti morala, nju od svojih roditeljah skriti. Rano se je u svoju malu ložnicu sklonila, da se barem sasvim slobodno svojoj tugi, koja ju je mučila, predati može.

Kako je ona otišla, nasloni Fedora svoju glavu na grudi svoga supruga i reče mu:

»Slušaj briželjívost, koja mi sàrce tišti. Nisi li

Digitized by Google

ti opazio promènu naše Elizabete? Pred nam je zamišljena: pri imenu Smolova razumeni se, i njegova ju nenazočnost uzbunjuje. Ovo je jutro u càrkvi raztrešena bila; nje pogledi su na sve strane bludili; čula sam ju, gdě je pitala, je li Smolov u Zaimki, i problědi kao smàrt, kad joj se kaza, da je u Tobolsk otišao. O Stanislave! ja se sěćam, da sam se prie onog dana, nego što ću tvoja srětna supruga postati, tako zarumenjivala, kad je bio govor o Tebi: tako su Tebe moje oči svuda tražile, i tako se suzami orosivale, kad tebe nisu viděle .... Ah! kako ja ove sanke ljubavi, koja nikada prestati neće, suzami gledala nebi u duši moje kćeri? Ona nije odpredělјena srětnom biti, kao njezina mati.«

»Srětnom!« odgovori Springer gorkostju, »srětnom u pustinji, u prognanstvu!«

»Da u pustinji, u prognanstvu, svagdě srětna gdě sam ljubljena;« odgovori ona pritisnuvši svoga muža k šàrcu. Ali skoro opet na pàrvu misao vrativši se reče:

»Ja se bojim, da Elizabeta mladog Smolova ljubi; makar koliko ona ljubeznom bila, on ipak u njoj neće drugo šta viděti, nego kćer ubogog prognanika; on će ju prezirati, i moja jedina kćer, rodjena od moga koljena, odgojena mojim mlěkom, umrět će, kao njezina mati sa svojom ljubavju . . .«

»Ovako govoreć plakala je ona, i pogled na muža, koji ju je svàrhu svačeg těšio, nemogaše ju

Digitized by Google

svàrhu nesrèće njene kćeri umiriti. Springer se jedan čas promišljava, a zatim odgovori:

»Fedoro, ljubo moja! utaži tvoj strah, i ja sam našu Elizabetu proučio; možebit sam ja u njenu dušu dublje zagledao, nego ti; nju druga misao, nego na Smolova svu zabavlja; o tome sam osvědočen; a i o tom sam osvědočen, da ju Smolov, ako bi mu je mi htěli dati, nebi prezirao, ni u ovoj pustinji; i ovo ćutjenje vrědnim ga čini nju zadobiti, ako ikada . . . . . Ne Elizabeta neće navěk u ovoj pustinji ostati, neće navěk nepoznata, neće navěk nesrětna biti, to nije moguće: tolike krěposti na zemlji navěšćuju pravednost na nebu; prie ili kasnie, mora se ona ukazati.

Od kako su bili prognani, biaše to pàrvi put, što nije Springer zbog budućnosti svoje kćeri sdvojio. Fedora je iz toga najsladje slutnje càrpila; i uzpokojena rěčma svoga supruga zaspa sasma mirno u njegovom naručju.

Kroz dva je měseca Elizabeta svake nedělje išla u Zaimku, uvěk u očekivanju, da će Smolova tamo najti. Al to biaše zalud, on se više neukaza, dapače još i to je čula, da je Tobolsk ostavio. Tada joj sva ufanja izčeznuše, ona nije više dvojila, da je Smolov nju sasvim zaboravio; i više nego jedanput je svàrhu te misli gorke suze ronila, zbog kojih ju najčistia nevinost nebi mogla ukoriti. O svàrhi travnja okopni blažie sunce zadnji sněg. Pěskoviti oto-

Digitized by Google

čići po jezerima počeše se pomalo zelenilom pokrivati. Glog razvijaše svoje težke běle kitice, slične pahaljcima novog sněga, i sumbuli sa svojim jasnomodrim pupoljcima, kopljina (*le vélar*, *Hederich*), koja svoje listje nalik koplju, uzdiže, i pramenasta komonika (*armoise cotonneuse, flockiger Beifuss*) uresivaše tle izmedj gàrmlja. Oblaci càrnih kosovah spustiše se na golo dàrvlje, i pàrvi prekidoše turovni muk zime. Već lepetaše na žalih rěke tamo amo lěpa perzianska patka, rumenkasta, sa svojim càrnim kljunom i s perjanicom na glavi, koja bi svaki put, kad se na nju puca, strašno pociknula, a to i onda, kad se nesgodi; a u tàrstje od močvarah dotàrčaše svakovàrstne šljuke, jedne càrne sa žutim kljunovima, druge dugonoge s perjanim ogàrljcima. U kratko rekavši, neobičnо rano za Sibiriu ukaza se pramalětje, i Elizabeta, sve u napred sluteć, šta bi izgubila, ako nebi za nje putovanje tako zgodnu godinu upotrěbila. smělo se odvaži naměru svoju izvàršiti, i za uspěh samo na sebe i Boga se osloniti.

Jedno jutro zabavlja se Springer u vàrtu; pokraj njega sědeć motrila ga je mučeć Elizabeta. On joj nebiaše još tajnu svoje nesrěće pověrio, a ona i netraži više ovo pověrenje. U njenoj se je duši něki nělni ponos uzdigao, koji joj želju podade, prie nesrěću svojih roditeljah nesaznati, nego na čas svoga odlazka, i neslušati pověst svega onoga, što su oni

Digitized by Google

izgubili prie, nego kad bi im mogla odgovoriti: »Ja ću Vam sve vratiti.« Do ovog je dana sve na obećanje Smolova čekala i u njega se je tvàrdo uzdala; ali je bilo i osim ovih temeljitih ufanjah još drugih, i to su bila ona, koja ju govoriti ganuše. Medjutim, prie nego je počela, sve je protivne razloge u svojoj glavi razmišljala, koji bi joj se stavili, sve zapréke, koje bi joj se učinile. Strahovite su, to ona znade, to joj je Smolov kazao, i ona je osvědočena, da će ih nèžnost njenih roditeljah još pretěrati. Šta će odgovoriti na njihov strah, na njihove zapovědi, na njihove molbe? Šta će odgovoriti, ako joj oni budu rekli, da nije veselje u domovini za njih ništa prama nenazočnosti njihove kćeri?

Za jedan čas zaboravi, da joj je otac kod nje, i sva suzami oblita padne na koléna, da Boga moli, da joj potrèbitu rěčitost poděli, da svoje roditelje nagovori. — Springer, koji ju je čuo plakati, obàrne se, dotàrči k njoj, primi ju u svoj naručaj i reče joj:

»Elizabeto, šta ti je? Šta bi rada? Ah! ako ti je sàrce ranjeno, a ti barem plači na krilu svoga otca.«

»Moj otče! neustavljaj me više ovdě, ti znáš da sam ja rada odlaziti; dopusti mi dakle, da idem; ja čutim, da me sam Bog zove ... Nemogaše svàršiti.

Mlada tatarka dotàrci: »Evo, reče im, gospodina Smolova.«

»Elizabeta radostno uzklikne, pritisne obě ruke svoga otca k sàrcu i primětne:

Digitized by Google

»Ti vidiš dobro, da me sam Bog zove, on šalje onoga, koji mi može put otvoriti, više neima zapréke. O moj otče! tvoja srétna kćer slomit će tvoje verige.«

Bez da je njegov odgovor čekala, odtàrči pred Smolova; skobi svoju mater, ogàrli ju i sa sobom ju povuče klikujuć:

»Ajde majko, povratio se je gospodin Smolov, ovdè je.«

Unišavši oni u sobicu, najdu tu čovèka od petdeset goginah, u službenoj opravi i praćena od više častnikah.

Mati i kćer stanu začudjene.

»Evo gospodin Smolov,« reče im tartarka. Pri ovim rèčma izčeznuše Elizabeti i po drugi put sva ufanja, koja je njeno sàrce gojilo; ona problèdi, a njene oči suzami se obliše. Fedora uplašena živahnostju toga utiska, približi se k svojoj kćeri i stane pred nju, da njezin nemir skrije, i srétna bi se scèniła, da bi ju svojim životom osloboditi mogla od porazujuće strasti, koju je za uzrok njenog snebivanja dàržala.

Upravitelj tobolski zapovèdi svojoj pratnji da odstupe; i kako je sam sa prognanicima bio, obàrne se Springeru i reče mu:

»Gospodine, od kako je ruski dvor za dobro našao, Vas ovamo poslati, ovo je pàrvi put, što ovaj udaljeni okrug pohadjam; ovo mi je sladka dužnost

Digitized by Google

jerbo mi ona dopušta, jednom slavnom prognaniku, cělo moje udioničtvo ukazati, koje ja zbog njegove nesrěće ćutim. Ja žalim, što mi ta išta dužnozt zabranjuje, njemu pomoći i njega zaštititi.«

»Ja neočekivam ništa od ljudih,« odgovori hladnokàrvno Springer, »ja nezahtěvam njihovo sažaljenje, nitu se ufam što od njihove pravičnosti: srětan u mojoj nesrěći zato, da su me tako daleko od sebe odrinuli, hoću ja moje dane u ovoj pustinji, bez tužbe na njih, provesti.«

»Ah! gospodine,« odměti ganut upravitelj, »živěti daleko od svoje domoviue, to je za jednog čovèka, kao što ste Vi, strahoviti udes.«

»Ima još i strahovitiega, gospodine upravitelju, i to je daleko od nje umrěti.«

On nesvàrši. Da je još jednu rěčcu primetnuo može bit bi ga suze oblile, a slavni nesrětnik nehtěde manje velik bit, neželi njegova nesrěća. Elizabeta, skrivena za svoju mater, motrila je preko njenih ramenah, pokazuje li njegov izgled i njegovo obličje dosta dobrote, da bi se usuditi směla, njemu se odkriti. Tako podigne bojazna golubica, prie nego svoje gnězdo ostavi, svoju glavu izpod listja, i dugo oko sebe razmatra, obećaje li joj vedrina neba lěpi dan.

Upravitelj ju opazi, i poznade ju; njegov mu je sin često o njoj govorio, i slika, koju mu je od nje predstavio, mogla je samo Elizabeti naličiti.

Digitized by Google

»Gospodično! reče joj, moj je sin Vas poznavao, Vi ste mu u nezaboravljenoj uspomeni ostali.«

»Je li on Vama kazao, da mu je za život svoga otca obvezana?« priméti mati živahno.

»Ne gospojo! nego mi je kazao, da bi ona dala svoj život za svôg otca i za Vas.«

»Da, da, ona bi dala,« pridade Springer, »i ova nežnozt jedino je dobro, koje nam ostaje, jedino, koje nam ljudi nemogu nikada uzeti.«

Upravitelj odvrati tronut svoju glavu, i po kratkom mučanju, obârnuvši se k Elizabeti, preuze réč:

»Gospodično! Ima dva měseca, kako je moj sin dok se je u Zaimki nalazio, od cara dobio zapovĕst, s města se na put opremiti, da k' vojski, koja se u Liflandii skupi, prisprie; tu je trĕbalo bez uztezanja poslubnuti. Prie nego što me je ostavio, zakleo me Vami jedan list poslati, ali to nebi moguće. Ja nisam mogao, bez da se u pogibelj stavim, nikomu to naručiti; ja nisam mogao drugčie, nego da Vam ga sam predam: evo ga.«

Elizabeta ga primi zarumenivši se; upravitelj opazi udivljenje roditeljah, i povikne:

»Srĕtan onaj otac, srĕtna ona mati, kojima kćer samo takve tajne skriva!«

Zatim svoju pratnju prizovne, i pred njom rekne Springeru:

»Gospodine! zapovĕdi mog vladaoca prepisuju mi vazda, Vas preprĕčiti, da koga mu drago k sebi

Digitized by Google

primate; medjutim ja sam ubavěšten, da ubogi izaslani svěštenici, koji se od granicah kinezkih vračaju, kroz ove će gore prolaziti; ako bi se u Vašu kolibu navratili, i od Vas za jednu noć konak iskali, bit će Vam prosto njima ga dozvoliti.«

Kad je upravitelj otišao, osta Elizabeta klonutim očima, motreć svoj list, i neusudjujuć se otvoriti ga.

»Moja kćeri! reče joj Springer, ako ti očekuješ od tvoje matere i od mene dozvoljenje, štiti ovo pismo, mi ga tebi dajemo.«

Na to odlomi Elizabeta dàrhćućom rukom pečat lista, pregleda ga tiho šapćuć, i često se obstavljaše harnim i radostnim klikovanjem. Na poslědku, kad se više uzdàržati nemogaše, hiti se na pàrsa svojih roditeljah.

»Došao je čas,» reče im, »sve je mojoj naměri naklonjeno: Providnost mi otvori sigurni put, nebo odobri i blagoslovi moje odluke. O moji roditelji! nećete li ih i Vi odobriti, nećete li ih i Vi blagosloviti?«

Pri ovim rěčma protàrne Springer, jer on sluti, što će čuti; ali Fedora, koja ni pomisla o tom neimaše, poviknu:

»Elizabeto! kakva je to dakle tajna, i što zadàržava taj list?« i ona ga htěde uzeti; a njena kćer usudi se zadàržati ga:

»O moja mati! oprosti, ja dàrhćem govoriti pred tobom; ti ništa ni neslutiš, tvoja mi žalost straha

Digitized by Google

zadaje: to je sada moja jedina zapréka, to je jedina, kojoj se uklanjam . . . . Ah! dopusti, da se samo pred mojim otcem izrazim; ti nisi na to pripravljena kao on . . . .«

»Ne, moja kćeri, nečini ono, što prognanstvo i nesréća nisu mogle učiniti, nerazstavljaj nas. Hodi moja Fedoro! hodi na sàrce svoga supruga, i ako ti tréba kréposti za réči, koje ćes čuti, ono će ti svu svoju dati.«

Fedora raztužena i videći, da joj trés préti, bez da je znala, odkuda ima doći, s užasom odgovori:

»Stanislave! što će to reći? Nisam li ja sve nepogode sàrčano podnosila? Ja neću ni sad tome uzmanjkati, priméti ona, dočim je svog supruga i svoju kćer vatreno ogàrlila! ja neću uzmanjkati boriti se proti svima nepogodam, koje me medju Vami sgoditi mogu.«

Elizabeta hotiaše odgovoriti; al to njena mati nepripusti.

»Moja kćeri!« poviknu ona sàrce cépajućim glasom, »ići od mene život, ali neići od mene, da se odavle udaljiš.«

Ove réči pokazaše, da sve znade, i o tom se dakle nije više radilo, da ju o tomu poduči, veće o tomu, da ju na to privoli. Suzam oblivena, i dàrhćuć radi žalosti svoje matere, Elizabeta prekinutim glasom izusti samo ove réči:

»Moja mati, ako bi ja tebe za sréću moga otca za nékoliko danah molila?«

Digitized by Google

»Ne nijedan dan: To bi strahovita sréća bila, koju bi mi tvojom nepribitnostju zadobili! Ne nijedan dan. O Bože moj! nedopusti, da ona to od mene moli.«

Takve réči uništiše svu snagu Elizabete: Nije mogla sama izustiti ono, što bi njezinu mater, tako razžalostiti moralo, i zato je predala mučeć svom otcu list upravitelja tobolskoga, i dade mu zlamenje, da ga prošlje. Springer podigne svoju suprugu na svoja pàrsa, rekavši joj:

»Umiri se ovdě s pověrenjem, ova bo ti podpora nigda uzmanjkati neće.«

Zatim čitao je glasom, koga se zaman krěpkim učiniti trudjaše, slědeći list, pisan iz Tobolska od mladoga Smolova, prie dva měseca.

»Gospodično! jedna od mojih najvećjih žalostih, kad sam Zaimku ostavio, biaše, što Vas o strogoj dužnosti nisam mogao izvěstiti, koja me je prisilila od Vas se udaljiti. Nisam Vas mogao posětiti, niti Vam pisati, niti Vam poslati izjasnenja, koja ste od mene tražili, da zapovědma moga otca nepokoran nebudem, i da njegovu sigurnost u pogibelj nestavim. Možebiti da bî ja to učinio bez primèra, koga ste mi Vi dali; ali od kako od Vas naučih, što je svatko svome otcu dužan, nemogoh ja život mojega na kocku staviti. U ostalom pripoznajem, da ja neljubim moju dužnost, koliko Vi vašu, i ja sam se u Tobolsk s ranjenim sàrcem vratio. Moj mi otac

Digitized by Google

kaza, da jedan ukaz cara mene tisuć miljah odavle šalje, i da se odmah trěba pokoriti. Ja odlazim, Elizabeto! vi neznate što ja tàrpim. Ah! ja neprosim nebo, da Vi igda to doznate; ono može samo u toliko pravedno biti, u koliko ste Vi srětni. Ja sam moje sàrce mojemu otcu odkrio, ja sam njega s Vami upoznao, vidio sam ga suze roniti, kad sam ga o Vaših osnovah ubavěstio; mìslim, da će Vas posětiti, i da će baš ove godine polaziti kotar ižimski. Medjutim će on Vami, ako mogućno bude, sam ovaj list dostaviti. Elizabeto! ja odlazim mirnii, dočim vas ostavljam pod zaštitom moga otca. U ostalom zaklinjem Vas, da tu zaštitu neupotrěbite, da prie moga povratka otidjete. Ja se ufam za godinu danah u Tobolsk se povratiti; ja ću Vas tada pratiti u Petrograd, ja ću Vas predstaviti caru, ja ću bdìti vàrhu Vas na ovom dugom putovanju: nebojte se moje ljubavi, ja od nje neću ni govoriti, ja ću samo Vaš priatelj, Vaš brat biti; i ako Vami sa svom vatrenóstju strasti služim, ja se zaklinjem, da ću vazda samo s rěčma čistim, kao nevinost, kao angjeli, kao Vi s Vami govoriti.«

Malo niže biaše slědeća opazka od ruke samog upravitelja napisana:

»Ne, gospodično, Vi netrěbate, da s mojim sinom putujete; ja nedvojim o njegovom poštenju, ali Vaše mora od svake sumnje osigurano biti. Dočim ćete Vi ruskomu dvoru kréposti pokazati, koje odveć

Digitized by Google

sàrce ganuti, i zato okrunjene biti moraju, netrěba da je u pogibelj stavite, da o Vami kažu: Ljubovnik ju je njezin pratio, pak tim da najlěpše dělo dětinske ljubavi, kojim se svět dičiti može, potamnite. U Vašem položaju neima pokrovitelja, koji bi Vas dostojan bio, osim Boga i Vašeg otca. Vaš otac Vas nemože slěditi, ali Bog Vas neće ostaviti. Věrozakon će Vam svoju luč i svoju podporu pružiti. Na njega se oslonite. Vi znadete, kome sam ja dozvolio ulazak u Vašu kolibu. Prednoši Vam ovaj list, izručio sam Vam moju sudbinu: jer kad bi se ovakvi list razglasio, kad bi se samo i slutiti moglo, da sam Vašem odlazku pripomogao, izgubljen bi bio. Ali ja nisam ni najmanje nespokojan: ja znam, kome sam se pověrio, i sve ono, što se može očekivati od krěposti, i krěposti jedne děvice, koja se odlučuje svoj život svom otcu posvetiti.«

Čim je Springer ovako list pročitao, biaše mu glas krěpkii i jasnii, jer s ponosom spoznade krěpost svoje kćeri, i počitanje, koje joj u dio pade. Ali nězna mati nevidjaše ništa osim njenog odlazka; pogleda svoju kćer; bléda, klonuta, bez gibanja podiže oči k nebu i neimade više snage ni cviliti. Elizabeta padne na koléna i reče im:

»O, moji roditelji! pustite me, da Vam ovako govorim; samo u skrušenom dàržanjù trěba da se najvećje sviuh blaženstvah izmoli. Ja se usudjujem ufati ovo blaženstvo Vami povra-

Digitized by Google

titi, Vašu slobodu, Vašu sréću i Vašu domovinu. Ima više nego godina danah, što je ovo predmet mojih najdražjih nadah! Sad evo ih blizu, a Vi da mi zabranite dostići ih? Ah! ako imade većjega blaga od ovoga što prosim, uzkratite mi ga, ja tomu privoljujem, ako li ga pako neima . . . .« Ganuta i dàrhćući zamukne, i samo obimajuć koléna svojih roditeljah mogla je svoju molbu dovàršiti.

Springer postavi ruke na glavu svoje kćeri, negovoreć ni jedne réči. Mati povikne:

»Sama, péške, bez pomoći! Ne, nemogu, nemogu.«

»Majko! ja te zaklinjem, neodbij moju molbu. Kad bi ti znala, od kojeg vrémena ja moju naméru hranim, i kakve sam njoj utéhe dužna! Čim je meni moja doba dopustila Vašu nesréću dokučiti, ja sam sebi obećala, život Vašem oslobodjenju posvétiti. Srétan onaj dan, kad sam obećala momu otcu služiti! Srétna nada, koja me je uzdàržala, kad sam ga vidila plakati . . . . Ah! kolikrat, kad sam svédok bila vaših némih tugah, kolikrat bi ja od ubitačne žalosti snebivala se, da nisam si mogla reći: ja, ja ću im ono povratiti, za kim čeznu . . . ! Moji roditelji! ako Vi meni ovo ufanje oduzmete, moj će te mi život oduzeti. Lišena ove misli u koje sve moje druge misli utéču, neću ja nikakve svàrhe za moje žitje viděti, i moji će dani u čeznutju sginuti. O oprostite mi, ako Vas razžalošćujem; ne, ako vi

Digitized by Google

mene ovdě zadàržite, ja neću umrěti, jerbo bi moja smàrt za Vas jedna nesrěća više bila, ali dopustite mi srětnom biti. Nerecite, da je moje poduzetje nemoguće, ono to nije, moje Vam sàrce za to jamči. Najti će ono snage, da pravicu traži, i rěčih da ju Vi zadobiti možete; neboji se ono ničega, niti napora, niti zaprěke, niti preziranja, niti dvora, niti kraljah; neboji se ničega osim Vašega uzkraćenja.«

»Mani se, mani Elizabeto!« preseče joj govor Springer, »ja se više nepoznajem, svu si mi dušu uzbunila; do ovog dana neustraši se ona nijednog dobrog děla, niti joj se je do sada koja krěpost ukazala, od koje bi dàrhtala .... Ja se nisam za slaba dàržao, o moja kćeri! ti si me naučila, da jesam: ne, ja nemogu privoliti na to, što išteš.«

Ohrabrena ovim uzkratom, uze Fedora ruke svoje kćeri u svoje i reče joj:

»Poslušaj me Elizabeto; ako je tvoj otac slab, možeš li ti i od tvoje matere očekivati, da to nebude; oprosti joj, što se ona nemože odvražiti, da ti dopusti tolike krěposti razvijati. Čudni položaj, gdě jedna mater svoju kćer moli, da bude manje krěpostna; ali tvoja te mati moli, ona ti to nezapověda, jer dočim si se povisila svàrhu svega, ti si zaslužila, da od nikog zapovědi neprimaš, nego od same sebe.«

»Moja mati, tvoje će ni uvěk svete biti; ako ti zahtěvaš, da ja ovdě ostanem, ufam se, da ću imati snage, tebi poslušna biti. Ali buduć, da te je moja

Digitized by Google

namèra ganula, dopusti mi ufati se, da će ona imati tvoje privoljenje Ona nije plod jednog časa zanešenosti, veće razmišljavanja od mnogih godinah. Ona se oslanja toliko na temljite razloge, koliko na najnežnia ćutjenja. Imade li drugoga srédstva, moga otca iz prognanstva izbaviti? Za ovo dvanaest godinah, što on ovdě gine, koji se je priatelj zauzeo njega braniti? Pak ako bi se koji i našao, koji b se to usudio, bili se on usudio govoriti kao ja? bili on sličnom ljubavju uzhićen bio? . . . O pusti me svedj věrovati, da je Bog samo vašem dětetu moć udělio, Vas vašoj srěći povratiti, i nesuprotstavljajte se uzvišenom poslaničtvu, koje je nebo dostojalo se njoj pověriti. Kažite mi dakle, što nalazite tako strahovitoga u mojemu poduzetjú? Je li to moja nenazočnost? Ali zar Vas nisam često slušala skupa uzdisati svàrhu prognanstva, koje Vas smeta, meni supruga dati? Suprug — o moji roditelji! nebi li on mene takodjer od vas razstavio? — Jesu li pogibelji? Njih tu neima: Zima me je ovoga podnebja strogosti vrěmena, moji izhodi u stepe na tegobe dugog putovanja naviknule. Zadaje li vam moja mladost straha? Ona će biti moja podpora: ta svakome se u pomoć priskoči, koji je slab. Strašite li se najposlě moga neizkustva? Ta neću ja biti sama: Sětite se rěčih i lista upravitelja. Ako on dopusti jednom ubogom izaslaniku (*Missionair*) opočinuti pod našim krovom, to čini za to, da mi dade vodju i zaštitnika. Vi vidite

Digitized by Google

sve je providjeno; neima pogibeli, neima više zapréke, i ništa nemanjka osim Vašeg privoljenja i Vašeg blagoslova . . . .«

»A tvoj hlèb, hoćeš li ga prositi?« odgovori Springer s gorkostju. Pradèdi tvoje matere, koji jednoć s ovim krajevima upravljaše; moji, koji na Poljskom prèstolju sèdiše, vidèt će odvètnicu njihove slavè prolaziti, proseć milostinju.«

»Ako ja iz takve kàrvi proizlazim; odmèti Elizabeta čednim udlvljenjem, ako sam kraljevskog kolèna, i ako su dvè krune čelo mojih pradèdovah resile, tako se ja nadam njih i Vas vrèdnom se ukazati; niti ime, koje su mi ostavili, oskvàrnuti. Zašto bi se kćer Seidah i Sobieskih stidèla tražiti pomoći od veledušnosti sebe sličnih? Tà koliko velikih ljudih, hićenih s vàrha svoje srèće, jesu ju prosili za same sebe! Ja srètnia nego svi oni, ja ću ju samo prositi, da momu otcu služim.«

Plemenita postojanost ove dèvice; nèki božanstveni ponos, koji zasja u njenim očima; misao poniziti se za svoje roditelje, udèli svemu onomu, što je govorila, nèku krèpkost i dostojanstvo, koje pobèdi Springera. On ućuti, da neima pravà, smesti svoju kćer tolike krèposti svetu ukazati. On bi se kazne vrèdnim dàržao, kad bi ju silovao u pustinji ukopati se.

»O moja Fedoro! povikne on stiskajuć ruke svoje supruge, hoćemo li ju pustiti ovdè umrèti, ho-

Digitized by Google

ćemo li ju lišiti, one srĕće, dati život dĕci, koja su joj slična? Obodri se moja ljubeznice, i pokli neima drugog srĕdstva, nju povratiti onom stališu, kojeg će slava biti, puštimo ju iti.«

Onaj čas pobĕdi mater suprugu, i pàrvi krat u svomu životu podigla se je Fedora proti najsvetijoj vlasti:

»Ne, ne, ja ju nepustim otići; zaman moj suprug to zahtĕva, ja ću mu znati odoleti. Šta, ja da izvàrgnem život moga dĕteta! da pustim iti moju Elizabetu, da jednoć čujem, da je od zime i nevolje u strahovitih pustinjah sginula, da živim bez nje, da ju navĕk naričem! to se ti usudjuješ zahtĕvati od jedne matere? O Stanislave! jesil' ti mene morao naučiti, da ima žàrtve, koju ja nemogu prikazati: da ima žalosti, svàrhu koje ti mene nemožeš utĕšiti?

To rekavši, neplaka više, i biaše kano u nĕkoj mahnitosti. Springer sàrcem od bola razcĕpljenim povikne:

»Kćeri moja, ako tvoja mater tome nemože privoliti, ti nećeš iti.«

»Ne moja mati, ako ti to zapovĕdaš; ja neću se udaljiti,« reče joj Elizabeta, nĕžno ju milujuć: »ja ću ti vazda pokorna biti. Ali možebiti, da će Bog od tebe zadobiti ono, što si mom otcu uzkratila; odi sa mnom, da se njemu pomolimo. Pitajmo ga skupa, šta imamo činiti, on je svĕtlost, koja vodi, i krĕpost koja uzdàržava: Svaka istina dolazi od njega, i svaka podanost takodjer.«

Digitized by Google

Moleći se Fedora plakala je. Ona pobožnost, koja upokoji, ublaži i sàrce samo zato obuzima, da se na mèsto onoga postavi, što ga uzbunjuje i razcèpljuje; ona božanstvena pobožnost, koja nikakvu dužnost neprepisuje, da nje naknadu nepokazuje; ovaj glas božji, tako moguća krotke duše, ganu dušu Fedorinu. Kod ljudih plemenitog i ponositog značaja, koji srèću samo u slavi stavljaju, može počitanje ljudih žàrtvu najsvetiih čutih zadobiti; ali sam věrozakoń ju može zadobiti od sàrdacah, koja srèću samo u ljubavi stavljaju. —

Sutra dan, kad se je Springer sa svojom kćerju sam nalazio, pripovědao joj je svoje dugotrajne nepogode; kazivao joj je, kakva su nesrětna vojevanja Poljsku razorila. — — »Njezini najvećji samodàržci bili su sa mnom od jedne kàrvi! i ja bi se mogao pozvati na prěstolje. Bio sam dakle moju ljubav i moj život dužan zemlji, kojoj sam svu moju slavu zahvaliti imao. Dobra mojih pradědovah u onoj su strani bila, koja je Rusii zapala. Ja bi tamo s mojom Fedorom srětan, tisućkrat srětan živiti mogao. Nu moje neumorne tužbe, osobito pako mnogobrojni nezadovoljnici, koji su se oko mene kupili, uznemirili su sumnjivog vladaoca. Jedno jutro bih iz mog doma, iz naručaja moje supruge i iz tvoga moja kćeri iztàrgnut. Ti si onda tek četiri lěta brojila, i tvoje suze nisu nad tvojom nesrěćom tekle, nego što si viděla svoju mater plakati. Ja bih u tamnice Petrogradske odvučen: Fedora me je tamo slědila, i dozvoljenje da se

Digitized by Google

može tamo sa mnom zatvoriti, hiaše jedina milost, koju je mogla zadobiti. Mi smo skoro godinu danah živili u toj užasnoj tamnici, lišeni zraka a skoro i světlosti; ali ne ufanja. Nu najposlě budem ipak odsudjen, i za cěli moj život u Sibiriu prognan. Moja věrna drugarica nije me ostaviła, i ja moram kazati, činilo mi se je, da je ona, dočim me je ovamo pratila, više glas svoga sàrca neželi dužnosti slušala. Da sam bio poslan u ledene tmine užasnog Berezova*), u osamljene pustinje jezera bajkalskog ili Kamčatke, i tu nebi bio sam. Neima pustinje, neima tako divlje špilje, kuda me moja Fedora nebi slědila. Da, moram věrovati, njezinima krěpostima i njenoj tako velikodušnoj podanosti imam zahvaliti čověčnie prognanstvo. O moje děte! Ako je moj život něke ugodnosti imao, to moram tvojoj materi zahvaliti; a ako je njezin nesrětan bio, to moram samo sebe kriviti «

»Nesrětan, moj otče, a Vi ste ju vazda ljubili!«

Pri ovim rěčma spoznao je Springer sàrce Fedore, dobro je uvidio da Elizabeta, kao ni njena mati, sa suprugom nebi mogla ni u prognanstvu nesrětna biti.

»Moja kćeri,« odgovori on, vraćajuć joj list mlàdoga Smolova, koga je kod sebe od jučer dàržao »ako ja jednoč tvojoj revnosti i tvojoj sàrčanosti zahvaliti uzimam za dobra, koja ja više iz nikakvog drugog uzroka neželim, nego tebe njimi obsuti; onda će ti ovaj list u krilu sréće uspomenu naših dobročiniteljah ponavljati; tvoje sàrce, Elizabeto, mora

Digitized by Google

biti zahvalno, i sdruženje krěpostih može i kraljevsku kàrv proslaviti.«

Děvica zarumeni se, primi list iz rukuh svoga otca, k sàrcu ga pritisne i povikne:

»Uspomena na onoga, koji te je požalio, koji te je ljubio, služio ti, neće nigda od ovud izčeznuti!«

Několiko danah nije se ništa više o putovanju Elizabete govorilo. Njezina mati nebiaše k tome još privoléla; ali iz tužnog njeinog pogleda, iz poniženog i žalostnog njeinog ponašanja, vidělo se je za dosti, da je već privoljenje, ali ne ufanje u dubljini njena sàrca bilo. Medjutim nebi ona možebit našla toliko snage, da svojoj kćeri rekne: Ti možeš ići, da joj ju nebi nebo poslalo.

Jedne nedělje u večer nahadjaše se obitelj pri molenju, kad se nětko štapom na vratih kucati začu. Spinger otvori i u taj čas klikne Fedorà:

»Ah! Bože moj, Bože moj, eto onoga, koji nam je objavljen, koji dolazi nami naše dète odvesti! i ona padne, sva u suzah, licem na stol, bez da joj je mogla njezina pobožnost za dosta sàrčanosti dati, čověku božjem na susrět stupiti.

Izaslanik càrkve stupi u nutra. Golema bèla brada padaše mu na pàrsa, izgled mu biaše častan, prignut više kroz tegobe, nežeti kroz godine. Tělo mu biahu izkušenja njegovog života oslabila, a duh okrěpila: takodjer biaše u njegovom pogledu nešto tuž-

Digitized by Google

nog, kaò u čověku, koji je mnoga pretàrpio; nèsto i krotkoga, kao u onoga, koji je uvèren, da nije zaman tàrpio.

»Gospodine,« reće »ja ulazim s veseljem k vami; blagoslov bo je božji u ovoj kolibi; ja znadem, da ovdè dragocèniih bogatstvah imade, nego što su biser i zlato: dolazim k Vama, da Vas molim za konak!«

Elizabeta se požuri stolicu mu dati.

»Dèvice, vi ste već dosta naprèdovali na stazi krèposti i pri pàrvim koracima daleko ste nas već za Vami ostavili.«

Htiaše sèsti, kad je jecanje Fedore čuo:

»Mati kàrstjanko, reče joj, zašto plačete? Nije li plod utrobe Vaše blagoslovljen? Nemožete li se i Vi nazivati, »»blažena medju ženami?«« Ako Vi suze ronite zato, što Vas krèpost od Vaše kćeri za malo vrème razstavlja, što će one matere činiti, kojima zloća kćeri oduzme, i koje ih navèk izgube?«

»O otče! ako ju više nevidim!«

»Vidètće te ju opet u nebu, koje je njoj u dio palo; ali i na zemlji ćete ju viděti: tegobe su velike, ali će ju Bog uzdàržati: Bog nikom više tegobah nešalje, nego ih on podnèti može. (*Dieu mesure le vent à la laine de l'agneau.*)«

Fedora klone glavom s podanostju.

Springer nebiaše još ni jedne rèči progovorio. On nemogaše govoriti, sàrce mu se cèpaše; a i ista Elizabeta, koja je do ovoga dana samo hrabrost čutila,

Digitized by Google

poče sada ćutiti i svoju slabost. Nada, da može biti koristna svojim roditeljma, biaše joj skrila bol njenog razstanka od svoje obitelji: ali sada kad je vrême prispělo, gdě si je mogla reći: Sutra neću više čuti glas moga otca, sutra neću više milovanje moje matere primati, i proći će možebiti godina danah prie nego što opet najdem tako sladke radosti,« onda joj se činjaše kao da sve pred njom propada; oči joj se uzmutiše, koléna joj pokleknuše i ona padne plačuć svome otcu na pàrsa.

»Ah! strašiva sirotice, ako ti sada već ruke pružaš tvome zaštititelju, ako ti taki pri pàrvom koraku k zemlji kloniš, kao loza bez podpore, gdě ćeš dakle za dosti snage najti, da sama skoro pol světa projdeš!«

Prie spavanja sědne izaslanik s prognanicima k stolu, da večera. Najsàrčania gostoljubivost vladala je ovdě. Ali radost biaše odavle prognana, i jedva prognanici suzah uzdàržavaše se. — — — Dobri monak pogledao ih je s nežnim sažalenjem, on biaše mnoge skàrbi za svog dugog putovanja vidio, i umětnost nje ublažiti, biaše najvećja zadaća njegovog života, i imao je za svaku žalost utěhe, za svaku okolnost i za svaki značaj imao je rěčih, koje su uvěk zgodne bile.

Kad što nije prěčio plač; nu znao je predstavljajuć sliku većje nesrěće, suze, koje su se svàrhu osobne žalosti ronile, na tudju žalost odvàrnuti, i s ćutjenjem sažalenja ublažiti ćut nesrěće. Tako dakle

Digitized by Google

pripovědajuć prognanicima svoje dugotrajne nepogode i nesrètne slučaje, kojih svědok biaše, zanimaše on malo po malo njihovu pozornost, probudi ih na požalenje svoje bratje, i dovede ih na to, da su si potajno izpovědili, da sravnjujući se s tolikim nesrětnicima, njihova sudba još dosta snosna biaše. I zaisto, šta sve nije mogao viděti, šta sve nije mogao pripovědati ovaj častni muž, koji je do šestdeset godinah, dvě tisuće miljah od svoje domovine udaljen, pod tudjim podnebjem, u sred prognanstva, neumorno dělovao za preobraćenje divjakah, koje je svojom bratjom nazivao, i koji su višeput njegovi karvnici bili? Vidio je pekinski dvor, i njega je kroz svoja velika znanja, a još više kroz svoje kreposti u udivljenje stavio. Živio je medju divjacima, kojih je ćud umekšao; sjedinio je skitajuće čopore, koji su od njega primili parve nauke zemljetežanja. Tako stepe u plodne njive obraćene; ljudi upitomljeni i ukroćeni, obitelji, kojima imena otca, suprugah i dèce nebiahu više nepoznata; i sarca, koja se Bogu uzdigoše, da ga blagoslove za tolika dobročinstva — biahu plod pomnje jedinoga čovèka. Ah! ovi ljudi neogovarahu izaslaničtva, oni nekazivahu, da je věrozakon, koji ih prepisuje, zakon strog i okrutan; osobito nekazivahu, da su oni ljudi, koji poslanstva ova najvećjom ljubavju prama Bogu i ljudma izvaršuju, ljudi nekoristni i častoljubivi. Al zašto nebi rekli, da su oni častoljubivi? Dočim

se oni službi svoje bratje posvećuju, neočekivaju li najveću nagradu? Nenastoje li oni Bogu ugoditi, i nebo zadobiti? Slavoljubje najglasovitiih osvojiteljah nije se nigda tako visoko popelo; oni su se samo pohvalom ljudih i žezlom svevladarstva zadovoljili. —

Dobri otac kazivaše zatim prognanicima, da se, pozvan od svojih poglavarah, natrag u Španjolsku vraća. Da tamo prispie ima još Rusiu, Němačku i Francezku prevaliti, ali on reče, da to mnogo neznači. Onaj, koji je po pustinjah putovao, koji je za utočište samo spilju, za uzglavnik kamen, za hranu malo pirinačnog brašna u vodi zamešena nalazio, mora misliti, da je na koncu nepogodah, kada medju izobražene narode stupi; i biti medju narodima kàrstjanskima, to je za otca Pavla već biti u svojoj domovini. On pripovědaše čudnovate stvari od zalah, koja je podnosio, od tegobah, koje je izkusio, kad je, prešavši veliki kinezki zid, u neizměrnu Tatariu stupio. Kazivaše takodjer, kako je on na ulazku u veliku pustinju Sungorie, koja k Kini spada i njoj za granicu od Sibirie služi, našao zemlju obilnu sa krasnim kàrznom i dragocěnom kožušinom, i koja bi u stanju bila s pomoću ovoga bogatstva razširenu tàrgovinu s europejskim narodima voditi: ali još nikakvi trag naše obàrtnosti nije donde dopro; nijedan tàrgovac nije se još usudio, svoje zlato i svoje zapisnike onamo nositi, gdě je izaslanik věrozakona kàrst usadio i dobročinstva razprostro. U toliko

Digitized by Google

je istina, da iskrena ljubav još dalje dopire, neželi pohlepa za blagom.

Otcu Pavlu biaše spremljen čist i ugodan krevet u maloj ložnici, koju je obično mlada tatarka zauzimala; a ova legne umotavši se u medvedjinu kraj peći.

Kad je svitati počelo, usta Elizabeta, približi se tiho k sobnim vratima otca Pavla, i čuvši, da je već molitvom zabavljen, zaprosi dozvolenje, da bi unići i s njime samim se razgovarati směla. Pred svojim roditeljma nebi se ona usudila govoriti mu o svojih naměrah i o svojoj želji, koju je gojila; ne dužje nego do bližnje zore čekati, za da se na put stavi. Na koljenima pred njim pripověda mu ona dogadjaje čelog svoga života — u sàrce dirajuću povèsticu, koja iz same nèžnosti prama svojim roditeljma biaše sastavljena! Bez dvojbe izreče ona u dugoj povèsti svojih neizvèstnostih i svojih ufanjah više nego jedan put ime Smolova; ali se činjaše, da je njegovo ime samo zato napominjato, za njezinu nevinost većma uzvisiti i dokazati, da ju je ona u svoj njezinoj čistoći sačuvala: a i otac Pavao biaše od svega, što je čuo duboko ganut. On je bio obišao sav svèt i vidio skoro sve ono što zadàržava, ali sàrce kao Elizabetino nije još našao.

Springer i Fedora još neznaše, da je njihova kćer naměravala sutra ih ostaviti, ali kad ju s jutra zagàrliše, ćutiše se nehotice ganuti i uzdàrmani od one groze, koju sva živuća bitja prie bure osećaju. Pri svakom koraku, koga je Elizabeta u sobi uči-

Digitized by Google

nila slědila ju je mati očima, i često bi ju žestoko za ruku prihvatala, neusudjujuć se štogod ju zapitati, ali neprestance govoreć o poslovim, koji se u jutru preduzeti imadu, i dajuć joj zapovědi za različna děla, koja bi se morala do několiko danah svàršiti. Tako se ona svojim vlastitim rěčma nastojaše ohrabriti, ali njezino sàrce nebiaše s toga mirnie, i mučanje njene kćeri govoraše joj vazda o odlazku.

Pod ručkom reče joj:

»Elizabeto! ako sutra lěpo vrěme bude, ti ćeš s tvojim otcem u mali čamac sěsti, da několiko ribah u jezeru uhvatite.«

Njena kćer ju pogleda, mučaše i velike joj suze niz obraz potekoše. Springer od istoga nemira mučen kao i njegova supruga, odgovori živahno:

»Moja kćeri! jesi l' čula zapověd tvoje matere? Sutra ćeš iti sa mnom «.

Děvojka prigne svoju glavu na ramena svoga otca i reče mu tihim glasom:

»Sutra ćete Vi těšiti moju mater.«

Springer problědi: to biaše došta za Fedoru, ona nepitaše ništa više; bila je uvěrena, da je rěč o odlazku bila isušćena, a ona ju nehtěde slušati; jer čas, kad bi se pred njom o njem rěč povela, bio bi onaj, u kom bi svoje dozvoljenje dati morala, a ona se je ufala, da doklegod ga nebi dala, njezina kćer nebi se osudila otiti.

Springer sakupi svu svoju snagu, on vidjaše, da

Digitized by Google

će imati sutra podnašati odlazak svoje kćeri i tugu svoje žene; on neznaše, hoćeli preživiti žàrtvu, koju je učiniti pripravan bio, žartvu, kojoj se je samo iz neograničene ljubavi prama svojoj kćeri odlučiti mogao; a ipak se činjaše, kao da ju prima; on zahvaljivaše joj na njenom požàrtvovanju, i skrivajuć svoje suze na dnu sàrca predstavljaše se srětnim, što mogaše svojoj Elizabeti dati onu nagradu, koja je samo njenih krěpostih dostojna bila.

Ah! koliko je tajnih uzbunjenjah, neopaženih ćutjenjah, živahnih i sàrce cěpajućih negovanjah ovaj dan medju roditeljma i kćerju bilo. Izaslanik nastojaše ukrěpit njihovu sàrčanost, dočim im je napomenuo sve one dogadjaje svetoga pisma, gdě se Bog ukazuje hitrim u naknadi velikih žartvah dětinske ljubavi i otčinske podanosti; iz daleka im je takodjer naznačio, da tegobe putovanja neće biti tolike, pošto je jedan mogućan muž, koga nije imenovao, nu koga su oni lasno znati mogli, dao mu srědstva, put lasniim i ugodniim učiniti. Najposlě kad večer prispě, hiti se Elizabeta na koléna, i zaprosi ganutim glasom blagoslov od svojih roditeljah. Otac se približi, suze mu niz lice tekoše; njegova mu kćer pruži ruke. On dokuči, da je to opraštaj; sàrce mu se stisne, suze prestadoše; on postavi ruke Elizabeti na glavu, Bogu ju u svom sàrcu preporučujuć, ali bez moći, samo jednu rěč izpustiti.

Pogledajući poslě děvica svoju mater, reče joj:

Digitized by Google

»A ti moja mati, nećeš li i ti blagosloviti tvoje dête?«

»Sutra« odgovori ova utušenim glasom dubokoga sdvojenja, »sutra.«

»A zašto ne danas moja mati?«

»Ah! da,« odgovori Fedora, strastno se hitajuć u nje naručaj, »svaki dan, svaki dan.«

Elizabeta prigne glavu pred svojim roditeljma, koji sdruženim rukama, uzdignutim očima, i dàrhćućim glasom izrekoše skupa blagoslov, koga je Bog zaisto morao uslišati. Několiko koračajah dalje moljaše se izaslanik: to bi krépost, koja se moljaše za nevinost. Ah! ako se ovake molbe nebi od neba uzlišale, koje bi dakle imale pravicu do njega dopréti?

Biaše na svàrsi svibnja. To je ono vrême godine gdě medju sumrakom i zorom jedva dva sata noći imade. Elizabeta ih zato upotrébi, da se za svoj put pripravi. Ona metnu u svoju torbu od kože séverskog jelena jednu putnu naljinu i cipelah, o kojima je noću, bez znanja svoje matere, skoro godinu danah radila, i skoro od istog vrémena, od svakog je obéda néšto suhog voća i néšto brašna na stranu metala, da koliko je moguće onaj čas udalji, gdě bi primorana bila, k milosti se drugih uteći, i bez da usilovana uzbude pri svom odlazku štogod iz ove uboge otčinske kuće, gdě ništa osim najpotrebnieg nebiaše, odnéti. Osam do deset kopejkah biaše cělo njeno blago. To biaše jedini novac, koga je na zemlji posédovala, i cělo bogat-

Digitized by Google

stvo, s kojim se je odpremila, da prostor od više nego osam stotinah miljah prevali.

»Otče!« reče ona misionaru, otvarajuć tiho vrata, »daj da idemo, dokle moji roditelji još spavaju; nemojmo ih buditi, oni će i onako dosta rano plakati; oni su zato mirni, jerbo misle, da mi nemožemo drugčie izići nego kroz njihovu ložnicu; ali prozor ove sobice nije baš visok, ja ću lasno izskočiti, a poslě ću Vami pomoći izajti bez da se ozledite «

Misionar privoli k toj krotkoj varki, koja bi imala ovim trojma nesrětnicim vàrlo žalostni razstanak uštedeti. Kad je već s Elizabetom u šumi bio, metne ona svoj mali svežanj njemu na ledja, i učini několiko koračajah, da se udalji. Ali čim se je još jednoč obàrnula kolibi, koju je ostavila, zaduši ju jecanje.

Ona se hiti sta u suzami pred vrata, za kojima nje roditelji spavahu.

»Bože moj!« poviknu ona, »bdij vàrhu njih, brani i čuvaj ih meni, i nedopusti, da ja ikada preko ovoga praga stupim, ako ih ja više neuzmognem najti.«

Tada se podigne, povrati se i smotri svog otca za sobom stojećeg.

»O moj otče! zar Vi? Zašto moj otče, zašto ste Vi amo došli?«

»Da te vidim; da te zagàrlim; da te blagoslovim još jedan put; da ti kažem: Elizabeto moja, ako sam ja za dneve tvoga dětinstva samo jedan jedini

Digitized by Google

proživio, bez da sam ti moju ljubav ukazao; ako sam ti samo jedanput suzah prouzokovao; ako je jedan pogled, jedna stroga rěč tvoje sàrce razžalostila, oprosti prie nego odlaziš, oprosti tvome starom otcu, da ako mu srěća nije više opredělјena tebe viditi, on barem u miru umrěti može.

»Ah! negovori toga,« prekine mu Elizabeta rěč.

»A što ću tvojoj siroti materi kazati, kad se probudi? Što ću joj odgovoriti, kad me upita za svoje děte? Ona će tebe tražiti po svoj šumi, na žalih ovog jezera: ja ću ju svuda slědit, plačuć š njome, nazivajuć ime našeg dětета, koje više neće odgovoriti.«

Pri ovima rěčma nasloni se Elizabeta na polak u nesvěsti na stěnu kolibe. Njezin otac uvidi, da ju je odveć ganuo, i predbaci si jako svoju slabost.

»Moja kćeri,« reče on s pokojniim glasom, »ohrabri se, i ja ću se ohrabriti; ja ti obećajem, ne da ću utěšiti tvoju mater, ne, o da ću ju okrěpiti proti žalosti zbog tvoga odlazka, ja ti obećajem, da ću ti ju povratiti, kada se natrag vàrneš. Da moje dete! ili uspěh tvoje velikodušno putovanje ověnčao, ili ne, tvoji roditelji neće umrěti, bez da te vide.«

Tada reče misionaru, koji se je dolě prignutim očima i duboko ganut od ovog žalostnog prizora u někoj udaljenosti zadàržavao:

»Moj otče! ja Vam predajem blago, koje sebi sličnoga neima, to je više, nego moja kàrv, više nego

Digitized by Google

moj život, medjutim ja Vam ga predajam s pouzdanostju; pojdite skupa: nebrojeno množtvo od angjelah bdit će svàrhu nje i svàrhu Vas, rajske će se vlasti oružati, da nju štite; ovoj prah njenih praotacah hoće oživiti, i Bog pokli je svemogućˊ, i pokli je takodjer otac moje Elizabete, Bog neće dopustiti, da naša Elizabeta pogine.»

Děvica, bez da je pogledala svoga otca, postavi jednu ruku na svoje oči, dade drugu izaslaniku, i udali se š njim. U taj hip zače zora vàrhunce bàrdah osvětljivati, i zlatnim zrakami obsja hvoje càrnih jelah; ali još sve počivaše. Ni najmanje povětarce nerušaše mirno povàršje jezera, niti gibaše listje darvetja; i isto listje od brězah bi tiho. Ptičice nepěvahu, sve mučaše do najmanjeg mravčića, Čověk bi rekao, da cěla priroda u svetčanom mučanju boravi, da glas jednoga otca, koji kroz šumu još jednako svojoj kćeri »s Bogom« naživaše, zadnji bude, koga bi ona čuti mogla. Ja sam pokusila žalost otca opisati, ali žalost matere neusudjujem se.

Kako opisati ovu nesrětnicu, koja probudivši se vikanjem svoga supruga, dotàrči k njemu, i videć u njegovom zdvojenom ponašanju, da joj je děte otišlo, padne u němu tugu, koja svaki čas prěćaše, zadnja njenog života biti? Zaman ju je suprug, napominjuć svu nesrěću prognanstva, zaklinjao, da se utěši; ona neslušaše više na glas njegov, i ista ljubav biaše svoju moć izgubila, i nedopiraše više do njenog

Digitized by Google

sàrca: U toliko je istina, da tuga jedne matere svu čovječansku utěhu nadilazi, i kroz ništa zemaljskog da se nemože dostići. Ah! Bog si je sam moć zadàržao, nju ublažiti, i ako ju je on onom spolu, koga je najslabiim stvorio, u dio dao, to je zato, što ga je dosta nježna stvorio, da onu ruku ljubi, koja ga bije, i u jedinu utěhu věruje, koja ga těši.

Bilo je 18. svibnja, kad se je Elizabeta s njenim vodjom na put krenula.

Trèbovaše cěli mèsec, dok su vlažne šume Sibirie prešli, koje su u ovo vrěme strahovitoj povodnji izvàršene. Kadkad im dopustiše tatarski seljaci za malu naknadu na svoje taljige sèsti; a svaku večer opočivahu u toli kukavnih kolibicah, da je samo dugo spoznanje Elizabete za širomaštvom nju privoliti moglo, u njima malo opočivati. Ona bi legla sva oděvena na hudom pokrovcu u kojoj ložnici napunjenoj smradom dima, rakie i duhana, gdě větar često kroz papirom oblěpljene prozore duhaše, i gdě za povekšati neugodnost, otac, mati, děca, i kad što i jedan dio marhe sa obitelji uzmèšani spavahu.

Četàrdeset verstah od Tjumena stupiše u jednu šumu, gdě kolje granicu tobolskog upraviteljstva naznačuje: Elizabeta ga opazi: Ostavila je zemlju prognanstva, i njoj se učini, kao da ostavlja svoju domovinu i da se po drugiput od svojih roditeljah razstavlja.

»Ah!« reče ona, »koliko sam sada daleko od njih!«

Digitized by Google

Takva razmotrenja učini i onda, kad je u Europu stupila. Biti u drugom dělu světa, predstavljaše njoj sliku udaljenosti, koja joj je više straha zadavala, nego put, koga je već prešla. Ostavila je u Azii svoje jedine zaštitnike, jedina bitja u čeloj naravi, koja je pàrvo imala i o kojih nagnutju uvěrena je bila. A i šta bi ona našla u ovoj svojom prosvětom toli glasovitoj Eufopi, u ovom carskom dvoru, gdě se bogatstva i veleumi u obil nalaze. Bi li ona našla samo jedno sàrce ganuto njezinom nevoljom i tronuto njezinom slabostju, kojeg bi zaštitu mogla prositi? Bez dvojbe pri ovoj misli moralo je jedno ime biti, koje joj se je predstavilo. Ah! dal' se je ona mogla ufati, da će zateći u Petrogradu . . . . . ; ali ne, on nebiaše ondě. Ukaz cara zapovědio mu je, da k vojski u Liflandii otide . Ne bi ga dakle našla u ovoj Europi, koja joj se učini, da u njoj nitko osim njega neobitava, jerbo je on jedina osoba bio, koju je ona ovdě poznavala. Tako ona svu svoju nadu stavi na otca Pavla. Čověk, koji je šestdeset lětah u dobročinstvih proveo, morao je, po Elizabetinoj misli, veliku čast kod dvorah i kraljevah imati.

Od Perma do Tobolska broji se devet stotinah verstah. Putovi su lěpi, njive su plodne i dobro obdělane; češće čověk najde imućna ruska i tatarska sela, kojih žitelji tako srětno izgledaju, da bi se jedva věrovati moglo, da u podnebju Sibirie žive; da ima i někih svratištah, urešenih vàrlo lěpim slikami,

Digitized by Google

stolovima, sagovima i mnogim pokućtvom zalihosti (*luxus*), koja Elizabeti nepoznata biahu, i kojima se nje prostoća diviti poče.

Medjutim razžalosti ju grad Perm; premda je najvećji bio, koga je dosada vidila, svojim kalnim i uzkim sokacima, velikoćom svojih kućah, metežom svojih palačah i kolibah, i nezdravim zrakom, u kojem se onde diše. Perm je močvarima okružen, i predèl do Kazana, koji je neplodnim gàrmljem, i tmastim šumama jelovim proščen, najžalostnii prizor na světu predstavlja. U vrěme burah često udara très u ovo staro dublje, koje on velikom hitrinom sažge, i koje se tada, kao stubi plamteće rumeni ukazuje, preko kojih se neizměrna kruna plamena uzdiže. Višeput Elizabeta i njezin vodja biahu svědoci ovih požarah. Usilovani putovati kroz ove šume, koje s obě strane ceste gorahu, vidjahu oni sad dublje, koje je odozdo već izgorèlo bilo, samom svojom korom svoje svárži, koje plamen još nebi obuzeo, uzdàržavati; sad napole izvaljeno, kanoti vatreni luk na srěd puta predstavljati; sad najposlě, pošto se na tle srušiše, u nalik gorućih piramidah, jedan preko drugog se soriti, slično onim starodavnim žartvenicima, gdě bogoljubnost neznabožna pepeo junakah skupljaše.

Medjutim uzpàrkos ovim i onim možebit još većim pogibeljma, koje prelaz prěko zaljtih rěkah prouzroči, Elizabeta se ništa nepotuži, dapače uvidi,

Digitized by Google

da su joj se tegobe putovanja pretěrale. Istina, da je vrěme vàrlo lěpo bilo, i da ona nije uvěk pěške išla. Sustizale su ih taljige i kibitke[11]), koje su se od odpravljanja prognanikah iz Sibirie vraćale; za několiko kopejkah dobivali su naši putnici lako dozvoljene od ovih opravnikah, na njihova kola sěsti. Elizabeta primi bez poniženja podporu dobroga otca; jer dočim ju od njega primaše, mnjaše ju od neba primati.

Kad su pàrvih danah rujna k žalima Kame došli, biahu naši putnici samo još dvě stotine verstah od Kazana udaljeni; tim su dakle pola svoga putovanja prešli. Ah! da je nebo dopustilo, da ga je Elizabeta dovàršila, kako ga je započela, ona bi mislila, da je srěću, svojim roditeljma koristiti, lako zadobila. Ali se sve proměni, i čim se zlo vrěme približavaše, približavaše se takodjer ouaj čas, koji bi njezinu odvažnost pokušati, nje krěpost obělodaniti i na glavu pravednoga neumàrlu krunu života postaviti imao.

Od několiko danah biaše izaslanik očevidno oslabio: mučno se je samo napréd vukao, i premda podpomagan svojom palicom i od Elizabete, neprestance biaše primoran opočivati. Kad bi u kibitku sio, prouzroči mu put, koji je krupnim prutjem, gdě su kaljuge bile, prestàrt bio, strahovito uzdàrmanje, koje ga zadnje krěposti liši, bez da mu je samo jedan čas hrabrost uništiti moglo. Medjutim,

Digitized by Google

kad su u Sarapulj, veliko selo sa župom na desnom žalu Kame, došli, osěti dobri monak tako izvanrednu nemoć, da mu nemoguće biaše dalje ići. On bi u jednu hàrdjavu kolibu primljen blizu kuće upravitelja, koji je krunska dobra u okolišu sarapuljskom upravljao. Jedina sobica, koju su mu dati mogli, bila je něka vàrst sobice na tavanu s njihajućim se podom, s prozorima bez stakla, bez stolca, bez klupe. Sve pokućstvo sastojaše iz jednog hàrdjavog stola i praznog krèveta bez posteljine; u njeg hitiše malo slame, i izaslanik legne. Větar, koji je kroz prozore duhao, biaše tako hladan, da bi bolestniku san i onda odagnao, kad bi mu njegove muke dopustile njemu se u naručaj izručiti.

Tužne misli započmu Elizabetu strašiti. Ona lěkara zaište, ali ga nebi u Sarapulju, i vidivši, da ukućani sa stališem ubogog i umirajućeg nikakvog sažalenja neimaju, biaše ona za njegovo podvorenje sama sebi ostavljena. Prie svega oběsi na prozor kàrpu starog pokrovca, koji je uzduž duvara (zida) visio; tada otidje u polje, da nakupi sladkog korěna s hrapavom ljuskom, i geldrianske ruže, i pošto je to s listjem bodljivog pupočnjaka (*Cotyledon*) smešala, kako je od svoje matere vidila, napravi ona krěpku lěkariu, koju ubogom monaku donese. U koliko se je noć približavala, biaše njegov stališ sve opasnii, i nesrětna Elizabeta nije se mogla od suzah uzdàržati. Kad što bi se udaljila, da svoj plač utuši.

Digitized by Google

Dobri je monak to u dubljini svoga hudog kreveta čuo, i plakao je svàrhu žalosti, koju on nije mogao utěšiti, jerbo ocuti, da se neće više dići, i da je sve na zemlji za njega svàršeno. Kad je čověk šestdeset lětah upotrěbio, za Boga dělovati, tada se smàrti nemože bojati; ali kome ipak nebi něšto žao bilo, život ostaviti, kad mu ovdě još toliko dobra činiti zaostaje?

»Bože moj;« reče on tihim glasom, »ja nemàrmljam proti volji tvojoj, ali da si mi dozvolio ovu sirotu do konca njenog putovanja voditi, čini mi se, ja bi mirnie umro.«

Elizabeta je smolenu mašalu (baklju) zapalila, i cělu je noć bdila, da svoga bolestnika podvori. Malo prie dana, približi se ona, da mu piti dade; izaslanik predvideći, da u skoro neće biti u stanju govoriti, podigne se malko u krevetu, primi čašu iz rukuh děvice, i dignuv ju k nebu, reče:

»Bože moj, ja ju preporučujem onomu, koji nam obeća, da čaša vode, prikazana u njegovo ime, neće biti izgubljeno dobročinstvo.«

Ove rěči očitovaše Elizabeti svu očevidnost nesrěće, koju je ona dondě za nemogućnu dàržala; ona je uviděla, da svešteník oseća, da će preminuti; ona je viděla, da će sve izgubiti: sàrce joj puče i ona padne na kolěna pred postelju; čelo joj biaše lednim znojem obliveno, a grudi od uzdahah stišnjene.

»Bože moj! smiluj joj se, smiluj,« ponavljaše izaslanik, pogledajuć je dubokim sažalenjem.

Digitized by Google

Napokon, kad je vidio, da sila bolesti svcudilj raste, rače joj:

»Moja kćeri! Nebom te i tvojim otcem zaklinjem, upokoji se, i poslušaj me.«

Elizabeta uzdàrma se, ustavi svoj glaš, otre svoje suze, i dočim je oči na svěštenika upirala, slušaše s počitanjem na ono, što će joj govoriti. On se nasloni na dasku, koja je njegovu krevetu za naslon služila, i sve svoje sile skupivši, ovako progovori:

»Moje děte! Vi ćete velikim tegobam izvàrženi biti, putujući sami u Vašoj dobi i u srěd zloga vrěmena; medjutim to je najmanja Vaša pogibelj, dvor će Vam ih još strahovitiih uzročiti. Obično se sàrce može s nesrěćom boriti, ali nemože skvarenju odoliti: nu Vi neimate obično sàrce moja kćeri, i bavljenje kod dvora neće Vas proměniti. Ako bi něki zlotvori (i njih ćete dosta naći) Vaš stališ i Vašu nevolju zloupotrěbit htěli, da Vaš od krěposti odvrate, Vi nemojte věrovati njihovom obećanju, sva njihova izprazna bogatstva neka Vas ne zaslěpe. Strah božji i ljubav k Vašim roditeljma svàrhu svega je, a to Vi imadete. I ma u kakve skrajnosti da bi Vi došli, nemojte nikad ostaviti ova dobra, za kakvo mu drago blago, koje bi Vam se ponuditi moglo, sěćajte se vazda da bi jedna jedina pogrěška onima smàrt zadala, koji su Vama život podělili.«

»Ah! moj otče nebojte se ničega . . . .«

Digitized by Google

»Ja se nebojim; Vaša pobožnost, Vaša podanost jesu zaslužile neograničeno pověrenje, i ja sam uvěren, da ćete Vi u pokušenju, kojem Vas Bog podvrgne stalni ostati. Sada moja kćeri, izvadite iz moje haljine kesu s novcima, koje je veledušni upravitelj tobolski meni onda predao, kad mi je Vas preporučio. Čuvajte mu tajnu, moglo bi ga života stati. Ovi će Vas novci u Petrograd dovesti. Otidjite patriarki, govorite mu od otca Pavla, možebit da ga nije zaboravio, on će Vam dati utočište u jednom ženskom samostanu, i bez sumnje će sam Vašu molbu caru predati . . . . Nije moguće, da će ju žabaciti. . . . . Na čas smărti mogu Vam to kazati moja kćeri, da je Vaša krěpost velika; svět malo takvu vidja; on će biti š njom ganût: ona će dobiti svoju nagradu na zemlji još prie, nego što će ju na nebu zadobiti . . . . .«

On prestane; dihanje mu biaše sve težje, i hladan znoj probije mu niz čelo. Elizabeta prignuvši glavu na postelju mučeć je plakala. Poslě duge stanke skine misionar s vrata mali kărst od cărnike *(ébène)*, i dočim ga Elizabeti pruži, reče joj oslabljenim glasom:

»Uzmi to moja kćeri, to je jedino, što ti mogu dati, jedino, što sam ja na zemlji posědovao, i imajuć njega nije mi ništa uzmanjkalo.«

Ona živahnim bolnim ćutjenjem pritisne ga k usnicam, jerbo predanje sličnog blaga uvěri ju, da

Digitized by Google

je sveštenik osvědočen, da će samo još koji čas živěti.

»Siroto, ostavljena ovčice,« doda on s velikim sažalenjem, »neboj se više ničega, jerbo evo dobrog pastira stada, koji će vàrhu tebe bditi; ako te on podpore lišava, on će tebe više dati, nego što ti uzima, osloni se na njegovu dobrotu. Onaj, koji ptičicam hranu daje, i koji pěsak srěd pàržine broji neće na Elizabetu zaboraviti.«

»Otče moj! o otče moj!« povikne ona stiskajući ruku, koju joj on pruži, »ja nesmiem pomisliti, da ću Vas izgubiti . . . .«

»Moje děte, Bog to zapověda: Odluči se, utaži bol tvoj, za malo časah bit ću ja gore, ja ću se moliti za tebe, za tvoje roditelje . . . .«

Nemogaše svàršiti; usnice se još gibahu, ali se glas nikakvi nemogaše razuměti. On padne s uzdignutim k nebu očima na svoju slamu. Zadnja snaga bi na to upotrěbljena, da uzdišuću siroticu njemu preporuči, i učini se, da se za nju još i onda moli, kad ga je već smàrt stigla . . . .

Tolika bi u njegovoj duši pripravnost za čověkoljubje; u toliko kroz tečaj svog dugog života zanemario je svoju vlastitu korist, misleći samo na korist drugih. U strahovitom času, gdě pred prestolje višnjneg sudca stupiti imade, i pasti za věk u ponor věčnosti, nemišljaše on još na samoga sebe.

Jauk Elizabetin mnoge osobe dozva. Pitaše ju,

Digitized by Google

šta joj je. Ona pokaza na svoga bez života ležećega zaštititelja. U skoro se pri glasu ovoga dogadjaju sobica světom napuni. Jedni dojdoše iz glupog znatiželjstva vidĕti, šta se je dogodilo, i ovi udivljenjem gledahu ovu dĕvicu, koja kad màrtvoga monaka plaka, drugi pogledahu ju s milosàrdjem: ali kućni gospodari, kojima je samo zatim stalo bilo, da im se kukavna hrana, koju im pružiše, naplati, najdoše s radostju u haljini sveštenika kesu, koju je Elizabeta u svojoj žalosti zaboravila uzeti; oni ju prisvojiše a dĕvici rekoše da će joj, kad se budu za svoj i pogreba trošak naplatili, ono, što ostane, povratiti. U skoro dojdoše popovi sa svĕćama i svojom pratnjom Hitiše veliki pokrov vàrhu màrtvaca, i uboga Elizabeta tada zalostno zaklikne. Usilovana ukočenu ruku svoga vodje, koju je još jednako dàržala, izpustiti, rekne poslĕdnji s Bogom častnom starcu, kojega se je lice već božanstveno preobrazilo, i spusti se u najtamniem kutu sobice na koléna.

Ovdĕ, suzami oblivena, glavu, rubcem pokrivši, kano da si skrie ovaj osamljeni svĕt, po kojem će odsele sama hoditi, poviknu muklim glasom:

»O blaženi duhu! neostavi ubogu siroticu!«

»O moj otče, moja sladka majko, šta vi sad radite, kad se je dĕtetu vaše ljubavi svaka pomoć uztegla?«

Medjutim zapĕvaše nĕke žalobne pĕsme, metnuše màrtvaca na nosila i čas dojde, da ga nose.

Digitized by Google

Htjaše Elizabeta, premda slaba, dàrhćuća i zdvojena odpratiti do poslědnjega utočišta onoga, koji ju je uzdàržavao, podpomagao, okrěpljivao, i koji je umro moleć se za nju.

Na desnom žalu Kame, na podnožju jednog brěžuljka, gdě se podàrtine jedne tvàrdje, sagradjene za vrěme davnih nemirah Baškirskih[12]), podižu, leži posvećeno město sahranjivanja stanovnikah sarapuljskih. Ovo město leži prosto, i živicom od kàržljava ariša (*mélèze*) obgradjeno je; u srědini se vidi mala, dàrvena kućica, gdě se molitve ovàršuju, i sve na okolo nasipi s kàrstovima nasadjeni, koji toliko grobovah naznačuju. Tamo amo razsute jele hitaju svoj turovni hlad, i izpod grobnog kamenja proniču kitice badilja (*chardon*), nalik sagafilju (*bluet*) sa široko naržanim listjem visećim, i još jedno drugo bilje, kojega goli i sagnuti struk děli se u više izraščenih granćicah, i kojega žućkasto cvětje čini se stvoreno samo za to, da se nad grobovima razvija.

Pratnja, koja je slědila lěs misionarev, bila je dosta velika. Vidělo se je tu osobah od raznih narodah: Persiancah, Turkomanah, Arapah, koji su robstvu Kirgizah izběgli, i u zavode po zadnjoj carici ustanovljene primljeni bili. Oni slědiše uzměsani, slamnom bakljom u ruci sprovod, sjedinjujuć svoje glase sa glasovima popovah, dočim je Elizabeta mučeć, lagano hodila, s pokritom glavom, i nećuteći se s nikim u zavezu u ovoj bučnoj gomili, okrom onoga koga više nebiaše.

Digitized by Google

Kad se lěs u grob postavio biašc, metnu pop po običaju gàrčkoga obreda jedan mali novčić màrtvacu u ruku, čim bi svoj prevoz naplatio, i hitivši malo zemlje na njega, udalji se; i ovde ostade zakopan u věčnoj zaboravnosti čovèkoljubivi umàrli, koji nije ni jednog dana proživio, da komu šta dobra nčinio nije. Sličan onim dobrotvornim větrovima, koji svuda hasnovito sěme raznašaju, i pod svakim ga podnebjem pronicati čine, prošao je on više od po světa, sijući svuda mudrost i istinu, i preminu nepoznat od světa. Tako se malo skapča slava s čednom dobrotom; tako ljudi, koji ju poděljuju, dozvoljuju samo onima, koji ih u udivljenje postavljaju, koji ih razore, a nikada onomu koji ih těši. O sjajna zrako! zaslěpjujuća světlosti, ponosna čověčanska slavo, nevěruj da bi ti Bog dopustio, onako biti nagrada uzmnožnosti, da nije on svoju vlastitu slavu kao nagradu krěposti zadàržao!

Elizabeta osta na ovom městu žalosti, dok se je sumrak počeo hvatati; ona ovdě mnogo plaka, mnogo se moli, i njene suze i molitve ju okrěpiše. Pri velikoj nesrěći dobro i koristno je, kad može čovèk nèkoliko časah u razmatranju neba i smàrti provesti iz groba se misli hrabrenosti dižu, a iz neba utěšive nade snilaze. Manje se ondě nesrěće bojimo, gdě joj konac vidimo, i ondě, gdě njenu naknadu osěćamo, počimamo ju skoro ljubiti.

Elizabeta cviljaše, al' nemormoraše! ona zahvaljivaše Bogu na dobročinstvima, koja je on svàrhu

Digitized by Google

jednog děla njenog putovanja prosuó, i nemišljaše imati pravo, da se zato potuži, što ih je drugom uzkratio. Ona se nahadjaše opet kao na žalih Tobola, bez vodje, bez pomoći, nu oboružana istom hrabrostju, i nadahnuta istim čutjenjem.

»Moj otče, mati moja! poviknu ona, nebojte se ničega, vaše děte neće klonuti.«

Tako ih je ona nastojala ohrabriti, kano da su oni osamljenost, u kojoj se je nalazila, mogli domisliti. Ali kad joj opet něki strah sàrce obuze, ponovi »moj otče, mati moja!« i ova imena upokojiše nje strah.

»Pravedni, i sada blaženi čověče,« reče ona, dočim je svoje čelo na novo izkopanu zemlju naslonila »zar sam te morala izgubiti prie, nego što ti je moj velikodušni otac i moja ljubezna mati mogla zahvaliti na tvojoj brigi za njihovu siroticu! ... O srěće, kroz njih blagoslovljen biti, zar si ti morao nje lišen biti?«

Kad se je noć počela približavati, i Elizabeta ućuti, da se od tog tužnog města udaljiti mora, htěde ovdě koji znak svoga prolazka ostaviti, i uzamši oštar kamenčak, narisa na kàrst, koji se je nad lěsom uzdizao, ove rěči: Pravedni je umro, i neima nikoga, koji na to obzir uzima.

Zatim, pošto je zaduji s Bogom pepelu ubogog monaka izustila, izidje iz groblja, i tužna se povrati u osamljenu sobicu gostionice sarapuljske. Sutra dan kad se je na put htěla spremiti, dade joj kàrčmar

Digitized by Google

tri rublja[13]), uvěravujuć ju, da je to sve, što je u kesi misionara ostalo. Elizabeta ih primi s takvim čutjenjem priznanstva i ganutja, kanda joj je ovo blago, koje svome zaštititelju zahvaliti imaše, došlo iz onog neba, gdě on sad prebivaše.

»Ah!« poviknu, »moj voditelju, moja podporo, tako te preživljuje tvoje čověkoljubje, i kad ti više kod me ne nisi, ono me još uzdàržava!«

Medjutim nemogaše ona na svom osamljenom putovanju prestati suze roniti; sve biaše za nju predmet žalosti; sve joj činjaše očutiti važnost onog dobra, koga je izgubila. Kada bi koji seljanin ili koji ljubopitni putnik nju pogledao, i zapitao, nije ona više imala svoga štovanja vrědnog zaštitnika, koji bi počitanje iziskivao; kad bi ju umornost sěsti primorala i koja prazna kibitka prošla, neusudi se ju ustaviti, iz straha uzkraćenja ili uvrědjenja. Ali buduć da nije više nego tri rublja imala, voléla je, da joj oni udalje onaj čas, gdě bi usilovana bila k milostinji se uteći, nego da joj najmanju ugodnost pribave. Ona zabacivaše sada i sve one ugodne lasti, koje joj dobri svěštenik često biaše pribavljao. Ona bi uvěk za konake najsiromašnia pristaništa odabirala, i za dovoljivala se s najhudjim krevetom i s najlošiom hranom.

Tako putujući ona jako polagano, nemogaše prie nego pàrvih danah listopada u Kazan prispěti. Jaki sěvero-zapadni větar duhaše od više danah, i mnoge

Digitized by Google

sante na obale Volge nagomilavaše, što nje prelaz skoro nemogućnim učini. Nemogaše se prèko nje drugče prelazìti, nego stranom na čamcu stranom pèške, skačuć s jedne sante na drugu. — Brodari, premda priviknuti pogibeljma ovoga brodarstva, neusudjivahu se s jednog žala rèke na drugi ići, osim za ponudu jako znatnog dobitka, i nijedan putnik nebi se pogibeli izvàrgao, š njimi prevozit se. Elizabeta htiaše, nerazmatrajuć pogibel, u jedan od njihovih čamacah ulèzti; nu oni odrinuše ju žestoko dàržeć ju za malinitu, i zaklinjuć se, da neće joj dozvoliti prie preko rèke preiti, dok se sasvim nebude smàrzla. Ona ih zapita, dokle bi se od prilike čekati moralo.

Najmanje dvè nedèlje, odgovore joj.

Tada se ona odvaži, s mèsta prèći.

»Ja vas prosim,« molećim glasom reče ona, »za ime bòžje, pomozite mi prèći rèku; ja dolazim od Tobolska, idem u Petrograd, da izmolim od cara milost za mog prognanog otca u Sibirii; i ja imam tako malo novacah, da ako dvè nedèlje ostanem u Kazanu, nebi mi ništa za produljenje moga putovanja ostalo.«

Ove rèči ganuše jednog od brodarah, koji uhvativši Elizabetu za ruku, reče:

»Hodite, ja ću pokušat Vas prevesti. Vi ste dobra dèvojčica, koji se Boga bojite, i Vašeg otca ljubite; nebo će Vas zaštititi.«

On ju pusti za sobom u čamac sèsti, i tèra do

Digitized by Google

BIBLIOTHECA POLONA

srèd rèke; nu ovdè nemogavši dalje, uze dèvicu na ramena, i tako, podbočivši se na veslo po ledu dalje stupajuć, stigne bez ikakvog nesrètnog slučaja na onu stranu Volge, gdè svoje brème snimi. Elizabeta puna harnosti, zahvalivši mu sa svom iskrenostju duboko ganutog sàrca, hotèla mu je štogod dati. Izvuče svoju kesu, u kojoj malo manje od tri rublja biaše.

»Uboga dèvojčice,« reče brodar, pogledajuć njeno blago, to ti je dakle sve što imaš, sve, s čim misliš do Petrograda dojti, a ti misliš, da će ti Nikola Kisolov od toga samo jednu obolu uzeti? Ne, ja volim još štogod dodati: to će i meni i mojoj šestero dèci srèću donèti.«

Tim joj dade mali novčić i udalji se, poviknuvši: »Bog bdio svàrhu tebe, kèrko!«

Elizabeta uzamši ovoj mali novčić, i pogledajuć ga s nèkim ganutjem rekne:

»Ja ću tebe čuvati za moga otca; ti ćeš služiti za svèdočanstvo, da mu je njegova molitva uslišana bila, da me njegov duh nije ostavio, i da je svagdè otčinska zaštita vàrhu mene bdila.«

Vrème biaše čisto i vedro; ali kadkad osèćahu se pojedini jako hladni udarci sèveroiztočnog vihra. Elizabeta pošto je bez prestanka četiri ure hodila, ćuti se jako umorna. Budući da se njenom pogledu nijedna kuća neukaza, ode tražiti pristanište na podnožju jednog brèžuljka, kojega tmaste i šiljasto srè-

Digitized by Google

zane pećine nju od svakog větra štitiše. Bliżu toga města protezaše se jedna hrastova šuma. Tek se na ovoj strani Volge takve vàrsti dàrvetja vidjaju. Elizabeta ih nije poznala, i premda je ovo dàrvetje jedan dio svog uresa već izgubilo bilo, mogao mu se je čověk još diviti. Ali koliko je lěpo bilo, ipak Elizabeta ovo dàrvetje od Europe nemogaše obljubiti; ono joj dade daljinu, koja ju od njenih roditeljah razstavljaše, odveć osěćati; ona mu jele mnogo više predpostavi. Jela biaše dàrvo prognanstva, dàrvo, koje je zaštitivalo njeno dětinstvo, i pod kojega hladom njeni roditelji u taj čas opočivahu. Takve misli ganuše ju na suze.

»Oh! kad ću ih opet viděti!« poviknu, »kad ću njihov glas čuti! kad ću se ja povratiti iz ovih stranah, da im se u naručje spustim!«

I ovako govoreći pruži svoje ruke Kázanu, kojega je tornje još iz daleka vidila, i nad gradom staru tvàrdju kanah tatarskih, koja se oku na vàrhu klisurah veličanstveno i slikotvorno predstavljaše.

Nuz put je Elizabeta često takve predmete nahodila, koji su u njeno sàrce uněvali žalost skoro sličnu onoj, koja iz čutjenja svoje vlastite uesrěće izviraše, sad to biahu nesrětnici, dva a dva zakovani, koji su se poslali, ili u rude nerčinske da ondě do smàrti robuju, ili u preděle irkutske, da divje žale Angore nasele; sad biahu čete težakah, opreděljenih za stanovnike novoga grada, koji se je na zapověd cara

na granicah Kine gradio. Jedni idjahu pěške, drugi sědjahu na kolih sa sanducima i svežnjima robe, s psima i živadma. Medjutim svi ovi ljudi, prognani zarad krivicah, koje bi se drugče možebiti smàrtju kaznile, ganuše Elizabetu samo na sažaljenje; ali kad někoje prognanike sukobi, koje je jedan opravnik sověta pratio, i kojih je plemenito obličje nju na sliku njenog otca opomenulo, tada biaše da joj suze teciahu. Približi se s počitanjem k nesrětnikom i dade im ono, što je mogla: to nebiaše zlato, jer toga nije imala, nego ono, što često krat većma utěši, ono što najsiromašnije stvorenje kao najbogatiji dati može, to jest sažaljenje. Ah! sažaljenje biaše jedino bogatstvo Elizabetino; sa sažaljenjem olakšavaše ona čemer nesrětnikah, koje je na svom putu srětala, i s pomoćju sažaljenja naumila je u naprědak putovati, jerbo, došavši u Volodimir, ostade joj samo još jedan rubalj. Tri je měseca skoro trěbovala, dok je iz Sarapulja do Volodimira došla; i zahvaliti je samo gostoljubnosti ruskih seljakah, koji za mlěko i hlěb nikada plaće netraže, da njeno blago nebiaše još sasviem izcàrpljeno; ali ona poče već na svemu oskudicu tàrpiti: obuća joj biaše poderana, njezina izderana odéća malo ju štitjaše od zime, koja se već preko 30° popela biaše, i koja je još svaki dan rasla. Sněg zemlju više od dvě stope duboko pokrivaše; višeput se je već padajuć u zraku smàrznuo, i činjaše se, kao da je dažd od leda, koji neda razlučiti ni nebo, ni zemlju; drugi puta zametnuše joj za-

Digitized by Google

prěke vode, kao siloviti potoci s vàrhunacah gorskih slěvajući se, i pute podrivajući, ili udarci větra tako burni, da Elizabeta, za ukloniti se njihovoj sili, biaše primorana, jamu u snègu izdubiti, i svoju glavu dugom korom od bora pokrivati, koju je ona umětno znala s debla skinuti, kako je od stanovnikah sibirskih vidila.

Jednoč, kad siloviti vihar snèg u vàrtlogu podiže, i š njime tmastu maglu učini, koja zrak tminom zastrě, biaše Elizabeta, koja je pri svakom koraku posàrtala, nemoguća više razlučiti put, prisilovana stati. Ona se uteče pod jednu veliku pećinu, koju čvàrsto obuhvati, da tako vihru odoli, koji sve okolo nje obaraše. Dok je ona ovdě bila, naslonjena, nagnuta i sklonjenom glavom, mnjaše dosta blizu sebe něki nerazlučivi tutanj čuti, koji joj nadu podade, da će bolje sběžište naći. Povuče se mučno na tu stranu, i opazi zbilja jednu prevaljenu i razlupanu kibitku, i malo dalje jednu kolibu. Ona se požuri na ta gostoljubna vrata pokucati, a něka starica otvori joj.

»Ubogo děvče! reče joj dirnuta od nje velike nužde, odkale ti dolaziš tako sama, ukočena i snègom pokrivena?«

Elizabeta odgovori kao običajno:

»Ja dolazim od Tobolska, i idem u Petrograd, izprositi milost za moga otca.«

Pri ovima rěčma něki čověk, koji svoju glavu na ruke naslonio biaše, podignu ju na jedan put, pogleda Elizabetu s udivljenjem i poviknu:

Digitized by Google

»Što ti reče? Ti dolaziš iz Sibirie u tom stališu, u ovoj nevolji, u srěd burah, za izmoliti milost za svog otca? — — — Ah? moja uboga kćer učinila bi može biti kao i ti; ali su me iz njenih naručajah iztargli, bez da znade, kud me vode, bez da ona može moliti za me; ja ju više neću viděti, i s toga ću umrěti . . . Nemoše čověk udaljen od svog děteta živěti . . . .«

Eližabeta uzdarma se.

»Moj gospodine,« odgovori ona, »ja se ufam, da čověk može něko vrěme živěti od svoga děteta udaljen.«

»Sada, čim moju sudbu poznajem,« nastavi prognanik, »sad bi moju kćer mogao od toga izvěstiti: evo jedan list, koga sam joj napisao; opravnik od ove prevaljene kibitke, koji se vraća u Rigu, gdě moja kćer stanuje, privolio bi, da ga ponese, ako bi mu samo najmanju nagradu dati mogao: ali nemogu ga s ničim nagraditi; neposědujem ni jedne kopejke; sve su mi okrutnici oduzeli.«

Elizabeta izvadi iz svog džepa rubalj, koji joj je ostao, jako zastidivši se, što je samo tako malo imala dati.

»Evo, ako je ovo dosta,« reče ona strašivim glasom, metnuvši ga u ruku, prognanika. Ovaj stisnu darežljivu ruku, koja mu sve svoje imanje dade, i odtarča, opravniku novce ponuditi. Ovo biaše pěnez udovice; opravnik biaše s njim zadovoljan. Bog je bez sumnje blagosloyio ovu ponudu,

Digitized by Google

on je dopustio, da se pokaže takva, kakva je, t. j. velika i krasna, da bi ona, dočim je služila, jednu kćer svome otcu, srèću jednoj obitelji povratiti, donèla plodove vrèdne onog sàrca, koje ju je učinilo.

Kad je bura stala, htède Elizabeta opet se na put spremiti. Ona ogàrli staricu, koja ju je kao svoju kćer dàržala, i sasma tiho reče, da prognanik nebi čuo:

»Ja Vas nemogu nagraditi, ja neimam ništa više; ja Vas ničim drugim nemogu ponuditi, nego s blagoslovom mojih roditeljah; on je sada moje jedino bogatstvo.«

»Što,« prekine joj glasno rèč starica, »ubogo dèvojče, Vi ste sve dali?«

Elizabeta se zarumeni, i nice oči obori. Prognanik podigne ruke k nebu, i pade na koléna prèd njom.

»Angjele, koji si mi sve dao,« reče joj, »nemogu li ja ništa za te učiniti?«

Jedan nož biaše na tàrpezi, Elizabeta ga uzme, odreže jedan uvojak svojih pramih, i davši ga prognaniku reče:

»Gospodine, buduć da idete u Sibirlu, vidèt ćete gubernera tobolskoga; dajte mu ovo, to Vas molim. Kazat ćete mu: Elizabeta šalje ovo svojima roditeljma . . . . Možebiti, da će on privoléti, da uspomena ova njima obznani, da njihovo dète još živi.«

»Ah ja Vam se kunem, da ću Vas poslušati,« odgovori prognanik, »i ja ću u onima predèlima, kud me vode, ako nebudem sasvim rob, znati iznaći

Digitized by Google

kolibu Vaših roditeljah, i njimi spovědati, što ste Vi danas učinili.«

Sarce Elizabetino nebi moglo obećanje prestolja toli razveseliti, koliko nada utěhe, koja će se njenim roditeljma po obećanju priněti. Ona više ništa neposědovaše, ništa osim onoga maloga novčića brodara od Volge, i sa svim tim mogaše se ona za bogatu dàržati, jerbo je ona okusila jedina prava dobra, koja bogatstvo dati može: ona je svojim poklonom jednog otca razveselila: ona je utěšila razcviljenu siroticu. Evo što jedan jedini rubalj u rukuh čověkoljubja dělovati može!!

Od Volodimira do Pokrova, krunskog sela, jako močvaran i nizak je preděl, i pokriven brěstovim, hrastovim, topolovim i divjakovim šumama. Ob lětu čini ovo razno dàrvetje gàrmje, koje oko nasladjuje, koje je pako običajno pristanište razbojnikah. Zimi ih se je malo bojati, jer ih bezlistno šikarje tako dobro neskriva. Medjutim je čula govoriti Elizabeta za svog putovanja za učinjena lupežtva. Da je ona posědovala štogod, može biti bi ju ovaj glas poplašio; ali budući primorana, svoj hlěb prositi, učini joj se, da će ju njeno siromaštvo od svačeg čuvati, i da ona pod njegovom zaštitom ove šume bez pogibeli proći može. Několiko verstah pred Pokrovom biaše glavna cesta od bure oštećena, i putnici biahu primorani, da u Moskvu prispěti mogu, daleko obilaziti kroz močvare, koje ovdě Volga načinja; oni biahu pokriveni toli debelim ledom, da se je po njemu kao po suhom

Digitized by Google

putu ići moglo. Elizabeta uze ovaj put, koga su joj naznačili. Dugo je ona išla prěko ovih ledenih pustarah, ali buduć da nikakve prave staze nije bilo, zabludi ona, i upade u něku vàrst glibi, iz koje se je samo s težkom mukom opet izbavila. Najposlě po velikom naporu dospije do jednog malog brěžuljka. Pokrivena kalom, i nemoćna od velikog truda, sědne na jedan kamen i snimi svoju obuću, da se na suncu, koje ovaj čas dosta toplo biaše, prosuši. Preděl biaše divljî, nevidjaše se ovdě nikakvog traga obitavanja čověčanskog, niti je tkogod ovuda prolazio, dapače niti šuma ikakvog nije bilo čuti. Elizabeta je dobro uviděla, da je daleko od glavne ceste zašla, i sa svom svojom sàrčanostju ipak se prepade nad svojim stališem. Za njom biahu močvari, koje biaše jur prošla, a prěd njom neizměrna šuma, kojoj konca nevidjaše. Počelo se je po malo već smàrkavati. Pored svega umora podiže se ipak děvica tražiti pristanište, ili ljudih, koji bi joj ga pomogli naći. Bludila je tamo amo, nu sve zalud; ništa nevidjaše, ništa nečujaše, a ipak joj se činjaše, kao da joj je něki glas čověčanski sàrce s radostju napunio . . . . Na jednoč začu zbilja više glasovah, i na skoro ugleda několiko ljudih, koji iz šume idjaše. Puna ufanja pojde pred njih; ali čim se ovî više približavaše, tim je više oćutila, da joj se sàrce sve više strahom na město radosti napunjava. Njihov divji izgled, njihovo surovo obličje uplaši ju više, negoli osamljenost, u kojoj se je nahodila. Pade joj na um,

Digitized by Google

što su joj o zlotvorih, koji ovaj predèl napunjuju, pripovědali, i ona se bojaše, da ju neće Bog kazniti na svoju dàrzovitost, kojom se je dala nagovoriti, da se ničega neima bojati; ona padne na kolèna, da se skruši pred milosàrdjem božanskim. Medjutim stupaše četa napréd, stade pred Elizabetom, pogleda i zapita ju, odkuda je došla, i šta ovdě radi. Dèvica s oborenim očima i dàrhćućim glasom odgovori, da od Tobolska dolazi, i da ide od cara izprositi milost za svog otca, da je u močvarih skoro poginula, i da samo čeka, dok malo k sebi dojde, da ide tražiti sebi pristanište. Ovi joj se ljudi diviše, izpitkivahu ju još jednako, i htěše znati, koliko da ona novacah imade, kad tako daleko putuje. Ona izvadi iz nědarah mali novčić brodara od Volge, i pokaza im ga.

»Jeli to sve?« poviknuše.

»Sve,« odgovori im.

Pri ovim rěčma lupeži pogledaju jedan drugoga; oni nisu dirnuti, nisu ganuti, običnost zlotvorstva im to nedopušta; ali su udivljeni. Oni nisu imali ni pomisla od toga, što su viděli; za njih to biaše nešto svàrhunaravnog, i ova dèvica im se činjaše, kao da je zaštićena od nèke nepoznate moći. Od počitanja obuzeti neusudiše se njoj šta zla učiniti, dapače neusudiše se ni to, da joj šta dobra učine, nego se udaljiše medju sobom sboreći:

»Pustimo ju, pustimo ju, jer zaista Bog je s njom.«

Elizabeta se podigne i poběgne, što bàrže mogaše na protivnu stranu. Udje u šumu Tek što je

Digitized by Google

nekoliko korakah učinila, smotri četiri velika križajuća se druma, a na jednom uglu jednu malu B. D. posvećenu cárkvicu, nad kojom stajaše stupac, koji je naznačivao, u koji grad koj put vodi. Elizabeta ocuti, da je spasena, i hiti se puna zahvalnosti na zemlju: zlotvori nisu se prevarili, Bog biaše s njom.

Děvica neosećavaše više svoju umornost, nada joj je snagu povratila; pojde lagano prama Pokrovu. Na skoro opet naidje na Volgu, koja kod ovog sela jedan burum čini, i zidine jednog siromašnog ženskog samostana orosiva. Elizabeta pohiti, da pokuca na ovim gostoljubnim vratima. Pripověda svoje patnje, i moljaše za pristanište, koje joj se odmah dozvoli. Ona bude primljena i podvorena kao sestra i vidivši se obkoljenu od ovih bogoljubnih i čistih dušah, koje oko nje s najnežniom briżljivostju nastojahu, pomisli za jedan čas, da je svoju mater opet našla. Prosta, čedna pověst od svojih čudnih slučajevah biaše predmet poučenja za svu duhovnu obćinu. Ove dobre sestre neutrudiše, krěposti ove děvice diviti se, koja je tolike nepogode podnela, tolika pokušenja oddržala, bez da se je ikada potužila. One jako žališe, što ništa za trošak njenog putovanja doprineti nemogahu. Ali njihov samostan biaše jako ubog, neimade nikakve dohodke, i one same živiše samo od milostinje. Medjutim nisu se mogle odlučiti, sirotu pustiti svoj put nastaviti poderanom oděćom i obućom; one sa sebe skinuše i

metnuše na nju, i svaka dade nèšto od svoga oděla. Elizabeta hotjaše njihove darove odbiti, jer ove bogoljubne děvice priskočiše joj u pomoć s onim, što im je najnužnije bilo, ali ove, pokazavši zidine samostana, rekoše joj:

»Mi imademo naše utočište, a vi ga neimate; ono malo, što mi imamo, Vaše je, Vi ste siromašniji nego mi.«

Najposlě evo Elizabete na cesti moskovskoj. Ona se je divila izvanrednom gibanju, koje je tu vidèla, množtvu koliah, saonicah, ljudih, žena, světa svake vàrsti koji k ovom glavnom gradu gàrnut činjaše se. Čim se je više k njemu približavala, povećavaše se množina. U selu, gdě stade, nadje kuće sve pune světa, koji za něko malo městance toliko platiše, da je nesrětnica, neimajući ništa dati, samo mučno jedno mogla dobiti. Ah koliko je suzah uztegla, kad je s prezirućim sažaljenjem àrdjavo nèkoje jělo i kukavno utočište zadobila, gdě joj je glava jedva od snèga i od zlog vrèmena skrivena bila! Medjutim nebiaše ovim ponižena, jerbo nikada nije zaboravila, da je Bog svědok njenih žàrtvah, i da je srěća roditeljah njihov cilj, ali se ni zato ne pooholi, odveć prosta, nego da bi mislila, kao da, izvàrgnuvši se roditeljma za ljubav, ovim nevoljama više nego svoju dužnost čini, a odveć nèžna može biti, da nebi u tom nèko tajno veselje naći mogla, što za njih toliko tàrpi.

Digitized by Google

Medjutim zaoriše od svuda zvona, i od svuda Elizabeta čujaše glasati ime cara. Trěskovi topovah, koji od Moskve dolazahu, prepadoše ju. Takva se buka nije još nigda njenih uśiuh dotaknula Bojaznim glasom zapita ona za uzrok něke ljude u bogatoj opravi, koji se oko jednih prevaljenih kolah zabavljahu.

»Bez dvojbe je car, koji u Moskvu dolazi,« odgovoriše joj.

»Kako!« odgovori ona začudjena, »zar nije car u Petrogradu?«

Oni skrenu, kao da njeno neznanstvo žale, s ramenima i rekoše:

»Što siromaška děvojčiče, zar ti neznaš, da Aleksander u Moskvu ide da svečanosti svoga krunjenja obdàržava?«

Elizabeta puna radosti sklopi ruke. Nebo joj u pomoći biaše, i izasla pred nju vladaoca, koji udes njenih roditeljah u rukuh imaše; ono je uredilo, da baš u vrěme narodnog razveseljenja prispie, gdě sàrca kraljevah strogost i istu pravicu mučati učine, za da ništa drugo nego blagost slušaju.

»Ah!« povikne, okrenuvsi se k zemlji prognanstva, »moji roditelji, zašto ja moram ovu nadu sama uživati, i zašto nemože, kad je vaša kćer srětna, njen glas do Vas dopřěti!«

Ona uděze u ožujku 1801 u neizměrni glavni grad Moskovski, dàržeći se na koncu svojih tegobah, i nemisleći, da bi još nova zla tàrpiti mogla. Stu-

Digitized by Google

pajući napréd po gradu viděla je ponosite palače, kraljevskim velelěpjem nakićene, a kraj ovih palačah čadjave kolibice, svakom větru otvorene; zatim viděla je světom tako napunjene ulice, da je u sréd množtva, koje ju sa svih stranah tiskaše i gurkaše, jedva iči mogla. Malo dalje opet naidje na šume, na polja i mislila je, da je izvan grada. Ona se odmori za jedan čas u velikom šetalištu; ovo je bio jedan dàrvored od brězovah, koji je dàrvoredu od lipah dosta sličan. Silno množtvo ljudstva tu se je šetalo, zabavljajuć se o svečanosti krunjenja; kočije odlazahu, dolazahu, suskobljivahu se od svakuda s velikim štropotom, gorostasna zvona metropole neprestajahu lupati; od svake strane grada odzivahu im se opet druga zvona, i top, koji kadkad zagàrmi, jedva se je čuti mogao u urnebesu, kojim ovaj neizměrni grad oriaše. Osobito kad se k Kremlu približavaše, buka i tiskanje je još većma raslo; velike vatre biahu ovdě naložene. Elizabeta se približi k jednoj i sědne bojazno pokraj nje. Ona biaše iznemogla studenom i umorom. Biaše cěli dan hodala i njena radost od jutra poče se u zalost obraćati; jerbo protàrkavši neizbrojne ulice moskovske, viděla je tobože krasne kuće, ali nije našla pristaništa; ona je tobože susrětala neizbrojno množtvo ljudih svake vàrsti i od sviuh narodah, ali nenajde zaštitelja; ona je čula, kako je gdětko za svoj put pitao, kako se je uznemirivao, što ga je izgubio, i ona mu je njegov udes zaviděla:

Digitized by Google

»Srětan onaj,« reče, »koji što tražiti imade! Samo u srětnica neima nikakvog utočišta, samo ona ništa netraži ništa negubi.«

Medjutim se noć približi, i jako oštra zima biaše nastala. Uboga Elizabeta cěli dan nebiaše ništa jela. Ona nije znala, šta bi počela; nastojala je, na svakom licu čitati, nebi li koga opazila, od koga bi se milosàrdju ufati mogla: ali ovi ljudi, koje je tako marljivo motrila, zato što ih je potrěbovala, nisu ju ni pogledali, i to za to, što oni nju netrèbovahu. Usudi se ona pokucati na vratima najsiromašnijih kućicah, koje su najdalje od palačah razlučene bile; ali svuda biaše odpravljena. Nada, učiniti znameniti dobitak za vrěme svečanosti krunjenja, biaše sàrce i zadnjeg kàrčmara čověkoljubju zatvorila. Nikada čověk nije manje razpoložen za davanje, nego kad se vidi u priliki, da može obogatiti.

Povrati se dèvica opet k tàrgu Kremla, i sědne ondě pokraj velikog ognja; mučeć je težkim sàrcem plakala, neimajuć ni snage komadić hlěba pojesti, koga joj je něka starica iz milosàrdja dala. Ona biaše do onog stupnja nevolje dospěla, da je morala ruke pružati mimolazećim, za kakvu malu milostinju od njih dobiti, koja bi joj se ili u raztrešenosti dala, ili s preziranjem uzkratila. U hipu to učiniti, ustavi ju pojavljenje ponosa; ali zima biaše tako žestoka, da kad bi htěla noć vani provesti, život bi svoj na kocku stavila, a nje život nepripadaše njoj. Ova misao

Digitized by Google

utaži oholost njenog sàrca i pokrivši jednom rukom oči, pruži drugu pàrvom dolazećemu govoreć:

»U ime otca, koji Vas ljubi, matere, od koje ste život primili, darujte me, čim bi konak platiti mogla.«

Čověk, koga je zamolila, motri ju pozorno pri světlosti vatre.

»Mlada děvojčice,« odgovori joj, »vi ovdě gadni zanat těrate; zar Vi nemožete raditi? U vašoj dobi mora čověk znati svoj žitak zaslužiti; nek Vam Bog bude u pomoći, ja netàrpim prosjake.«

I on prodje.

Nesrětnica podiže oči k nebu, kao da tamo gorě prijatelja traži. Ohrabrena utěšivim glasom, koji se onda u njenom sàrcu pojavi, usudi se ona svoju prošnju kod više osobah opetovati. Jedni prodjoše, neslušajući, drugi dadoše joj tako neznatnu milostinju, da njezinim potrěbam nemogaše zadovoljiti. Najposlě, kad je već noć u veliko bila, kad se već množtvo razidje, i ognji se malo po malo zagasivati počeli, približi se straža, koja je na vratima palače bdila okolo tàrga obilazeći, i zapita ju, zašto je ovdě ostala. Strogi i divji izgled vojnikah prestraši ju; suzami se oblije, bez da je jednu rěč odgovoriti mogla. Vojnici, malo ganuti njenim suzama, obkoliše ju, ponavljajući svoje pitanje bezsramnom dosadnostju. Tada děvica dàrhćućim glasom odgovori:

Digitized by Google

»Ja dolazim od Tobolska, za izprositi milost od cara za mog otca; ja sam ovaj put pěške prevalila, i buduć da ništa neimam, nije me nitko htěo primiti.«

Pri ovim rěčma vojnici se grohotom nasmiju, dàrżeći nje pověst za bajku. Nevina děvojčica živo uznemirena htjaše poběći, ali joj oni to nepripustiše, i proti njezinoj volji ju zadàrżaše.

»O Boże moj, o otče moj,« poviknu ona u najvećem sdvojenju, nećete li vi meni u pomoć priteći? jeste li vi zaboravili sirotu Elizabetu?«

Za vrěme ovoga prepiranja biahu se ljudi izmed prostog puka, primamljeni ovom vikom, u gomilu sakupili, i ukazaše svojim neodobravajućim màrmljanjem svoje nezadovoljstvo sa nemilostju vojnikah. Elizabeta razàiri svoje ruke i povikne:

»Zaklinjem se nebom, da nisam lagala; ja dolazim pěške iz Tobolska, izprositi milost za moga otca: izbavite me, izbavite, da bar prie neumrem, nego što sam ju zadobila.«

Ove rěči sva sàrca ganuše; mnoge osobe k njoj pristupiše, da joj pomognu. Nětko od njih reče vojnicima:

»Ja sam gospodar od svratišta k s. Vasilii na tàrgu; tamo ću ja ovu děvicu nastaniti; čini mi se, da je čestna, pustite ju sa mnom ići.«

Vojnici najposlě někim milosàrdjem ganuti, nezadàrzavaše ju više, i natrag se povukoše. Elizabeta obuhvati koljěna svoga zaštitnika; on ju podigne i

Digitized by Google

i povede u svoje několiko korakah od ovud udaljeno svratište.

»Neimam ti nikakve sobice dati,« reče on, »sve su one razdane, nu za jednu noć će te moja suprug a u svoju primiti; ona je dobra, i rado će tu nepriliku na se uzeti, da te sebi obveže.«

Elizabeta ga dàrhćuć slědi, nijednu rěč ne izustivši. On ju uvede u jednu malu nizku dvoranu, gdě jedna mlada žena, dàrżeć na rukuh děte, kod peći sědjaše. Kad ih pogleda, digne se. Njen joj suprug pripověda, iz kakve je pogibeli on ovu nesrětnicu izbavio, i gostoljubnost, koju je on njoj u njeno ime obećao. Mlada ženica potvàrdi njegovo obećanje, i primivši Elizabetu za ruku, reče joj s někim blagim posmèhom:

»Sirotice mala, kakva je blěda i uzbunjena! Nu spokojte se, mi ćemo se za Vas brinuti, a drugi put molim Vas, nemojte tako kasno na tàrgu ostati. U našoj dobi, i u velikim gradovima netrěba nikada do tog vrěmena na ulici zadàrzavati se.«

Elizabeta odgovori, da nije nikakva imala utočišta, da su joj bila sva vrata zatvorena; ona izjavi svoju nevolju bez stidljivosti, i pripověda svoje putovanje bez oholosti. Mlada žena plakaše skupa sa svojim suprugom, slušajuć ju; i ni jednom ni drugom nepade na um, da ova pripověst nebi bila istinita; to njihove suze potvàrdiše.

Ljudi izmed puka u tom se obziru rědko varaju;

Digitized by Google

lěpe izmišljotine oni nemogu dokučiti, i samo istina imade pravicu njih ganuti.

Kad je ona dovàršila, Jakov Rossi, kàrčmar reče joj:

»Ja nisam od velike važnosti u gradu; ali budite uvěreni, da ću sve ono, što bi za samog sebe učinio, za Vas učiniti.«

Mlada žena stisne ruku svom suprugu u znak odobrenja, i zapita Elizabetu, neznali ona nikoga, koji bi ju mogao k caru privesti.

»Nikoga,« reče ona, jerbo nehtjaše mladoga Smolova imenovati, iz straha, da bi ga u nepriliku stavila. A i koju bi pomoć od njega čekati mogla, kad je u Livonii bio?

»Ništa za to,« odgovori mlada žena, »kod našeg veledušnog cara poboznost i nesrěća najsilnie su preporuke, a ove Vam valjada nemanjkaju.«

»Da, da,« prekine joj rěč Jakov Rossi, »car Aleksander sutra će se u càrkvi Uznešenja okruniti, morate se dakle na njegovom putu nalaziti. Vi ćete mu se pred noge baciti, Vi ćete ga moliti, da se Vašem otcu smiluje; ja ću Vas pratiti, ja ću Vas uzdàržavati . . . .«

»Ah! moji veledušni prijatelji,« povikne Elizabeta, njihove ruke s najživahniom harnostju prihvativši, »Bog Vas čuje, i moji će Vas roditelji blagosloviti! Vi ćete me pratiti, Vi ćete me uzdàržavati, Vi ćete me voditi pred noge cara, ... Može biti,

Digitized by Google

Vi ćete biti svědoci moje srěće, najvećje srěće, koje čověčansko stvorenje moze uživati . . . . Ako ja zadobijem pomilovanje moga otca, ako mu ga ja natrag doněti uzmogu, viděti njegovu i moje matere radost.«

Nemogaše svàršiti; slika tolike srěće oduze joj skoro nadu, da će ju zadobiti, njoj se činjaše, kao da nije ni zaslužila, da tako srětna bude. Njeni domaćini oživljavahu joj nadu s pohvalom dobrostivosti Aleksandra, pripovědanjem sviuh od njega učinjenih pomilovanjah, i veselja, koje on u dobročinstvih uziva. Elizabeta ih marljivo slušaše; mogla bi ih cělu noć slušati, al' biaše već jako kasno, njeni domaći htjahu, da malo opočine, za pripraviti se naporu sutrašnjeg dana. Jakov Rossi udalji se u jednu malu sobicu na vàrh kuće, a njegova dobra supruga primi Elizabetu u svoj vlastiti krevet.

Dugo vrěme nemogaše ona zaspati, nje sàrce biaše odveć ganuto, odveć puno; ona zahvaljivaše Bogu na svemu, i na istim svojim tegobama, kojih velikoći je ona ovu velikodušnu gostoljubnost, koju je primila, zahvaliti imala.

»Da sam ja manje nesrětna bila,« reče u sebi, »Jakov Rossi nebi se meni smilovao.«

Kad ju san uhvati, neoduze on njoj njenu srěću; sladke joj se sanke pod svakom slikom ukazivahu; sad je mislila svoga otca viděti, sad joj se predstavi lice matere od radosti sjajuće, kadkad joj se učini, kao da glas istoga cara čuje; a i kadkad joj se drugi

Digitized by Google

predmet ukaza kroz něku maglu, koja joj njegovo oblièje skrivaše i razaznati ga isto tako nedadijaše, kao ni ćutjenja, koja u njenom sàrcu pobudi.

Kad sutra dan mnogobrojno pucanje topničtvà, trepet bubnjevah i radostna vika cělog puka svečanost dana navěstiše, uměša se Elizabeta, obučena u odělo, koje joj je njena dobra domaćica posudila, i podbočena na Jakova Rossi-a, med množtvo, koje je pratnju slědilo, i uputi se u veliki hram Uznešenja, gdě će se car Aleksander kruniti.

Sveti hram biaše od više nego tisuć světilnikah razsvětljen i blistajućim velelepjem narešen. Na sjajnom prestolju pod bogatim nebom vidjaše se car i njegova mlada supruga zaoděveni u krasnoj odori, i sjajući tako izvanrednom lěpotom, da su se svima očima kao rajska bitja ukazali. Kleknuvši pred svoga uzvišenoga gospodara, primi vladalica iz njegovih rukuh carsku krunu, i ověnča svoje čedno čelo s ovim ponosnim zalogom njihovog věčnog sdruženja. Spram njih velečastni Platon, patriark moskovski s prepovědnice istine opomenu Aleksandra u rěčitom i vatrenom govoru na dužnosti kraljevah, na veliku odgovornost, koju je Bog na njihove glave postavio, za izjednačiti onu sjajnost i moć, s kojom ih on okružava. Medju ovim neizbrojnim množtvom, koje je càrkvu napunjavalo, pokaza mu Kamčadale [14]) noseće danak od kožah vidrah iz Alajtskih otokah [15]), koje na Amerikansko kopno graniče; tàrgovce iz Arhangela, obteràšene s bogat-

Digitized by Google

stvom, koje im brodovi po europejskom moru traže; pokaza mu Samojede[16], dolazeće od utoka Jeniseja[17]), gdě věkovita zima vlada, gdě su žetve nepoznate, gdě nikad zàrno proklicalo nije, i urodjenike Astrahana, koji na svojih njivah bostan, smokvu i sladki plod loze, koja ondě izabranim vinom rodi, dozrěti vide; pokaza mu najposlě stanovnike càrnoga i hvalinskoga mora, i one velike Tatarie, koja ograničena Persiom, Kinom i Mogulskim carstvom, proteže se od zapada k istoku, pô světa zauzima i skoro do pola dosiže.

»Gospodaru najvećjega carstva světa,« reče mu »Ti, koji ćeš se zakleti, da ćeš sudbini jedne dàržave predsěděti, koja petu stranu světokruga obuzima, nezaboravi nikada, da ćeš pred Bogom odgovoran biti za udes tolikih miliunah ljudih, i da od njih najmanjem učinjena nepravda, koju si mogao prepréčiti, hoće ti se pribrojiti na zadnjem danu.«

Pri ovim rěčma činjaše se sàrce mladoga cara živo ganuto: ali bilo je u hramu jedno sàrce, koje može biti nije manje ganuto bilo, i to je bilo ono, koje htiaše milost za svog otca izprositi.

U hipu, kad je Aleksander izrekao svečanu prisegu, u kojoj se je obvezao, da će svoje vrěme i život sréći svojih pukovah posvetiti, mišljaše Elizabeta glas milosti čuti, koji zapovědaše, da se okove sviuh nesrětnikah skàrše; dužje se nemogaše uzdàršati. Sa vàrhunaravskom silom raztura množinu, otvori put

Digitized by Google

kroz vojničke rede, poleti k prestolju kličuć: Smiluj se! Smiluj! Ovaj glas, koji svečanost prekide, prouzroči veliki žamor. Straža pristupi, i Elizabetu iz hrama izvuče, uzpàrkos njenoj prošnji i naporu Jakova Rossi-a.

Medjutim car na toli lèpi dan, nehtède u zaman biti zamoljen; on zapovědi jednom od svojih vojničkih častnikah, da ide zapitat, što ta ženska zahtěva. Častnik posluša; on stupi iz hrama, čujaše glas nesrětnice, koja se u sréd tělesne straže otimaše; biaše tronut, pospěši svoje korake, spazi, spoznade ju i povikne:

»Ona je, Elizabeta je!«

Děvica nemogaše věrovati toliku sréću, nemogaše věrovati, da je Smolov ovdě, za njenog otca spasiti; medjutim njegov biaše glas, njegovi potezi, nemogaše se dakle varati. Ona ga mučeć pogleda, pruži prama njemu svoje ruke, kao da će mu otvoriti vrata nebeska. On pritèrči k njoj izvan sebe, primi ju za ruku, i malo što nije dvojio o tome, što je vidio:

»Elizabeto,« reče joj, »zar si ti to? Odkuda dolaziš, angjele nebeski?«

»Ja dolazim od Tobolska.«

»Od Tobolska, sama, pěšice?«

On dàrhtaše od ganutja, dok je ova govorio.

»Da,« reče ona, »ja sam došla sama, pěške, za izprositi pomilovanje za moga otca, a oni mene těraju od prestolja, vuku me izpred cara.«

Digitized by Google

»Hodi, hodi Elizabeto,« pretàrgne joj s uzhićenjem mladić rěč, »ja ću te predstaviti caru; hodi neka čuje tvoj glas, hodi, prinesi mu tvoju prošnju, on joj neće moći odoleti.«

On vojnike na stranu raztura, i povede Elizabetu k hramu. U ovaj čas izlazi carska pratnja po redu kroz velika vrata. Čim se vladalac ukaza, protura se Smolov do njega, dàrzeć Elizabetu za ruku. Padne s njom na koléna i povikne:

»Gospodaru, poslušajte me, poslušajte glas nesrěće i krěposti! Vi vidite pred Vami kćer nesrětnoga Stanislava Potockoga. Ona dolazi iz pustarah ižimskih, gdě od dvanaest godinah njeni roditelji u sužanjstvu cvile; ona je pošla sama, bez pomoći; ona je put pěške prešla, proseć milostinju, nebojeći se uzkraćenja, nevolje, zla vrěmena, nikakvih pogibeljih, nikakvih naporah, da pred Vašim nogama zaprosi pomilovanje za svog otca.«

Elizabeta pruži ruke k nebu opetujući:

»Pomilovanje za moga otca!«

U množini dignu se vika začudjenja, sam car biaše tronut. On je proti starom Stanislavu Potockomu velike predsude gojio; ali taj čas one izčeznuše: on mišljaše, da otac tako krěpostne kćeri nemože biti kazne vrědan; ali da je to i bio, ipak bi mu Aleksander sve oprostio.

»Vaš je otac slobodan,« reče joj, »ja Vam dozvoljujem njegovo pomilovanje.«

Digitized by Google

Elizabeta ništa više neču: kod rečih »pomilovanje« obuze ju prevelika radost, i ona pade onesvěšćena u naručje Smolova. Odnesu ju kroz nebrojeno množtvo, koje se pred njom razděli, uklikujuć i pleskajuć krěposti junakinje, i milosti vladaoca. Prenesu ju u prebivalište dobroga Jakova Rossi-a, gdě opet k sebi dojde. Pàrvi predmet, koga je viděla, biaše Smolov na koěnima pokraj nje, a pàrve rěči, koje on njoj govoraše, biahu one, koje je malo prie iz ustih vladaoca čula:

»Elizabeto, Vaš je otac slobodan; njegovo je pomilovanje Vami dozvoljeno.«

Ona još nemogaše govoriti, njen pogled sam izreče njenu radost i priznanstvo, a to mnogo značaše. Napokon prigne se Smolovu, i dàrhćućim glasom izusti ime svoga otea i svoje matere:

»Dakle ćemo ih opet viděti, njihovoj ćemo se srěći veseliti!«

Ove rěči mladiću do sàrca dopàrše. Elizabeta mu nebiaše još kazala, da ga ljubi, ali ga je baš sada pàrvom ćutjenju svoga sàrca, pàrvoj potrěbi svoga života pridružila; ona ga je u najsladjem blaženstvu, koje je od budućnosti čekala, na polak udioničtvovati pústila. Od ovoga časa usudi se on ufanje gojiti, da će ona jednoč privoleti, ono više nerazstaviti, što je već sdružila.

Několiko danah projde, dok se je ukaz pomilovanja izdati mogao, budući da je najprie trěbalo par-

Digitized by Google

nicu Stanislava Potockoga pregledati. Kod ovog pregleda biaše Aleksander osvědočen, da bi mu sama pravica zapovědila, okove plemenitog vojvode skàršiti, ali je on prie pomilovanje izustio, nego što je znao, da bi trèbalo pravicu izvàršiti, i prognanici te nisu nikada zaboravili.

Jedno jutro unidje Smolov k Elizabeti ranije, nego što se je do onda usudio to učiniti, i predade joj s carskim pečatom providjen list.

»Evo,« reče joj, »ukaz, koga car momu otcu šalje da Vašem slobodu povrati.«

Děvica poprimi list, pritisne ga k usnama, i suzami ga orosi.

»To jošt nije sve« priměti ganut Smolov, »naš veledušni car nezadovoljuje se s tim, da Vašem otcu slobodu povrati, on mu povraća njegove časti, njegovo dostojanstvo, njegova bogatstva sve one čověčanske uzmnožnosti, koje druge ljude uzvisuju, koje pako Elizabetu nemogu uzvisiti. Opravnik, nosioc ovoga ukaza, poći će sutra. Ja sam dobio od cara dozvoljenje, da ga pratim.«

»A ja,« prekide mu živo Elizabeta rěč, »ja ga neću pratiti?«

»Ah! bez dvojbe ćete ga pratiti. Koja druga usta, nego Vaša, imala bi pravo, Vašega otca izvěstiti, da je slobodan? Ja sam od Vaše naměre uvěren bio, i za to sam cara opomenuo. On biaše ganut, pohvali Vas, i meni naloži, da Vam objavim, da ćete sutra moći otići, da Vam daje jednu od svojih ko-

Digitized by Google

čiah, dvě ženske za Vašu poslugu, i kesu od dvě tisuće rubaljah, koje evo za trošak Vašeg putovanja.«

Elizabeta pogleda Smolova, i reče mu:

»Od onog dana, kad sam Vas pàrvi put viděla, nesěćam se, da sam kojegod dobro přimila, od kojeg Vi niste početnik bili; bez Vas ja nebi imala ovo pomilovanje moga otca; bez Vas on nebi nikada više vidio svoju domovinu. Ah! Vami pripada, njemu objaviti, da je slobodan, i ova će sréća sama biti vrědna Vaših zaslugah.«

»Ne, Elizabeto, ova neka sréća Vami u dio dopade; što se mene tiče, ja se većjoj nagradi nadam.«

»Većjoj nagradi!« poviknu ona, »ah Bože! koja to može biti?«

Smolov htjaše nešto govoriti; nu uzdàrža se, nice pogleda i poslě dosta dugog mučanja odgovori ganutim glasom:

»Ja ću to Vami kazati na kolěnih před Vašim otcem.«

Odkako je Smolov opet Elizabetu našao, neprodje ni jedan dan, da ju nebi vidio, da nebi ostao više urah zasebice s njome, i da nebi imao kakvi novi uzrok, nju još više ljubiti, bez da je igda zaboravio nju poštovati. Ona biaše udaljena od svojih roditeljah, ona nije drugog zaštitnika osim njega imala, i ova děvica bez obrane biaše pred njegovim očima odveć svet predmet, da se nebi stidio, njoj ono ćutjenje izraziti, koje bi se ona stidila poslušati.

Digitized by Google

Prie odlazka iz Moskve Elizabeta je darežljivom rukom svoje dobre domaće obdarila; a isto tako se je kod prelazka preko Volge brodara Nikole Kisolova opomenula i pitala, što se je s njime slučilo. Pripovědaše joj, da je uslěd jednog padnutja u najvećju nevolju dospio, ležeć na kukavnoj postelji u srěd děce, koji kruha neimaju. Elizabeta se dade k njemu odvesti. On ju biaše ubogu i poderanu vidio, a sad se ona povrati u bogatstvu i sjajnosti, tako da ju nije mogao ni poznati. Ona izvadi onaj mali novčić, koga joj biaše dao, pokaza mu ga, napomenu mu, što je za nju učinio, i metnuvši jednu stotinu rubaljah na njegov krevet reče:

»Uzmite, čověkoljubje nesije u zaman, evo ono, što ste Vi dali u ime božje, i evo ono, što Vami Bog šalje.«

Elizabeta biaše tako prešna da k svojim roditeljma prispie, da je dan i noć putovala; ali u Sarapulju hotělą je stati, hotěla je pohoditi grob ubogog izaslanika; to biaše skoro dětinska dužnost, i Elizabeta ju nemogaše propustiti. Ona vidjaše opet kàrst, koga su vàrh lěsa postavili, ono město, gdě je toliko suzah prolila, a i sad je suze ronila, ali sladke. Njoj se činjaše, da se ubogi sveštenik s rajskih visinah veseli, što ju srětnom vidi, i da pogled na sréću drugoga može u onom čověkoljubnom sàrcu još povećati ono izvàrstno blaženstvo, koje u krilu božjem uživa.

Digitized by Google

Ja hàrlim, vrême je k tomu; neću se zadàržavati u Tobolsku; ja neću da slikujem veselje Smolova, kad je Elizabetu svojemu otcu predstavio, niti harnost ove prama guverneru; ja, kao i ona, neću biti prie zadovoljna, dok neprispiemo u onu kolibu, gdě se s tolikom tugom dani njene nepribitnosti broje. Ona nije htěla, da se u napréd njezinim roditeljma nje povratak navésti! ona je znala, da se u dobrom stanju nalaze, to su joj kazali u Tobolsku, to joj potvàrde u Zaimki. Hoće da ih iznenada zateče, i nedo pušta nikomu osim Smolova da ju slědi. O kako joj je sàrce kucalo, kad je kroz šumu išla, kad se je žalima jezera približila, kad je opet svaki dub, svaku hrid spoznala! Opazi otčinsku kolibu. Poleti — stade; žestina nje razdraženosti ustraši ju; uzdàrhta od prevelike radosti. Ah! nevolje čověčanske, evo ti žive slike! Mi želimo srčću, želimo ju u izobilnosti, a izobilnost nas ubija; nemožemo ju snositi. Naslonivši se Elizabeta na Smolova reče mu:

»Ako ja najdem moju mater bolestnu!«

Ovaj strah, koji se je stavio medju nju i njene roditelje, uměri blaženstvo, koje ju biaše obuzelo, i povrati joj svu pàrvašnju snagu. Ona tàrči, stupi na prag, čuje glase, pozna ih: sàrce joj se stisne, sbuni se, zove svoje roditelje; vrata se otvore, ona ugleda svoga otca, uzklikne, mati dotàrči i Elizabeta leži u njihovih naručjih.

»Evo je,« povikne Smolov, »evo Vam nosi Vaše pomilovanje, ona je sve nadvladala, sve dobila.«

Digitized by Google

Ove rěči neprincsoše ništa k srěći prognanikah, može biti, da ih nisu ni čuli; zanešeni u pogledu svoje kćeri, oni samo znaše, da se je ona povratila, da je pred njihovim očima, da su ju opet našli, da ju imaju, da ju neće više ostaviti; oni su zaboravili, da ima drugog blaga na světu.

Dugo ostadoše oni ovim uzhićenjem zanešeni; biahu kao onesvěšćeni, i čověk bi mislio, da su izvan sebe; govorahu bez ikakvog smisla, niti su znali, što su besědili, zaman su izrazah za ono tražili, što su čutili; nisu bo ih mogli naći; plakahu, uzdisahu, i njihova snaga, kao njihov um izgubiše se u izobilnosti njihove radosti.

Smolov takodjer pade pred noge prognanikah.

»Ah!« reče im, »Vi imate više nego jedno děte. Do ovoga me je časa Elizabeta svojim bratom zvala, al pred Vašim nogama dopustit će mi može biti za drugim imenom težiti.«

Děvica primi ruke svojih roditeljah, pogleda ih i reče im:

»Bez njega može biti, da nebi ovdě bila; on me je vodio pred noge cara, on je za me govorio, on je izprosio Vaše pomilovanje, on ga je zadobio; on Vami povraća Vašu domovinu, on Vami povraća Vaše děte, on me dovodi u Vaš naručaj. O moja mati, kaži mi, kako se ima zvati moja harnost? O moj otče! nauči me, kako ću se s njim namiriti?«

Fedora pritisnuvši kćer na pàrsa, odgovori joj:

Digitized by Google

»Tvoja harnost mora biti ona ljubav, koju ja prama tvom otcu gojim.«

Springer poviče s uzhićenjem:

»Sarce kano tvoje, neprecěnjeni je dar; ali Elizabeta nemože biti odveć veledušna.«

Tada děvica sjedinivši ruku mladića s rukama svojih roditeljah, reče mu s čednim sramom:

»Obećate li, da ih nećete nikada ostaviti?«

»Bože moj! jesam li ja dobro čuo?« poviknu on, »njeni mi roditelji nju daju, a ona privoljuje da će moja biti?«

Dalje nije mogao govoriti. On prigne svoje suzama obliveno lice na koljena Elizabete, i mišljaše, da čověk nemože ni u istom raju srětnii biti, nego što je on. Prekoměrna radost ove matere, koja je svoje děte opet viděla, utljivi ponos ovoga otca, koji je svoju slobodu sarčanosti svoje kćeri zahvaliti imao, nedokučiva zadovoljnost ove krotke junakinje, koja je u zori svoga žitja izpunila najsvetie dužnosti, i nevidjaše više nijednu krěpost preko njezine uzvišene; sva ova sjedinjena dobra, sva ova srěća skupa nemogahu, kako on mišljaše, priličiti srěći, koju je on samoj ljubavi zahvaliti imao.

Sada, ako bi ja htěla govoriti od onih danah, koji su ovoga slědili, morala bi opisati, kako su se roditelji sa svojom kćerju zabavljali, o nemilom strahu, koga su za vrěme njene nepribitnosti podněli; morala bi ih opisati, kako su u razdraženosti nade i straha slušali pripověst, koju im ona po-

Digitized by Google

věda od svog putovanja; opisivala bi blagoslove otca prama svima onim, koji su njegovu kćer podpomagali; predstavila bi nježnu mater na njenom sàrcu, pokazujuć od Elizabete poslani pramni uvojak kao jedinu moć, koja ju je dosad u životu mogla uzdàržati; pripovědala bi, što su roditelji ocutili onaj dan, kad je prognanik došao u njihovu kolibu, da im kaže kakvo mu je dobročinstvo njihova kćer učinila; opisivala bi suze, koje su ronili pri izvěstju njegove nesrěće, suze, koje su prolévali pri izvěstju njene krěposti: najposlě pripovědala bi njihov oproštaj s ovom divljom i nevoljnom kolibom, s ovom zemljom prognanstva, gdě su tolika zla pretàrpěli, nu gdě su baš sada okusili radost tim živahniu i čistiu, čim se ona većjom žalostju zadobije, i čim više iz krila suzah proizvire, slična sunčanim zrakama, koje nisu nikada sjajnie, nego kada izpod oblaka izlaze, da se na rosnom polju odsěvaju.

Elizabeta će, čista i bez mane kao angjeli, u njihovoj srěći učestvovati, ona će živěti, kao i oni, u nevinosti i ljubavi. O ljubavi! o nevinosti! od vašeg věkovitog sjedinjenja věkovito blaženstvo bez dvojbe je sastavljeno!

Ja neću ići dalje. Kad se vesele slike, srětni prizori odveć produljuju, oni dosadjuju, jerbo se nevěrojatni čine; nevěruju se, jerbo je odveć dobro poznato, da stalna srěća nije blago ove zemlje. Jezik, tako raznovàrstan, tako obilan za izraze žalosti, ubog je

Digitized by Google

i nedostatan za izraze radosti; jedan jedini dan blaženstva izcàrpljuje ih. Elizabeta je u naručaju svojih roditeljah, oni će ju odvesti u svoju domovinu, uzvisit će ju na čast svojih pradědovah, oni će se ponositi s njenim krěpostma, i sjedinit će ju s onim mužem, koga je ona odabrala, i koga su oni sami nje najvrědnieg našli. Nek je toga dakle dosta, prestanimo ovdě, opočivajmo u ovoj sladkoj misli. Moje izkustvo o životu, o njegovoj nestalnosti, o njegovim neobistinjenim nadama, o njegovih běgućih i namišljenih blaženstvih, učinilo bi me bojati se, da ću biti primorana, još koji nesrětni slučaj nadodati, ako bi samo još jednu jedinu stranu ovoj pripověsti primetnula.

Digitized by Google

Izjasnenja.

[1]) Ledeno ili sěverno móre, od Rusah nazvano ledovitoje morje, čini granicu od sve sevérne Rusie, od Laponie tia do predgorja Čukotskoj ili Čukči, na sěvero-iztočnoj skrajnosti Azie, t. j. od 50° do 205° duljine. Proteže se nuz upraviteljstva arhangelsko, tobolsko i irkutsko. Na njegovom neizměrnom primorju nalaze se samo tri poznate luke: Kóla, Arhangeljsk i Mezenj. Philipps, Cook i drugi glasoviti brodari zaman su kušali od strane arktičkog pólaiz ledenog mora u Tiho móre, koje Aziu od Amerike razstavlja, proći; ali je Cook g. 1778 opazio, da predgorje Čukotskoj nije više nego 36 miljah udaljeno od suprot ležećeg predgorja amerikanskog, komu je on ime predgorja principa od Wales-a naděnuo.

[2]) Versta je měrilo, kojim se Rusi služe za biležiti, koliko je jedno město od drugoga udaljeno, kao kod nas milja, iliti u Francezkoj lieue; ona iznosi 3500 stopah; 1½ versta jest od prilike englezka milja, budući da se versta ima k milji kao 104½ : 69. Stupanj iznosi u Rusii 104½ verste.

[3]) Sěverna luč (r. sěvernoje sijanje, *Nordlicht*), sjajno je ukazanje naravi, koje skoro izključivo samo sěvernim krajevim zemljekruga pripada, premda južni

Digitized by Google

pól, po někim putnicima, takojer svoje južne luči imade. To je něka vàrst okruglog oblaka na obzorju razapetog, iz koga proizhode hitci, snopići i stubi ognjeni od različne boje: žute, càrvene, tamno-càrvene, plave, plavkaste i. t. d.

Materia sěverne luči čini se, da imade svoj stan u parokrugu u znamenitoj visini, budući da se je ona ista sěverna luč mogla viděti u Petrogradu, u Napulju, u Rimu, u Lisaboni i u istom Cadixu. Gosp. de Mairan u svom članku od sěverne luči tvàrdi, da ukazanja ove vàrsti imadu obično iamed 3—900 miljah visine. Naprědovanje elektriciteta u prošastom věku obećaje sigurnu stazu k fizičnim uzrocima sevěrnih lučih, kojih raketi, hitci, ravnice ognjene, čini se, da su toliko električkih tokah, koji se u jako redkom zraku uzvišenih predělah parokruga gibaju.

[4]) Ujezd ižimski, koji svoje ime od rěke istog imena primi, jest neizměrna ravnica Sibirie na južnoj strani Tobolska, medju rěkama Irtišem i Ižimom. Naziva se takojer stepa ilìti pustara ižimska.

[5]) Kirgizi su narod tatarski na sěvernoj strani nezavisne Tatarie, razděljen u tri čete: veliku, srědnju i malu. Stepa ižimska ih razstavlja od Sibirie; zovu se takojer Kaizaci.

[6]) Tobol izvire u zemlji Kirgizah usrěd planinah, koje ga razstavljaju od upraviteljstva Ufskog. On utiče u Irtiš blizu Tobolska poslě tečaja od 500 verstah. Njegovi su žali tako slabo uzvišeni, da ih u prolětje obično prevali, i veliki prostor zemlje poplavi.

Digitized by Google

[7]) Stepe nisu močvarne pustare, nego visoke, neobdělane ravnice, i većjom stranom bez stanovnikah. Po onima, koje su šikarjem pokrivene, i potocima prosečene, putuju skitajući se narodi (nomadi) sa svojim stadima; ovdě može čověk i gděkoje selo naći. One su u obće od neizměrnog prostora. Stepa izmed Samare i Urala, starinom Jaik zvanog, ima više od 700 verstah duljine; ima ih, kojih je zemlja jako plodna, i za poljedělstvo i pašu jednako sposobna. Ovakva je stepa srědnje čete Kirgizah; nu stepe na žalih Irtiša jesu pěskovite i puste.

[8]) Uralske planine služe za granicu izmed Europe i sěverne Azie. Ural je rěč tatarska, koja znači pojas. Rusi takodjer nazivaju ove gore Kamenoj i Zemnoj pojas.

Planine se Uralske protežu malo što ne upravnom prugom od juga k sěveru na više od 1500 miljah englezkih. Moguse na tri poglavite grane razděliti: Ural kirgizki, Ural bogati rudama, i Ural pusti; ovaj zadnji dopire do ledenog mora.

Najviši vàrhunac uralskih planinah je Baškirej, u upraviteljstvu Orenburzkom. One su većjom stranom bogate na rudama, i gustim šumama obastàrte; one deseterim ili dvanaest znamenitim rěkama izvor daju, kao što je Tobol, Ural, Jemba itd.

[9]) Berezov je jedan grad od Sibirie u pokrajini istog imena na sěvero-zapadnoj strani i 172 milje od Tobolska, na 64° sěverne širine i 65° 14′ duljine iz-

Digitized by Google

točne. Knez Mencikov je ondě godine 1729. u prognanstvu umro. Kotar Berezovski imade zlatnih rudah, koje su od godine 1754. Ruskoj kruni doněle godišnji dohodak od 860,000 rubaljah.

[10]) Sěverno more *(la mèr du Nord)*, od koga je ovdě govor, nije ona strana Oceana, koja je medju Englezkom, Němačkom, Danskom i Norvegiom, nego ono more, koje se zapadnih žalah Amerike dotiče, koje se naziva južno more (*mer du Sud*, *the pacific Ocean*, *or greath South Sea*).

[11]) Kibitka vàrlo su lahka, i u Rusii jako obična putna kola. Medjutim Kibitka nije najzgodnia, jerbo samo na stražnjih kolesih stoji, al je dosta dugačka, tako da može putnik u njoj po volji ležati.

[12]) Baškiri su narod Aziatske Rusie. Oni koléno svoje izvode stranom od nogaičkih Tatarah, stranom od Bugarah. Oni stanuju osobito u Sibirii na Volgi i Uralu. G. 1770. brojilo se je njih do 27,000 obiteljih, nastanjenih u upraviteljstvih Ufe i Perma. Ob léto prebivaju pod šatori sa svojim stadima, a ob zimu u kukavnih kolibicah. Věrozakon njihov je Muhamedski, ali su jako praznověrni, i věruju u razne čarolie i vračolie.

[13]) Rubaljah ima tri vàrsti u Rusii: 1. srebàrnih, od kojih svaki u sebi tri rublja ima; iznose od prilike 18 for. sr. —2. papirnih, svaki od 5 fr. 12 kr. sr.— 3. bakrenih od 12 do 15% niže vrědnosti papirnih

[14]) Kamčadali imenuju se stanovnici Kamčatke.

Digitized by Google

Lov i ribarenje je njihova najglavnija zabava. Pas je njihovo najpotrébnije kućno živinče. Oni putuju u malim od pasah vučenim taljigama; i u obće jako su praznovérni.

[15]) Aleutski otoci nazivaju se oni, koji se od Kamčatke k séveru tia do kopna amerikanskog protežu, i koji uprav ništa drugo nisu, nego grana kamčatskih planinah. Oni su bili odkriti malo poslě odkritja otoka Behringskog. Atak, Zemja i Zemiči bili su párvi, kojima su Rusi ime Aleutskíje ostrova naděnuli. Rěč Aleut znači golu hrid. Otoci, koji su najbliže Amerike, poznati su pod imenom Andreanovskih ili Lisičjih (*Fuchsinseln*).

[16]) Samojedi su narod tatarski, koji obuzima séversku Rusiu izmed aziatske Tatarie i upraviteljstva arhangelskog uzduž mora do Sibirie. Živu od lova i ribarenja kao i Kamčadali.

[17]) Jenizej, nazvan Kem od Tatarah i Mongolah, a Gub ili Khases (što znači veliku rěku) od Ostjakah, sastavlja se od dvě rěke, Kamsare i Vejkema, koji svoj izvor u kinezkoj Songorii imadu. Po dugom séversku tečaju slěva se u ledeno more.

Digitized by Google

Oglas Franje Župana knjigotiskara i knjigotèrżca u Zagrebu:

za gospodu

vlastele, nadzornike i ravnitelje školah, župnike, kapelane, katechete i učitelje!

Tko ovih

28 komadah

nagradah ili premiah, u vrědnosti od **12** for., najedanput kupi, dobit će ih za

9 for. srebra

u gotovini. — A tko **5** for. u sr. u gotovom pošalje, može si izmedju gori navedenih knjigah za **6** for. nagradah izabrati.

2	Verhovac Podvuchanye vu najpoglavitesheh vere istinah, u město 1 for. 48 kr. za 1 for.	2 for. --
1	Sveti Evangeliumi i Chtejenya .	— « 48
1	Mlajssi Robinzon ili jedna kruto povolyna i hasznovita pripovezt za detcu, 2 knjige, svaka od 320 stranah, tvèrdo svezano u jednoj knjigi město 1 for. 20 kr. . .	— « 48
1	Miklosicha Izbor dugovanyh vszakovèrztneh na haszen i prikratchenye vremena szlusecheh . . .	— « 48
	(Zabav. Čit. Knjig. I.)	12

Digitized by Google

1	Pavla Vitezovića senjskoga Oddiljenja Sigetskoga, 4 děla sa slikom viteza	—	for. 40
1	Miklosich, Zrini Mikula ili dogodyenya Zrinskoga, Bana horvatzkoga; u město 40 kr. . , . .	—	« 30
1	Stipića Dika i kod nepriatelja ili kratko opisanje pripetjenjah u počętku 3. kasnic pèrvoga puka, od njegovoga predanja Francezom u g. 1809 do srětnoga povratka pod žezlo austriansko god. 1814 . .	—	« 20
1	Vukotinovića Prošastnost ugarsk.-hàrvatska. Historičke Novelle, 2 knjige; město 50 za	—	« 30
1	Russia (Antuna) Ugodne pripovĕsti; město 1 for. za	—	« 30
1	90 Ezopove Baszne, pohorvatchene po Ignacu Kristianovichu; město 20 za	—	« 15
1	Pripovezt od pobosne renanzke grofice Genovefe s kipcom . . .	—	« 15
2	Pomochnik betegujucheh i vumirajucheh, izdan po Ignacu Kristianovichu za 30 kr. . . . . ,	1	— —
1	Zavjetek popevkih Duhovneh, med kojemi nahadjajusze popevke za pobosne putnike Marianske . .	—	« 15
1	Kerztchanski navuk i molitve, koje duhovni paztiri z-pobosnem ljudztvom obchinski moliti imaju .	—	« 40
1	Put v Nebo. Molitvena knjižica vsakdašnje pobožnozti vsakomu kerščeniku zevsema potrebna . . .	—	« 40
1	Molitvena knjižica za vsakdašnu pobožnost s kipcima svete meše . .	—	« 30

Digitized by Google

1 od ove iste knjižice bez kipah . . — for. 24
1 Sabolovića Svagdanje zabavljanje s Bogom, molitvena knjižica za školnu dětcu . . . . . — « 12
1 Popévke duhovne za mladence i dévojčice . . . . . — « 10
4 Žitek sveteh Apoštolov po 6 kr. . — « 24
1 Knjiga Judithe iz svetoga Pisma staroga zakona . . . . . — « 6
1 Knjiga Tobiasha iz svetoga pisma staroga zakona . . . . . — « 6
1 Obsedjenje i poboj Sisečki 1595 izpisan po Tomašu Gorićancu . . — « 20

Osim toga ima još nèkoliko neprodanih komadah od

OBĆEGA

KOLEDARA

ZA GODINU

1847.

I ova knjiga, sadèržavajuća mnogo lèpih i koristnih stvarih, bila bi vèrlo shodna za nagrade školske: zato će izdatelj u tu svèrhu ovih nèkoliko komadah u město 1 for. po **30 krajcarah** prodavati.

KAZALO DELA I.

Kolendar sa sve zakone.

Rodoslovje vladajuće austrianske kuće.

Digitized by Google

IMENIK.

Visoko duhovničtvo kr. Ugarske, Hàrvatske i Slavonske: Nad-biskupi i biskupi. — Visoko duhovničtvo iztočnoga i izpovědanja. — Sl. biskupia zagrebačka, senjska, križevačka i djakovačka. — Arhiepiskopia karlovačka. — Eparhia Bačka; gornjo Karlovačka; Pakračka.

Visoka světska dostojanstva: Nadvornik i baroni kraljevine. — Veliki župani kraljevinah ugarske, hàrvatske i slavonske. — Kr. ug. dvorska naměstničtvo i komora. — Kr. komorsko upraviteljstvo zagrebačko. Kr. komorsko nadzorničtvo primorsko. — Naměstni rudarski sud u hàrv. i slav. — Stol sedmorice. — Kr. sudbeni stol. — Banski stol. Prizivno měnbeno sudište u Peštu. — Stol sudbeni kraljevine Dalm., Hàrv. i Slav. — Měnbeno sudište pàrve molbe u Karlovcu. — Literarno okružje zagrebačko. — Akademia znanostih zagrebačka. — Arcigimnasia i gimnasia. — Višje elementarne učione. — Nižje.

Poglavarstva varmedjah: zagrebačke, varašdinske, križevačke, požežke, věrovitičke, srěmske. — Rěčki gubernium.

Slob. kotari: Turopoljski. — Bakarski. — GG. odvětnici u kraljevinah Hàrv. i Slavonskoj.

Slob. i kr. gradovi, tàrgovišta i občine.

Uredi kr. tridesetnicah i solarah: U vararašdinskom, karlovačkom i rěčkom okružju.

Poštarko varašdinko upraviteljstvo.

Zagr. skladno-glasno družtvo.

Hàrvatsko-slavon. gospodarsko družtvo.

Štedionica pàrva hàrvatska.

Vojnička dostojanstva: C. kr. bojno věće u Beču. — Varhovno bansko-varašdinsko i karlovačko vojn. zapovědničtvo. — Bansko-karlovačko upraviteljstvo

Digitized by Google

pošte u Senju. — Varhovno vojničko zapovědničtvo slavonsko-srěmsko u Petrovaradinu. — 11 narodnih pěšačkih graničarskih pukovah hàrvatskih i slavonskih — Šajkaška narodna četa sa izpisom brodovlja i oružane. — Poglavarstva gradovah u granici hàrvatskoj i slavonskoj. — Učione u karlovačkoj granici. — Učione u bansko-varašdin. granici. — Proměne za vrěme tiska.

KAZALO DĚLA II.

Čàrtice junačtva dalmatinskog.

Baba Nidića.

Ajdukova zaručnica.

Dositej Obradović.

Pravo reci, pa gledaj te uteci.

Bratji Sàrbskoj jabuka ljubavi za novu godinu Miloš Obilić.

Věrozakon starih Slavjanah.

Dvě rěči o krasnom spolu.

Kraljević Marko i Damadpaša, ili boj kod Petrovaradina god. 1716.

Narodne pěsme iz sbirke Dragutina Rakovca.

Spomeñik Kreču, Kupiši i Raku.

O najkoristniih vàrstih žita.

Kratak pregled **najstarie dogodovštine illirske,** t. j. od najstarjih vrěmenah do došaštja Harvatah i Sàrbaljah u Ilirik.

Nèkoje za našu dogodovštinu znamenite povelje.

1. Hàrvatski sabor izbira i priznaje Ferdinanda I. za svoga kralja.

Digitized by Google

2. Naputak hàrvatskoga plemstva, dan poklisaru svojemu kod Ferdinanda I.

3. Odgovor kraljevski Hàrvatom dani.

Domaći lèkar. Od dra. Š.

Pàrva Hàrvatska štedionica.

Pazari ili Sajmi u Hàrvatskoj, Medjimurju, Slavonskoj i Srèmu, Primorju hàrvatskom, Dalmacii, Banatu, Bačkoj i ostaloj Ugarskoj, i Erdelju; — u Koruškoj, Štajerskoj, Krajnskój, Istrianskoj i većji sajmi cèle austrianske carevine.

Poštarski red u Zagrebu, Varaždinu, i u Karlovcu.

Skrižaljke za Kamate.

Articuli Comitiorum Anni 1832—36 in Extractu. 8. Zagrabiae 1838, br. 20 kr. Anni 1844. 30 kr.

Blaskovich (Andraš). Historia universalis Illyrici ab ultima gentis et nominis memoria, IV. Tom. In Fol. Zagrabiae 1794. *mèsto* 6 fl. za 2 fl.

Čudnovate Diple. Sastavio i izdao Vladovit Zorec, Siščanin. Svezak pèrvi. (Drugo izdanje.) U Zagrebu 1842, br. 20 kr.

Lalangue Ivan, Vrachtva Ladanyzka, za potrebochu musev, i sziromakov horvatskoga Orszaga. 8. Vu Zagrebu, za 36 kr.

Mikloushich (Th.) Izbor dugovany'h vszakoverztneh na haszen i razveszelenye vremena szluschech. Drugo vandavanye. 8. vu Zagrebu 1839. br. 36 kr.

Pobosnozt puta szv. Krisa, na zpomenek nu-

Digitized by Google

ku terpechega Odkupitela, y na povekshavanye pobosnozti, koja pri po njih Excellencii prepošt. biskupu zagrebechkomu Juraju Hauliku ponovleno gori Kalvarie pri Kapeli szv. Ferencza Xav. na odredyenye nyih Excellencie obvershavatisze ima. 12. Vu Zagrebu 1841, 10 kr.

Schloissnigg (Franjo Karlo). Iztine Vère vu Razlaganyih y Razgovorih poleg vu cz. kr. dersavah prepiszanoga katekismusha y 40 Navukih y Ponavlanyih iztoga Navuka razdelene, za podvuchanye Kerztchanztva, z-pridanem na krepoztno dersanye zpadajuchemi Navuki szlosene, i poleg nemskoga popiszane, Vel. 8. vu Zagrebu 1850. 4 Ztrani br. 4 fl., kruto u 2 knjige 4 fl. 40 kr.

Stoósz (P.). Plach Horvatov nad szmertjum Bana Gyulaja, za 5 kr.

Vrachitel betegujuche sivine, to jest Vrachtva za rogatu marhu, kermke y mladinu. Na obchinzku haszen van dana za 15 kr.

Gundulića (Ivana) Diela. Knjiga I. Osman. Sa slikom piesnika i riečnikom. Izdano troškom narodne matice. 8. U Zagrebu 1844. I. dio 2 fl., II. dio 1 fl.

Topalović (Mato). Tamburaši, ili: narodne pěsme po Slavonii sabrane. Svežčić I. 8. U Oseku 1842. br. 20 kr.

— — Odziv rodoljubnog serca, ili vlastitih pěsničkih pokušenjah knjižica I. Izdana i na korist pogorelih Požežanah prikazana. U Oseku 1842, br. 30 kr.

Trublja slovinska od Vladislava Minčetića. Tiskana u Jakinu god. 1665. Novo izdanje. 16. U Zagrebu 1844, br. 12 kr.

Digitized by Google

Pod štampom nalazi se drugo dělo

Zabavne

ČITAONICE

to jest po svoj Europi slavljeni

ŽUPNIK WAKEFIELDSKI

(The vicar of Wakefield)

po istih rodoljubih, od kojih je i Elizabeta, s englezkoga u naš jezik preveden.

Za preporuku ovoga děla ništa se već nemože poslě tolikih kritikah ili bolje pohvalah od svijuh narodah izrečenih, novo navesti; samo ćemo naše poštovano občinstvo o izvanjskih prednostih našega izdanja izvěstiti. Bit će pako ovo u našem jeziku pàrvo ove struke poduzetje dostojno nakićeno sa

21 krasnim

dàrvorězom.

U Zagrebu, dana 5. Kolovoza 1847.

Lavoslav Župan.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google